

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
MYKOLO ROMERIO TEISĖS MOKYKLOS
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

MILDA ŠMITAITĖ
(CIVILINĖS TEISĖS PROGRAMA)

SOFT LAW INSTRUMENTŲ ĮTAKA LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Doc. dr. Olga Petroševičienė

Vilnius, 2019

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. <i>SOFT LAW</i> SAŲOKA.....	9
2. <i>SOFT LAW</i> INSTRUMENTAI.....	11
2.1. Europos deliktų teisės principai (PETL).....	14
2.2. Bendros pagrindų sistemos projektas (DCFR).....	16
3. <i>SOFT LAW</i> INSTRUMENTŲ PRIPAŽINIMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE.....	21
3.1. Europos deliktų teisės principai (PETL) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje.....	22
3.1.1. Dėl grynai ekonominio pobūdžio nuostolių (PETL 2:102 straipsnis).....	23
3.1.2. Dėl žalos dydžio nustatymo ir jos įrodinėjimo (PETL 2:105 straipsnis).....	27
3.1.3. Griežtoji deliktinė atsakomybė (PETL 5:102 straipsnis).....	32
3.1.4. Dėl atsakomybės už kitus asmenis (PETL 6:102 straipsnis).....	34
3.1.5. Dėl atleidimo nuo civilinės atsakomybės dėl trečiojo asmens veiksmų (PETL 7:102 straipsnis).....	36
3.1.6. Dėl nuostolių dydžio mažinimo, į nuostolių dydį įskaitant dėl neteisėtų veiksmų gautą naudą (PETL 10:103 straipsnis).....	38
3.1.7. Dėl sužaloto nepilnamečio asmens teisės į negautų pajamų atlyginimą (PETL 10:202 straipsnis).....	39
3.2. Bendros pagrindų sistemos projektas (DCFR) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje.....	41
3.2.1. Dėl imperatyvių įstatymo normų pažeidimo padarinių (DCFR II.–7:302 straipsnis).....	42
3.2.2. Dėl sandorių aiškinimo (DCFR II. – 8:105 straipsnis).....	48
3.2.3. Dėl neterminuotos sutarties nutraukimo (DCFR III.–1:109 straipsnis).....	49
3.2.4. Dėl sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms (DCFR III.–1:110 straipsnis).....	51
3.2.5. Dėl teisių perleidimo instituto taikymo (DCFR III knygos 5 skyrius 1 skirsnis).....	52
3.2.6. Dėl iš anksto aptartų nuostolių instituto (DCFR III.–3:712 straipsnis).....	54
3.2.7. Subrogacija dėl dalies įvykdytos pagrindinės prievolės (DCFR IV.G–2:113 straipsnis).....	57
3.2.8. Tyčia ir neatsargumas bei griežtoji civilinė atsakomybė (DCFR VI tomo 3:101 – 3:102 ir VI tomo 3:202 – 3:206 straipsniai).....	60

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	66
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	69
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	77
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	78
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	79
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	81

ĮVADAS

Tiriama problema. Šiame darbe yra tiriamos šios teisinės problemos: (1) ar Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje pripažįsta Europos privatinės teisės harmonizavimo *soft law* instrumentus kaip specifinį teisės šaltinį; kaip tai atspindi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje? (2) Ar Europos privatinės teisės harmonizavimo *soft law* instrumentų nuostatos (konkrečiai Europos deliktų teisės principų (sutr. PETL) ir Bendros pagrindų sistemos projekto (sutr. DCFR)) daro įtaką Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimų argumentacijai ir „griežtosios“ teisės normų aiškinimui ir taikymui?

Baigiamojo darbo aktualumas. Nors tarp teisės mokslininkų vis dar kyla diskusijų, ar *soft law*, t. y. privalomų teisinių įpareigojimų nesukuriantys „švelniosios“ teisės instrumentai, apskritai turėtų būti vadinami teisės šaltiniu, taip pat yra autorių, kurie teigia, jog teisėjai ir arbitrai turėtų taikyti tokią ir išimtinai tik tokią teisę, „šalia kurios“ nėra būdvardžio „*soft*“¹, tačiau dėl *soft law* šaltinių efektyvumo, priėmimo ir keitimo lankstumo bei neformalaus pobūdžio jų populiarumas šiuolaikinėse demokratinėse teisinėse sistemose vis didėja, o riba tarp „griežtosios teisės“ (angl. *hard law*) ir „švelniosios teisės“ (angl. *soft law*) nebėra tokia aiški, kokia ji atrodė pirmojoje XX amžiaus pusėje, kai Europos kontinente vyravo teisinis pozityvizmas². Augant *soft law* instrumentų populiarumui, pasauliniu mastu pastebima pozityviosios ir neformaliosios teisės vaidmens susilyginimo tendencija³. *Soft law* instrumentams priskiriamų Europos privatinės teisės harmonizavimo aktų viena iš paskirčių yra palengvinti tarpvalstybinę prekybą Europos Sąjungoje ir stiprinti bendrą rinką⁴. Tačiau manoma, kad švelniosios teisės egzistavimo raktas ir itin svarbus elementas yra būtent teismų pozicija jų atžvilgiu, t. y. kaip teismai žiūri ir / ar žiūrės į šias teises priemones – jei teismai nepaisytų švelniosios teisės aktų ir laikytų juos „ne teise“, paprastais politiniais dokumentais, švelniosios teisės instrumentai arba išnyktų, arba taptų labai ribota jų taikymo sritis, galimai tokie dokumentai taptų reglamentuojantys tik tarpinstitucinius santykius pačių institucijų viduje⁵. Atsižvelgiant į tai, aktualu išnagrinėti, kaip *soft law* instrumentai (šiuo darbe tiriami konkrečiai du iš jų: Europos deliktų teisės principai ir Bendros pagrindų sistemos projektas)

¹ W. Michail Reisman, „Soft Law and Law Jobs“, *Journal of International Dispute Settlement* 2, 1 (2011): 25; <https://doi.org/10.1093/jnlids/idq014>

² Vaidotas A. Vaičaitis, „Teisės normatyvumas ir konstitucinio teismo kompetencija“, *Teisė* 85 (2012): 63.

³ Jaunius Gumbis, „Minkštas“ įstatymas kaip pirminis teisės dokumentas“, *Teisė* 46 (2003): 42.

⁴ Lars Meyer, „Soft Law for Solid Contracts - A Comparative Analysis of the Value of the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and the Principles of European Contract Law to the Process of Contract Law Harmonization“, *Denver Journal of International Law and Policy*, 34 (2006): 131, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/denilp34&div=11&start_page=119&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

⁵ Andras Kovacs, Tihamer Toth, Anna Forgacs, „Effects of European Soft Law at National Administrative Courts“, *Loyola University Chicago International Law Review* 14, 1 (2016-2017): 4, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/intnlwrv14&div=4&start_page=1&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

vertinami ir ar jie pripažįstami bei taikomi Lietuvos teismų praktikoje, kokią įtaką naujausiuose *soft law* šaltiniuose pateiktos taisyklės ir nuostatos daro, jeigu daro, Lietuvos nacionalinės teisės aiškinimui ir taikymui bei teismų praktikai.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Lietuvos autorių darbų, kuriuose nagrinėta švelniosios teisės tematika, nėra daug. Atskiri švelniosios teisės instrumentai Lietuvos moksliniuose darbuose daugiausia nagrinėti lyginamuoju aspektu, vertinant materialinių Lietuvos teisės normų ir atitinkamą teisinį institutą reglamentuojančių *soft law* instrumentų nuostatų ir taisyklių santykį reglamentavimo turinio ir / ar apimties atžvilgiu. Atitinkamai šiuose darbuose nagrinėjant ir Lietuvos teismų praktiką, juose iki šiol daugiausia dėmesio buvo skiriama konkrečioms tiriamoms teisės problemoms ir jų aiškinimui bei taikymui aukštesnės instancijos Lietuvos teismų praktikoje, remiantis nacionalinės teisės ir šį konkretų nagrinėjamą teisinį klausimą reglamentuojančių švelniosios teisės aktų nuostatomis.

Šio darbo autorės žiniomis, išsamios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizės, kurioje būtų ištirta visa kasacinio teismo praktika iki 2018 m. gruodžio 31 d. (šio darbo autorės atlikto tyrimo pabaigos data), kurioje viename ar kitame kontekste buvo paminėti šiame darbe nagrinėjami *soft law* instrumentai, nėra. Be to, kitaip nei iki šiol esančiuose darbuose, šiame darbe didesnis dėmesys yra skiriamas ne nacionalinės teisės ir tiriamuose švelniosios teisės aktuose esantiems teisinių santykių sureguliuavimo panašumams ir skirtumams ar reguliavimo apimčiai atskleisti, tačiau bendrai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos tendencijai nagrinėjamų *soft law* instrumentų atžvilgiu įvertinti, iširti, koks yra kasacinio teismo požiūris į konkrečius šiame darbe nagrinėjamus švelniosios teisės dokumentus ir kaip jie yra vertinami bei ar atsižvelgiama į šių *soft law* dokumentų nuostatas ir jei taip, tai kokių mastu atsižvelgiama nagrinėjant konkrečias bylas bei aiškinant ir taikant Lietuvos nacionalinės teisės normas.

Lietuvoje kone vienas pirmųjų *soft law* temą nagrinėjo Jaunius Gumbis jo 2003 m. publikuotame straipsnyje⁶. Neretu atveju *soft law* instrumentai analizuoti publikacijose, kuriose nagrinėtos tarptautinės teisės ir tarptautinių sutarčių temos (šiomis temomis yra pasisakę Agnė Limantė, Vilenas Vadapalas ir kiti). Daug publikacijų, kuriose tiriama *soft law* instrumentų įtaka, konkurencijos teisės tema. Taip pat dažnu atveju *soft law* dokumentai ir juose pateiktas reglamentavimas minimi bei analizuojami nagrinėjant atskiras privatinės teisės temas, tokias kaip, pavyzdžiui, sutarčių teisę ir atskirus sutarčių teisės institutus (Dangutė Ambrasienė, Solveiga Cirtautienė, Asta Dambrauskaitė, Danguolė Bublė ir kt.), bendrovių valdymo reglamentavimą (Robertas Čiočys), galimybes teisminei komercinių sutarčių kontrolei (Viktorija Budreckienė) ir kt. Dėl *soft law* šaltinių teismo pripažinimo yra nagrinėta Vaidoto A. Vaičiūčio, taip pat Jolitos

⁶ Gumbis, J., *supra* note 3: 52-61.

Miliuvienės publikacijose, tačiau šie autoriai daugiausia tyrė Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktiką bei šio teismo kompetenciją spręsti dėl nenorminių ir neprivalomų dokumentų konstitucingumo bei neformaliosios (*soft law*) teisės įtaką būtent konstitucinių teismų veiklai.

Užsienio autorių publikacijų šia tema ženkliai gausiau. Tačiau pastebėta, kad dažnesniu atveju analizuoti *soft law* instrumentai, reglamentuojantys administracinės teisės apimamus santykius, ir jų pripažinimas ir taikymas administraciniuose teismuose. Kadangi šio darbo tema yra *soft law* instrumentų įtaka būtent Lietuvos teismų praktikoje, šio darbo autorės žiniomis, šia tema užsienio autorių atliktų tyrimų nėra.

Baigiamojo darbo reikšmė. Išsamus visos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos iki 2018 m. gruodžio 31 d., kurioje buvo minimi šiame darbe nagrinėjami privalomos galios neturintys *soft law* dokumentai, ištyrimas turi reikšmės tiek teisės leidėjams, tiek žemesnės instancijos Lietuvos teismams, tiek kitiems teisininkams praktikams, susiduriantiems su privatinės teisės ginčų nagrinėjimu teisme.

Pirma, jeigu atlikus tyrimą nustatoma, kad šiame darbe nagrinėjami Europos privatinės teisės harmonizavimo tikslu priimti švelniosios teisės aktai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje be kitų tikslų pasitelkiami ir konkretaus teisinio ginčo atveju nustatytų nacionalinės teisės reglamentavimo spragų užpildymui arba nacionalinėje teisėje neapibrėžtų sąvokų apibrėžimui, būtų atskleista, kuriuo teisiniu klausimu yra kasacinio teismo nustatyta nacionalinės teisės spraga, kas galėtų padėti teisės aktų leidėjams tobulinant teisės normas konkrečiais teisiniais klausimais ir plėtojant teisinį reglamentavimą.

Antra, šiame darbe analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktiką išsamiai aptarus kasacinio teismo sprendimus, kuriuose konkrečios Lietuvos nacionalinės teisės normos išaiškintos nagrinėtų *soft law* dokumentų nuostatų kontekste, žemesnės instancijos teismai, sprenddami bylas ir taikydami atitinkamas teisės normas, turėtų galimybę pasinaudoti šiame darbe atliktu tyrimu kaip šių teisės normų aiškinimo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje santrauka.

Trečia, šis darbas gali būti aktualus ir teisininkams praktikams, autorės nuomone, ypač advokatams, kadangi atskleidus atvejus, kada ir kokiam kontekste Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškindamas ir taikydamas Lietuvos teisės normas bei sprenddamas ginčus remiasi konkrečiais Europos privatinės teisės harmonizavimo aktais bei juose suformuluotais principais bei jų išaiškinimais ir komentarais, tai gali paskatinti ir padėti byloje dalyvaujančius asmenis ir jų atstovus bylose dažniau remtis šiais *soft law* instrumentais, ypač tais atvejais, kai nacionalinės teisės normų aiškinimas nėra išplėtotas, yra neaiškus, prieštaringas arba nacionalinėje teisėje yra konkretaus teisinio santykio reglamentavimo spraga.

Be to, išsamiai ištyrus esamą visos Lietuvos teismų praktiką formuojančio kasacinės instancijos teismo praktiką, kurioje viename ar kitame kontekste buvo minimi šiame darbe

nagrinėjami švelniosios teisės dokumentai, bei tokiu būdu atskleidus *soft law* instrumentų įtaką bei jų pripažinimą Lietuvos jurisprudencijoje, gali būti prognozuojamos ateities tendencijos, kas daro Lietuvos teismų praktiką vienodesnę ir nuspėjamesnę, bylose dalyvaujantiems asmenims lengviau nuspėti, kokia kryptimi gali būti aiškinamos nacionalinės teisės normos ir kuria kryptimi, tikėtina, „judės“ teismų praktika.

Tyrimo tikslas. Šio darbo pagrindinis tikslas yra atskleisti šiame darbe analizuojamų *soft law* instrumentų – Europos deliktų teisės principų ir Bendros pagrindų sistemos projekto, taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje apimtį, būdus ir ribas bei nustatyti jų įtaką Lietuvos teismų praktikai.

Tyrimo uždaviniai. Tikslui pasiekti keliama šie uždaviniai:

1) Trumpai pristatyti, kas tai yra *soft law* šaltiniai ir išanalizuoti dviejų *soft law* instrumentų – Europos deliktų teisės principų ir Bendros pagrindų sistemos projekto, parengimo aplinkybes ir tikslus;

2) Pateikti išsamią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos, kurioje minimi šiame darbe analizuojami *soft law* instrumentai – Europos deliktų teisės principai ir Bendros pagrindų sistemos projektas, analizę;

3) Įvertinti šiame darbe nagrinėjamų *soft law* instrumentų poveikį Lietuvos kasacinės instancijos teismo praktikai ir pozicijai bylose.

Tyrimo metodika. Siekiant atskleisti šio darbo temą, pasiekti iškeltą tikslą ir uždavinius bei prieiti prie reikšmingų išvadų kompleksiskai naudojami šie tyrimo metodai:

1) Siekiant pristatyti šiame darbe nagrinėjamų dviejų *soft law* instrumentų parengimo aplinkybes, jų kūrėjų išsikeltus tikslus šių dokumentų taikymui bei pačių analizuojamų *soft law* dokumentų struktūrą naudojamas istorinis, teleologinis, aprašomasis, dokumentų analizės bei sisteminis tyrimo metodai;

2) Aprašomasis, dokumentų analizės, analitinis, lyginamasis, sisteminis bei lingvistinis tyrimo metodai pasitelkiami analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudenciją, kurioje buvo minimi šiame darbe nagrinėjami *soft law* instrumentai, bei ją sisteminant, taip pat tiriant, lyginant ir vertinant šioje kasacinės instancijos praktikoje nagrinėjamų neprivalomų Europos privatinės teisės harmonizavimo dokumentų nuostatas ir Lietuvos nacionalinės teisės normas bei jų aiškinimą, aiškinantis vartojamas sąvokas ir jų apibrėžimus;

3) Siekiant apibendrinti tyrimo metu išanalizuotą medžiagą, atskleisti loginius ryšius ir prieiti prie išvadų šiame darbe naudojamas apibendrinimo ir loginis – analitinis metodai.

Tyrimo struktūra. Šį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis ir išvados, naudotos literatūros sąrašas bei darbo santrauka lietuvių ir užsienio (anglų) kalbomis. Dėstomąją darbo dalį sudaro bendroji dalis ir specialioji dalis.

Dėstomosios dalies bendrojoje dalyje (pirmas ir antras skyrius) glaustai pristatoma *soft law* sąvoka ir instrumentai, taip pat pagrindžiama, kodėl šiame darbe toliau pasirinkti analizuoti du švelniosios teisės dokumentai, t. y. Europos deliktų teisės principai ir Bendros pagrindų sistemos projektas, bei dviejuose antro skyriaus poskyriuose aprašoma šių konkrečių aktų sudarymo istorija, jų struktūra ir numatyta šių dokumentų paskirtis bei taikymo tikslai.

Šio darbo dėstomosios dalies specialiojoje dalyje (trečias skyrius) pateikiamas atlikto tyrimo aprašymas, motyvuojami pasirinkti tyrimo imties atrankos kriterijai bei tyrimo ribos. Šis skyrius padalintas į du poskyrius, kurie dalijami į skyrelius. Juose atitinkamai sistemiskai tiriamas aukščiau nurodytų dviejų pasirinktų *soft law* instrumentų pripažinimas ir jų nuostatų taikymas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, taikymo formos ir pagrindai. Galiausiai, kaip minėta, pateikiamos darbo išvados.

Pažymima, kad šiame darbe nagrinėjamų *soft law* dokumentų oficialaus vertimo į lietuvių kalbą nėra, todėl šiame darbe vartojamos šių aktų normos, skyrių pavadinimai, terminai ir kita yra versti autorės. Dėl šios priežasties tikslumo ir aiškumo dėlei autorė greta iš anglų kalbos verstų reikšmingų terminų šiame darbe skliausteliuose pateikia ir originalaus dokumento anglišką tekstą.

Ginamieji teiginiai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, savo jurisprudencijoje aiškindamas ir taikydamas teisės normas bei sprenddamas teisinius ginčus, Europos privatinės teisės harmonizavimo *soft law* instrumentais vadovaujasi itin retai ir kol kas nepakankamai išnaudoja jų galimą naudą plėtojant nacionalinės teisės aiškinimą ir taikymą *soft law* instrumentų kontekste.

1. *SOFT LAW* SĄVOKA

Kontinentinės Europos šalyse teisės norma tradiciškai apibrėžiama kaip „valstybės nustatyta ir saugoma visuotinai privaloma bendro elgesio taisyklė, sukurianti teisės subjektams teises ir pareigas“⁷. Tačiau šalia privalomų elgesio taisyklių šiuolaikinėje teisėje susiformavo ir kita santykių reguliavimo priemonė, nesukurianti privalomų teisinių įpareigojimų – švelnioji teisė (angl. *soft law*).

Terminas „*soft law*“ visų pirma atsirado diplomatinėje kalboje 1980 metais ir nuo to laiko tapo paplitusiu terminu tarptautinės teisės srityje⁸. Viena iš pirmųjų publikacijų Lietuvoje *soft law* tema yra 2003 m. Jauniaus Gumbio straipsnis žurnale *Teisė*, pavadinimu „Minkštas“ įstatymas kaip pirminis teisės dokumentas“⁹.

Terminas *soft law* Lietuvos teisės doktrinoje į lietuvių kalbą verčiamas įvairiai. Aukščiau minėtame straipsnyje J. Gumbis vartojo sąvoką „minkštas“ įstatymas, „minkštoji teisė“¹⁰. Vaidotas A. Vaičaitis savo publikacijoje „Teisės normatyvumas ir konstitucinio teismo kompetencija“ šį terminą verčia kaip „minkštoji teisė“, „švelnioji teisė“, taip pat – „nenorminiai dokumentai“¹¹. Dr. Agnė Limantė straipsnyje „Tarptautinių sutarčių ir kitų tarptautinių susitarimų sudarymas Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje: gerosios praktikos beišskant“ vartojo sąvoką „negriežtosios teisės susitarimai“¹². Vilenas Vadapalas savo knygoje „Tarptautinė teisė“ pažymi, kad terminui *soft law* lietuvišką atitikmenį surasti sunku, ir tokia teisė galėtų būti vadinama nebent „guminė teisė“¹³. Michael Barton Akehurst ir Peter Malanczuk į lietuvių kalbą išverstoje jų knygoje „Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas“ *soft law* apibūdinama kaip „švelnios teisės“ fenomenas, priešpriešinant ją sąvokai *hard law* – „griežta teisė“¹⁴. O Jolita Miliuvienė savo publikacijoje „*Quis custodiet ipsos custodiet?* Konstitucinės Jurisprudencijos plėtojimą lemiantys veiksniai“ taip pat vartoja ir sąvoką „neformalioji teisė“¹⁵. Dr. A. Limantė pažymi, kad skirtingų valstybių teisėje *soft law* susitarimai taip pat įvardijami įvairiai – neįpareigojantys dokumentai (angl. *non-binding documents*), „nesutarties“ susitarimai (angl. *non-treaty agreements*)¹⁶. Tiek Lietuvos, tiek užsienio teisės doktrinoje bei teismų praktikoje daugeliu atvejų terminas *soft law* į nacionalinę kalbą apskritai neverčiamas ir vartojamas

⁷ Stasys Vansevičius, *Valstybės ir teisės teorija: mokomoji priemonė* (Vilnius: Justitia, 2000), 90.

⁸ Bryan H. Duzin, „Why does Soft Law have any Power anyway“, *Asian Journal of International Law* 7 (2017): 361, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/ajoinl7&div=28&start_page=361&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

⁹ Gumbis, J., *supra note* 3: 52-61.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Vaičaitis, V. A., *supra note* 2: 61.

¹² Dr. Agnė Limantė, „Tarptautinių sutarčių ir kitų tarptautinių susitarimų sudarymas Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje: gerosios praktikos beišskant“, *Teisės problemos* 3 (2015): 41.

¹³ Vilenas Vadapalas, *Tarptautinė teisė* (Vilnius: Eugrimas, 2006), 23.

¹⁴ Michael Barton Akehurst ir Peter Malanczuk, *Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 2000), 85.

¹⁵ Jolita Miliuvienė, „*Quis custodiet ipsos custodiet?* Konstitucinės Jurisprudencijos plėtojimą lemiantys veiksniai“, *Jurisprudencija* 25, 1 (2018): 71-72.

¹⁶ Limantė, A., *op. cit.*, 41-42.

kone kaip tarptautinis terminas teisės aktams, nesukuriantiems privalomų teisinių įpareigojimų, apibrėžti. Šiame darbe šie terminai yra vartojami kaip sinonimai.

Robertas Čiočys pateikia tokį švelniosios teisės apibrėžimą – tai „normos, turinčios susitarimo (konsensuso) aspektą, bet neturinčios tradicinio privalomumo aspekto (sankcijos)”¹⁷. Dėl tarptautinių lygmeniu priimamų švelniosios teisės susitarimų R. Čiočys savo moksliniame darbe pažymėjo, jog tai „kompromiso dalis tarp valstybių, kai jos nenori prisiimti griežtų įsipareigojimų, nes tarptautiniai įsipareigojimai gali būti nepriimtini nacionaliniu lygmeniu ar būti nacionaliniu lygmeniu politiškai jautrus klausimas”¹⁸. Dr. A. Limantė savo publikacijoje nurodė, jog „*soft law* susitarimai yra labiau ne teisinės, o politinės prigimties aktai, sukuriantys valstybėms politinius bei moralinius įsipareigojimus”¹⁹. V. A. Vaičaitis savo mokslinėse publikacijose išskiria esminį *soft law* šaltinių bruožą, t. y., kad „*soft law* tiesiogiai nesukuria (nepakeičia ar nepanaikina) asmenims teisių ir pareigų (o viešosios valdžios institucijoms – įgaliojimų), bent jau tuo požiūriu, kuriuo jų pažeidimas galėtų būti ginamas bendros kompetencijos ar specializuotame teisme”²⁰. Visgi, pasak V. A. Vaičaičio, nors švelniosios teisės šaltiniai tiesiogiai nesukuria teisės normų, tačiau jų tam tikras „norminis krūvis” ir taikymas gali pasireikšti dėl jų turinio ekspertinio profesionalumo, plataus visuomenės palaikymo ar kitų priežasčių²¹. Kaip savo moksliniame darbe yra pažymėjęs R. Čiočys, „minkštas” įstatymas taip pat, kaip ir bendrieji teisės principai, atlieka teisės reglamentavimo orientyro, teisės spragų šalinimo, kolizijų šalinimo ir interpretavimo funkcijas”²².

Jau 2003 m. savo straipsnyje J. Gumbis teigė, kad pasauliniu mastu pastebima pozityviosios ir neformaliosios teisės vaidmens susilyginimo tendencija²³. Pasak V. A. Vaičaičio „patį teisės sampratą pradėta sieti ne tik su pozityviosios teisės šaltiniais, bet ir su vadinamąją švelniąja teise, angliškai – *soft law*, apimančia įvairias ekspertų nuomones, išvadas, rekomendacijas, deklaracijas, papročius, konvencijas, džentelmenų susitarimus, ketinimų protokolus, elgesio kodeksus ar įvairių nevalstybinių organizacijų įstatus (statutus) ir kt.”²⁴. V. A. Vaičaitis pastebėjo, kad dėl *soft law* šaltinių efektyvumo, priėmimo ir keitimo lankstumo bei neformalaus pobūdžio jų populiarumas šiuolaikinėse demokratinėse teisinėse sistemose vis didėja, todėl riba tarp „kietosios” ar „griežtosios” (angl. *hard law*) ir „minkštosios” ar „švelniosios” teisės (*soft law*) nebėra tokia aiški, kokia ji atrodė pirmojoje XX amžiaus pusėje, kai Europos kontinente vyravo teisinis pozityvizmas²⁵.

¹⁷ Robertas Čiočys, „Bendrovių valdymo reglamentavimo Lietuvoje problemos” (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013), 32, <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2078571/datastreams/MAIN/content>

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Limantė, A., *supra note* 12: 42.

²⁰ Vaičaitis, V. A., *supra note* 2: 64.

²¹ *Ibid.*, 73.

²² Čiočys, R., *op. cit.*, 35.

²³ Gumbis, J., *supra note* 3: 42.

²⁴ Vaičaitis, V. A., *op. cit.*, 62-63.

²⁵ *Ibid.*, 63.

2. *SOFT LAW INSTRUMENTAI*

Aktų, laikomų *soft law* dokumentais, diapazonas yra platus ir jie apima platų spektrą įvairių teisinių santykių.

Nacionaliniu mastu *soft law* šaltiniais laikomi įvairūs nenorminiai ir programiniai teisės aktai, kurie gali turėti įvairias teises formas: rekomendacijos, koncepcijos, metmenys, ekspertų nuomonės, išvados, programos, kryptys, deklaracijos ir t. t.²⁶

Savo publikacijoje tarptautinės švelniosios teisės tema Remigiusz Bierzanek kaip tarptautinius *soft law* aktus visų pirma išskiria tarptautinių organizacijų rezoliucijas ir kaip pavyzdį nurodo, jog ypač turtingas šios rūšies tarptautinės *soft law* aktų šaltinis yra Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos rezoliucijos²⁷. Antra, į tarptautinių *soft law* instrumentų sąrašą R. Bierzanek įtraukia įvairius tarpvyriausybinius dvišalius ir daugiašalius susitarimus, kurių atžvilgiu šalys dėl įvairių priežasčių nenustato tradicinio teisinio griežtumo kaip įprastai tarptautinei teisei, taip pat tarptautinius susitarimus, kol jie dar nėra ratifikuoti (arba kurie nebus ratifikuoti apskritai), arba kol nėra patvirtinti valstybės kompetentingos institucijos (nors, kaip nurodo pats autorius, pastaroji dokumentų kategorija yra specifiška ir gali būti aptariama kaip atskira)²⁸. Trečia, prie *soft law* aktų R. Bierzanek priskiria „džentelmeniškus susitarimus“, kurie apibrėžiami kaip susitarimai, kuriuos žodžiu sudarė įgalioti atstovai (dažniausiai valstybių užsienio reikalų ministrai) ir kurie laikomi asmeniniais jų įsipareigojimais²⁹.

Į atskirą grupę išskiriami Europos Sąjungos švelniosios teisės aktai, kurie skirstomi į dvi pagrindines grupes: Europos Sąjungos institucijų priimti oficialūs *soft law* dokumentai ir jų priimti neoficialūs *soft law* dokumentai³⁰. Šis skirstymas paremtas tuo, ar *soft law* dokumentas buvo priimtas pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (angl. *Treaty of Functioning of the European Union*, sutr. TFEU) oficialiai pripažintą procedūrą ir nurodytos formos, ar ne³¹. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 228 straipsnyje nurodyta, kad „vykdydamos Sąjungos kompetenciją, institucijos priima reglamentus, direktyvas, sprendimus, rekomendacijas ir nuomones. [...] Rekomendacijos ir nuomonės neturi privalomosios galios“³². Būtent pastaroji Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo nuostata, jog rekomendacijos ir nuomonės neturi privalomosios galios, lemia, kad Europos Sąjungos

²⁶ Vaičaitis, V. A., *supra note 2*: 63, 73.

²⁷ Remigiusz Bierzanek, „Some Remarks on „Soft” International Law”, *Polish Yearbook of International Law* 17 (1988): 22, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.intyb/polyeai0017&div=5&start_page=21&collection=intyb&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

²⁸ *Ibid.*, 22.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Kovacs, A., Toth, T., Forgacs, A., *supra note 5*: 56-57.

³¹ *Ibid.*, 56.

³² „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija”, Europos Sąjungos oficialus leidinys, žiūrėta 2019 m. kovo 10 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>

institucijų priimamos rekomendacijos ir nuomonės laikomos *soft law* aktais, šie aktai yra priimami pagal reglamentuotą procedūrą konkrečių Europos Sąjungos institucijų, remiantis Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo nustatytais šių institucijų įgaliojimais³³. Neoficialiais Europos Sąjungos švelniosios teisės dokumentais laikomos įvairios metinės ataskaitos, paskelbtos teisėkūros darbotvarkės, baltosios knygos, žaliosios knygos ir gairės, kuriomis aiškinamos griežtosios teisės nuostatos, pranešimai, komunikatai ir t. t., kurie nėra pripažįstami kaip oficialūs teisės aktai pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo nuostatas, nors jie gali turėti ir norminį turinį³⁴. Kadangi šių neoficialių dokumentų priėmimas nėra reglamentuotas, jų pavadinimai gali būti įvairūs, nors, akivaizdu, juos priimančios Europos Sąjungos institucijos stengiasi suteikti jiems pavadinimus, kuo labiau atitinkančius jų turinį³⁵.

Atskirą *soft law* instrumentų kategoriją sudaro aktai, skirti tarptautinės privatinės teisės harmonizavimui. Jie gali būti rengiami tiek vyriausybinių, tiek nevyriausybinių organizacijų. Tai įvairūs pavyzdiniai teisės aktai, tarptautinių nevyriausybinių organizacijų skelbiamos papročių teisės ir įprastos praktikos kodifikacijos, tarptautinės prekybos sąlygų, pavyzdinių formų projektai³⁶. Tokių teisiškai neprivalomų aktų pavyzdžiai yra Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos (angl. *United Nations Commission on International Trade Law*, sutr. UNCITRAL) Tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinis įstatymas (angl. *Model Law on International Commercial Arbitration*)³⁷, nevyriausybinių organizacijų Tarptautinių prekybos rūmų (angl. *International Chamber of Commerce*, sutr. ICC) Vieningos dokumentų akredityvų tvarkymo taisyklės (angl. *Uniform Customs and Practice for Documentary Credits*)³⁸, taip pat minėtų tarptautinių prekybos rūmų Tarptautinės prekybos sąlygos (angl. *International Commercial Terms*, sutr. INCOTERMS)³⁹, svarbus šios kategorijos *soft law* dokumentas yra tarptautinės tarpvyriausybinių organizacijų Tarptautinio privatinės teisės unifikavimo instituto (angl. *International Institute for the Unification of*

³³ Kovacs, Toth, Forgacs, *supra note* 30: 56.

³⁴ *Ibid.*, 57.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Henry Deeb Gabriel, „Advantages of Soft Law in International Commercial Law: The Role of UNIDROIT, UNCITRAL, and the Hague Conference”, *Brooklyn Journal of International Law* 34, 3 (2009): 658-659, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/bjil34&div=26&start_page=655&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

³⁷ „UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration”, United Nations Commission on International Trade Law, žiūrėta 2019 m. kovo 11 d., http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf

³⁸ Dominique Doise, „The 2007 Revision of the Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP 600)”, *International Business Law Journal* 1 (2007): 106-124, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/ibuslj2007&div=12&start_page=106&collection=journals&set_as_cursor=6&men_tab=srchresults

³⁹ Rimantas Čiūtas (red.), Jonė Čižinauskienė (vert.), Raimundas Martinkus (vert.), *Incoterms, 1990: tarptautinės prekybos terminų aiškinimo taisyklės: galioja nuo 1990 metų liepos 1 d.* (Kaunas: Socialinių paslaugų tarnyba, 1992).

Private Law, sutr. UNIDROIT) sudaryti Tarptautinių komercinių sutarčių principai (angl. *Principles of International Commercial Law*)⁴⁰.

Europos mastu reikšmingi sėkmingi Europos privatinės teisės harmonizavimo pavyzdžiai. Tai Kopenhagos verslo mokyklos (angl. *Copenhagen Business School*) profesorius Ole Lando iniciatyva sudarytos Europos sutarčių teisės komisijos (angl. *Commission of European Contract Law*), kuri buvo sudaryta iš privačių teisininkų akademikų ir praktikų iš tuo metu buvusių 15 Europos Sąjungos valstybių, kurių nė vienas nebuvo deleguotas ir neatstovavo savo valstybių vyriausybių pozicijų⁴¹, parengti Europos sutarčių teisės principai (angl. *Principles of European Contract Law*, sutr. PECL)⁴². Taip pat Jaap Spier į Tilburgo universitetą, kuriame tuo metu dėstė, sukviestų deliktų teisės ekspertų sudarytos Europos deliktų teisės grupės (angl. *European Group on Tort Law*) parengti Europos deliktų teisės principai (angl. *Principles or European Tort Law*, sutr. PETL)⁴³. Vienas naujausių Europos privatinės teisės harmonizavimo pavyzdžių Europos Komisijos inicijuotas Bendros pagrindų sistemos projektas (angl. *Draft Common Frame of Reference*, sutr. DCFR)⁴⁴.

Dėl ribotos darbo apimties bei siekiant išsamaus temos išnagrinėjimo ir atskleidimo, toliau šiame darbe plačiau pasirinkti nagrinėti du *soft law* instrumentai – tai Europos deliktų teisės principai ir Bendros pagrindų sistemos projektas. Darbo autorės nuomone, dėl Lietuvos geografinės padėties bei narystės Europos Sąjungoje, aktualiau nagrinėti ne pasaulinius tarptautinius, o regioninius Europos *soft law* instrumentus bei jų įtaką Lietuvos teismų praktikai. Taip pat pasirinkti naujausi ir išimtinai su civiline teise susiję Europos privatinės teisės harmonizavimo *soft law* instrumentų pavyzdžiai.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštosios knygos II dalis „Sutarčių teisė“ nuostatos (CK 6.154 – 6.228 str.)⁴⁵ buvo rengiamos remiantis Tarptautinio privatinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT) parengtų Tarptautinių komercinių sutarčių principų⁴⁶ ir Europos sutarčių

⁴⁰ „UNIDROIT Principals of International Commercial Law“, International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), žiūrėta 2019 m. kovo 11 d.,

<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>

⁴¹ Ole Lando, „Principles of European Contract Law – A First Step towards a European Civil Code?“, *International Business Law Journal*, 2 (1997): 193, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/ibuslj13&div=18&start_page=189&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

⁴² „The Principles of European Contract Law 2002. (Parts I, II and III)“, Commission on European Contract Law, žiūrėta 2019 m. vasario 13 d., <https://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/landscape.pdf>

⁴³ „Principles of European Tort Law“, European Group on Tort Law, žiūrėta 2019 m. vasario 23 d., <http://civil.udg.edu/php/biblioteca/items/283/PETL.doc>

⁴⁴ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), „Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law“ (2009), p. 3339-3396, žiūrėta 2019 m. vasario 13 d., https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/european-private-law_en.pdf

⁴⁵ 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. VIII-1864, Teisės aktų registras, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB>.

⁴⁶ International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), *op. cit.*

teisės principų (angl. *Principles of European Contract Law*, sutr. PECL)⁴⁷ nuostatomis⁴⁸. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštosios knygos „Prievolių teisė“ pirmo tomo (CK 6.1 – 6.304) komentaro autorius profesorius Valentinas Mikelėnas nurodo, kad dėl šios priežasties „aiškinant ir taikant sutarčių teisės normas būtina remtis minėtų tarptautinių dokumentų (UNIDROIT principų ir Europos sutarčių teisės principų – *aut. pastaba.*) aiškinimu, pateikiamu užsienio teisės doktrinoje, ir jų užsienio teismų ir tarptautinio komercinio arbitražo taikymo praktika“⁴⁹. Todėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso sutarčių teisės normoms iš esmės atitinkant Europos deliktų teisės principų nuostatas, rėmimasis Europos sutarčių teisės principais Lietuvos teismų praktikoje yra iš anksto prognozuotinas ir nėra toks aktualus ir reikšmingas, kaip vėliau, nei įsigaliojo 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, parengtų *soft law* instrumentų taikymas ir įtaka Lietuvos teismų praktikai. Atsižvelgiant į tai, kad Europos deliktų teisės principai ir Bendros pagrindų sistemos projektas buvo parengti jau įsigaliojus naujam 2000 m. Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui⁵⁰, toliau šiame darbe pasirinkta nagrinėti būtent šių dokumentų įtaką Lietuvos teismų praktikai.

2.1. Europos deliktų teisės principai (PETL)

1992 metais Jaap Spier į Tilburgo universitetą, kuriame tuo metu dėstė, sukviėtė deliktų teisės ekspertus, kurie susirinkdavo aptarti pagrindinius deliktų teisės klausimus, naujausius pokyčius bei deliktų teisės ateities kryptis⁵¹. Ši grupė, kuri pradžioje buvo vadinama Tilburgo grupe, o vėliau Europos deliktų teisės grupe (angl. *European Group on Tort Law*), nusprendė pradėti labai ambicingą projektą, t.y. parengti principus, reglamentuojančius deliktinę atsakomybę Europoje – Europos deliktų teisės principus (angl. *Principles on European Tort Law*, sutr. PETL)⁵².

Europos deliktų teisės grupės nariai turėjo gana skirtingas darbo patirtis – visi jie buvo teisės srities profesoriai, keli iš jų dirbo teisingumo ministerijoje, tuo metu buvo ar buvo buvę teismų sistemos nariai ar valstybės tarnybos atstovai, advokatai ar įmonių teisininkai⁵³. Nors ši Europos deliktų teisės grupė visų pirma buvo Europos grupė, t.y. grupę pagrindė sudarė ekspertai iš Europos Sąjungos valstybių, tačiau tarp jos narių taip pat buvo deliktų teisės specialistai iš Šveicarijos, Pietų

⁴⁷ „The Principles of European Contract Law 2002. (Parts I, II and III)“, *supra note 42*.

⁴⁸ Valentinas Mikelėnas, *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*, (Vilnius: Justitia, 2003), 191.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. VIII-1864, Teisės aktų registras, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB>

⁵¹ European Group on Tort Law, *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*, (Viena: Springer-Verlag, 2005), p. 12.

⁵² Bernard A. Koch, „Principles of European Tort Law“, *King's Law Journal*, 20 (2009), 203, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/kingsclj20&div=16&start_page=203&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

⁵³ *Principles of European Tort Law: Text and Commentary, op. cit.*, 13.

Afrikos, Izraelio ir Jungtinių Amerikos Valstijų⁵⁴. Tai, kad nuo pat pradžių Europos deliktų teisės grupės nariais buvo ir garsūs ekspertai iš anapus Atlanto, atspindi neginčijamą Jungtinių Amerikos Valstijų, kaip pasaulinės varomosios jėgos, įtaką plėtojant šią teisės sritį⁵⁵. Pietų Afrikos ir Izraelio atstovai Europos deliktų teisės grupėje buvo svarbūs dėl to, kad Pietų Afrikos privatinė teisė yra mišrios teisinės kilmės, t. y. sudaryta iš Romanų-Germanų ir Anglų teisės sistemų, todėl tai yra bendrosios ir kontinentinės teisės mišinys (kaip ir Izraelio privatinė teisė), kurių pavyzdys buvo aktualus kuriant Europos deliktų teisės principus⁵⁶. Kaip pažymėjo patys Europos deliktų teisės principų kūrėjai, kadangi Europos deliktų teisė turėjo suderinti bendrosios ir kontinentinės teisės sistemas, kurios nėra taip lengvai susiejamos, buvo ypatingai naudinga iš šių grupės narių gauti informacijos apie teisinės sistemas, kurios faktiškai veikia tokiu pagrindu⁵⁷. Tačiau pažymėtina, kad deliktų teisės skirtumai pastebimi ne tik tarp kontinentinės ir bendrosios teisės sistemų, tačiau taip pat skiriasi ir bendros kontinentinės teisės sistemos skirtingų valstybių teisė, kaip pavyzdžiui, Prancūzija ir Belgija turi visiškai kitokį požiūrį nei, pavyzdžiui, Vokietija⁵⁸.

Pažymėtina, kad iki tol Europoje nebuvo bandyta išsamiai suderinti deliktų teisės. Vienintelė sritis, kurioje iki tol Europos Sąjungoje buvo atlikti derinimo veiksmai, buvo gamintojo atsakomybės klausimų reglamentavimas⁵⁹. Todėl Europos deliktų teisės grupė siekė identifikuoti ir nustatyti bendrus deliktų teisės principus, taip ieškant bendros Europos teisės, nesiekdama sukurti privalomai taikomo formalaus teisės akto⁶⁰. Visgi Europos deliktų teisės grupė nurodo, jog turint tikslą ateityje parengti privalomą Europos civilinį kodeksą, yra reikšminga pirma nustatyti bendrus Europos deliktų teisės principus, nes teisės derinimas aukštesniu (privalomu) lygiu gali būti įmanomas tik tuo atveju, jeigu iš pradžių išsiaiškinama, koks yra bendras pagrindas, kuris apjungia visas Europos Sąjungos šalių teisinės sistemas⁶¹. Tačiau Europos deliktų teisės principų kūrimo tikslas nebuvo tik šis. Patys Europos deliktų principų kūrėjai numatė, jog šių Europos deliktų teisės principų parengimas turės svarbią akademinę ir praktinę reikšmę, kadangi praplės akademikų ir praktikų akiratį apie fundamentalius deliktų teisės klausimus taip pat ir taikant deliktų teisę konkrečioje valstybėje⁶². Visgi vienas iš Europos deliktų teisės grupės narių Bernard A. Koch yra pažymėjęs, kad Europos deliktų teisės principai nėra skirti būti taisyklėmis, tiesiogiai taikomomis praktikoje, bet greičiau yra tokių

⁵⁴ European Group on Tort Law, *supra note* 51: 12.

⁵⁵ Koch, B. A., *supra note* 52: 203-2014.

⁵⁶ Bernard A. Koch, „The European Group of Tort Law and Its Principles of European Tort Law“, *American Journal of Comparative Law*, 53 (2005), 189, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/amcomp53&div=13&start_page=189&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

⁵⁷ European Group on Tort Law, *supra note* 51: 12.

⁵⁸ Europos deliktų teisės grupės oficialios internetinės svetainės informacija, žiūrėta 2019 m. vasario 17 d., <http://civil.udg.edu/php//index.php?id=300>

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*

normų kūrimo gairės⁶³. Taigi kuriant Europos deliktų teisės principus pagrindinis Europos deliktų teisės grupės tikslas buvo parengti bendrą deliktų teisės „karkasą“, taikomą tiek nacionalinės Europos šalių teisės plėtojimui ir tobulinimui, tiek Europos teisės aktų vienodinimui ateityje⁶⁴.

Taip pat pažymėtina, kad Europos deliktų teisės grupė nesiekė sukurti projekto, kuris būtų itin kūrybiškas ar novatoriškas, kad iš esmės nukryptų nuo egzistuojančios Europos deliktų teisės savo turiniu ar struktūra, kadangi, šiaip ar taip, Europos deliktų teisės principais siekta teisės suderinimo, o ne revoliucionavimo⁶⁵. Visgi ten, kur esamos nacionalinės deliktų teisės normos nebuvo arba nebebuvo tinkamos, buvo ieškoma naujų sprendimų. Tai taip pat buvo reikalinga tais atvejais, kai tarp teisinių sistemų buvo esminių skirtumų, kurie negalėjo būti pašalinami randant bendrą vardiklį, kurio pagalba būtų išplėtotas abipusiai priimtinas kompromisas⁶⁶. Be to, Europos deliktų teisės grupė nurodė, jog ji savo tikslų neapribojo tuo, kad turi būti rasta labiausiai suderinta, bendra taisyklė, tačiau rengdama Europos deliktų teisės principus taip pat kėlė klausimą, ar tokia priimama taisyklė būtų geriausias sprendimas Europai⁶⁷.

Europos deliktų teisės principai visuomenei buvo pristatyti 2005 m. gegužės 19 – 20 dienomis vykusioje viešoje konferencijoje Vienoje⁶⁸. Europos deliktų teisės principai sudaryti iš šešių dalių, t.y. pirma dalis vadinasi „Pagrindinė norma“ (angl. *Basic Norm*) ir yra skirta bendram civilinės deliktinės atsakomybės apibrėžimui; antroje dalyje nurodytos pagrindinės civilinės deliktinės atsakomybės sąlygos (angl. *General Conditions of Liability*) – žala ir priežastinis ryšys; trečioje – atsakomybės pagrindai (angl. *Bases of Liability*), t. y. atsakomybė esant kaltei, griežtoji atsakomybė (atsakomybė be kaltės) ir atsakomybė už kitų asmenų padarytą žalą; ketvirtoje – gynyba, t. y. atleidimo nuo civilinės deliktinės atsakomybės ar atsakomybės mažinimo sąlygos (angl. *Defences*), penktoje – pažeidėjų daugetas (angl. *Multiple Tortfeasors*), paskutinėje šeštojoje – teisių gynimo priemonės (angl. *Remedies*)⁶⁹.

2.2. Bendros pagrindų sistemos projektas (DCFR)

Ne mažiau reikšminga ir viena iš naujausių švelniosios teisės iniciatyvų – Bendros pagrindų sistemos projektas (angl. *Draft Common Frame of Reference*, sutr. DCFR).

⁶³ Koch, B. A., *supra note* 56: 192.

⁶⁴ *Ibid.*, 191.

⁶⁵ *Ibid.*, 192.

⁶⁶ *Ibid.*, 192-193.

⁶⁷ European Group on Tort Law, *supra note* 51: 13.

⁶⁸ Europos deliktų teisės grupės oficialios internetinės svetainės informacija, žiūrėta 2019 m. vasario 17 d., <http://civil.udg.edu/php//index.php?id=300>.

⁶⁹ European Group on Tort Law, *op. cit.*

Anemari-Iuliana Opritoiu savo publikacijoje „Įvadas į DCFR – Bendros pagrindų sistemos projektą” (angl. „*Introduction in DCFR – Draft Common Frame of Reference*”)⁷⁰ detaliai aprašo Bendros pagrindų sistemos projekto rengimo procesą bei tikslus. Nurodoma, jog Bendros pagrindų sistemos projektą inicijavo ir finansavo Europos Komisija. Tai yra teisininkų iš visos Europos Sąjungos daugiau nei dvidešimt penkerių metų bendradarbiavimo rezultatas. 1982 metais, vadovaujant profesoriui Ole Lando, buvo sudaryta Europos sutarčių teisės komisija (angl. *Commission on European Contract Law*), kuri sukūrė Europos sutarčių teisės principus (angl. *Principles of European Contract Law*). 1998 metais Europos privatinės teisės tyrimą perėmė ir tęsė Europos civilinio kodekso tyrimo grupė (angl. *Study Group on European Civil Code*), kuri trumpai vadinama tiesiog Studijų grupe (angl. *Study Group*). Šiai Studijų grupei vadovavo profesorius Christian von Bar. Rengiant Bendros pagrindų sistemos projektą buvo suburta keletas darbo grupių, kurių kiekviena turėjo aiškiai apibrėžtus tikslus ir uždavinius. 2002 metais įkurtai Europos Bendrijos privatinės teisės tyrimo grupei, dar žinomai kaip Acquis grupė, (angl. *Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group)*), buvo pavesta integruoti esamą Europos Bendrijos teisę ir jos taikymo praktiką (pranc. *acquis communautaire*⁷¹) į rengiamą Bendros pagrindų sistemos projektą. 2005 metų gegužės mėnesį buvo įkurtas Jungtinis Europos privatinės teisės tinklas (angl. *Joint Network on European Private Law*, sutr. CoPECL), kurio tikslas buvo sukurti Bendrą pagrindų sistemą Europos sutarčių teisei (angl. *Common Frame of References for European Contract Law*) ir kuris apėmė šias Europos civilinio kodekso darbo ir tyrimo grupes: Europos civilinio kodekso tyrimo grupę (angl. *Study Group on European Civil Code*), Europos Bendrijos privatinės teisės tyrimo grupę (angl. *Research Group on the Existing EC Private Law*), Europos draudimo sutarčių teisės koregavimo projekcinę grupę (angl. *Project Group on a Restatement of European Insurance Contract Law*), Henri Capitant asociaciją (pranc. *Association Henri Capitant*) kartu su Lyginamosios teisės aktų asociacija (pranc. *Société de Legislation Comparée*) ir Notarų aukštesniąja taryba (pranc. *Conseil Supérieur du Notariat*), Bendrą pagrindinę grupę (angl. *Common Core Group*), Sutarčių teisės normų ekonominio įvertinimo tyrimo grupę (angl. *Research Group on the Economic*

⁷⁰ Anemari-Iuliana Opritoiu, „Introduction in DCFR – Draft Common Frame of Reference”, *Journal of Law and Administrative Sciences*, 3, 98 (2015): 98-104, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/jladsc3&div=12&start_page=98&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

⁷¹ *Acquis communautaire* (angl. *Community acquis*) – lietuviškas atitikmuo Bendrijos teisynei. Tai Europos Bendrijos teisės ir jos taikymo praktikos visuma, kurią privalo perimti šalys, stojančios į Europos Sąjungą (Valstybinės lietuvių kalbos komisijos internetinės svetainės informacija, žiūrėta 2019 m. vasario 18 d., <http://www.vlkk.lt/konsultacijos/10-acquis-communautaire>). Ji apima pirminę Bendrijos teisę (t. y. Bendrijos steigimo sutartis) ir antrinę Bendrijos teisę (Bendrijos institucijų teisės aktus: reglamentus, direktyvas, įvairius sprendimus), taip pat taisykles, rezolucijas, pozicijas, nuomones, teismų praktiką, bendruosius teisės principus, Bendrijos teisės kūrimo būdus, tikslų ir praktikos visumą nepriklausomai nuo to, ar ją rašytiniai teisės aktai įtvirtina ar ne. Paprastai šis prancūziškas terminas į kitas kalbas neverčiamas (neoficialus ekonominkų terminų žodynas, žiūrėta 2019 m. vasario 18 d., <http://zodynas.vz.lt/acquis-communautaire>).

Assessment of Contract Law Rules), Duomenų bazės grupę (angl. *Database Group*) ir Europos teisės akademijos grupę (angl. *Academy of European Law*)⁷².

Bendros pagrindų sistemos projekto tekstas buvo rašomas individualių projekto rengimo komandų, tada jis buvo teikiamas svarstyti rengimo komitetams ir terminologijos grupei ir galiausiai teksto galutinė forma buvo tvirtinama plenarinėse sesijose, rengiamose du kartus per metus. Nurodoma, kad prieš patvirtinant visi pasiūlymai dėl reguliavimo buvo apsvarstomi keletą kartų ir iš anksto pristatomi bei aptariami su verslo aplinkos atstovais⁷³.

Pirminis Bendros pagrindų sistemos projekto variantas (angl. *Interim Outline Edition of Draft Common Frame of Reference (DCFR)*) buvo paskelbtas 2008 metais. Galutinė Bendros pagrindų sistemos projekto versija išleista 2009 metais. Visas leidinys vadinasi „Europos privatinės teisės principai, apibrėžimai ir pavyzdinės nuostatos“ (angl. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law*). Leidinį sudaro šeši tomai, kuriuose pateikiamos pavyzdinės nuostatos, komentarai ir lyginamosios pastabos: I-as tomas „Bendrosios nuostatos“ (angl. „*General provisions*“), II-as tomas „Sutartys ir kiti teisiniai veiksmai“ (angl. „*Contracts and other judicial acts*“), III-ias tomas „Įsipareigojimai ir atitinkamos teisės“ (angl. „*Obligations and corresponding rights*“), IV-tas tomas „Konkrečios sutartys ir iš jų kylančios teisės ir pareigos“ (angl. „*Specific contracts and the rights and obligations arising from them*“), V-tas tomas „Kito asmens reikalų tvarkymas“ (angl. „*Benevolent intervention in another's affairs*“), VI-tas tomas „Nesutartinė atsakomybė, kylanti dėl žalos padarymo kitam“ (angl. „*Non-contractual liability arising out of damage cause to another*“), VII-tas tomas „Nepagrįstas praturtėjimas“ (angl. „*Unjustified enrichment*“), VIII-tas tomas „Prekių nuosavybės teisės įsigijimas ir netekimas“ (angl. „*Acquisition and loss of ownership of goods*“), IX-tas tomas „Kilnojamųjų daiktų nuosavybės apsauga“ (angl. „*Proprietary security in movable assets*“) ir X-tas tomas „Patikėjimo teisė“ (angl. „*Trust*“)⁷⁴.

Kiekvienos normos paaiškinimai ir pavyzdžiai, susiję su jos taikymu, pateikiami pastabų skyriuje. Pastabos atspindi Europos Sąjungos valstybių narių nacionalinių sistemų teisinius sprendimus Bendros pagrindų sistemos projekto nagrinėjamais klausimais; taip pat atsižvelgta ir į Europos Bendrijos teisės aktus bei tarptautinius instrumentus, tokius kaip Jungtinių Tautų konvenciją dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių (angl. *United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, sutr. CISG) ir Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT) Tarptautinių komercinių sutarčių principus (angl. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*)⁷⁵.

⁷² Opritou, A. I., *supra* note 70: 98-99.

⁷³ *Ibid.*, 99.

⁷⁴ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra* note 44.

⁷⁵ Opritou, A. I., *supra* note 70: 98-99.

Bendros pagrindų sistemos projekte ypatingas dėmesys skiriamas terminologijai, siekta parinkti aiškius terminus, kurie neturėtų kelių reikšmių. Sąvokų apibrėžimai pateikiami atskirame Bendros pagrindų sistemos projekto priede⁷⁶.

Remdamasi pačių Bendros pagrindų sistemos projekto autorių argumentais, pateiktais Europos privatinės teisės principų, apibrėžimų ir pavyzdinių nuostatų leidinio įvade, Anemari-Iuliana Opritoiu savo publikacijoje išskiria Bendros pagrindų sistemos projekto tikslus bei galimas jo taikymo formas⁷⁷. Nurodo, jog Bendros pagrindų sistemos projektas visų pirma yra medžiaga mokslui ir teisės tyrimams. Antra, pažymima, jog ne akademinėje srityje Bendros pagrindų sistemos projektas taip pat gali būti pasitelkiamas kaip priemonė rasti geriausius sprendimus kylančiais privatinės teisės klausimais, ką daugelis Europos teisėkūros institucijų ir padarė modernizuodamos sutarčių teisės aktus, kadangi, kaip minėta, Bendros pagrindų sistemos projekte atsižvelgta į nacionalinius valstybių narių teisės aktus (įskaitant teismų praktiką), Europos Bendrijos teisės ir jos taikymo praktikos visumą (pranc. *acquis communautaire*), aktualius tarptautinius instrumentus. Taigi Bendros pagrindų sistemos projekte pateikiamos rekomendacijos, pagrįstos išsamia analize ir lyginamuoju tyrimu (panašiai kaip Europos sutarčių teisės principų atveju, kurie, beje, peržiūrėta forma yra įtraukti į Bendros pagrindų sistemos projektą). Trečia, teigiama, kad Bendros pagrindų sistemos projektas galėtų tapti įkvėpimu Bendrai pagrindų sistemai (angl. *Common Frame of References*), t. y. bendram sutarčių teisės aktui Europos lygmeniu, tačiau pažymima, kad tai jau yra politinės valios klausimas, todėl išeina už Bendros pagrindų sistemos projekto tikslų ribų. Ketvirta, Anemari-Iuliana Opritoiu pažymi, jog išryškindamas principus, kuriais grindžiama Europos Bendrijos teisės ir jos taikymo praktikos visuma (pranc. *acquis communautaire*), Bendros pagrindų sistemos projektas parodo būdą, kaip gali būti labiau suderinamos esamos direktyvos, bei būdą, kaip gali būti taikomos atskirų sektorių nuostatos, siekiant pašalinti spragas arba pernelyg platų reguliavimą. Visgi Bendros pagrindų sistemos projektas pateikia tik pasiūlymą, kaip esamas teisinis reguliavimas galėtų būti tobulinamas ir daromas nuoseklesniu. Penkta, dar vienas svarbus Bendros pagrindų sistemos projekto tikslas buvo tobulinti Europos Bendrijos teisę ir jos taikymo praktiką (pranc. *acquis communautaire*), plėtojant nuoseklią Europos teisės terminologiją. Pažymima, kad Europos Sąjungos direktyvos dažnai vartoja teisinius terminus ir sąvokas, tačiau nepateikia jų apibrėžimų⁷⁸.

Lyginant Europos sutarčių teisės principus ir Bendros pagrindų sistemos projektą galima pažymėti, jog priešingai nei Europos sutarčių teisės principai, Bendros pagrindų sistemos projektas apima temas, išeinančias iš sutarčių teisės srities ribų. Europos sutarčių teisės principai yra sudaryti iš bendrųjų taisyklių, susijusių su sutartimis, tokių kaip sutarčių sudarymas, sutarčių galiojimas,

⁷⁶ Opritoiu, A. I., *supra note* 70: 100-101.

⁷⁷ *Ibid.*, 99-100, 103.

⁷⁸ *Ibid.*

sutarčių aiškinimas ir turinys, pagal analogiją taikomų ir kitiems teisiniams veiksams, o Bendros pagrindų sistemos projektas greta bendrų sutarčių taisyklių taip pat apima ir normas dėl konkrečių sutarčių bei iš jų kylančias teises ir pareigas, be to Bendros pagrindų sistemos projektas taip pat apima ir kitus privatinės teisės aspektus, tokius kaip nesutartiniai įsipareigojimai, įskaitant nepagrįstą praturtėjimą, kito asmens reikalų tvarkymą be pavedimo (lot. *negotiorum gestio*), deliktų teisę, taip pat normas, susijusias su kilnojamojo turto nuosavybės teisėmis, nuosavybės teisės įgijimu ir praradimu, patikėjimo teise. Bendros pagrindų sistemos projektas neapima asmens veiksnio, testamentų ir paveldėjimo, šeimos teisės, darbo teisės, nekilnojamojo turto bei komercinės teisės, civilinio proceso teisės ir sprendimų vykdymo⁷⁹.

⁷⁹ „The Principles of European Contract Law 2002. (Parts I, II and III)“, *supra note 42*; Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note 44*; Opritoiu, A. I., *supra note 70*: 101.

3. *SOFT LAW* INSTRUMENTŲ PRIPAŽINIMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

Kaip remtis ir taikyti ir ar galima taikyti *soft law* šaltinius nacionalinių teismų sprendimų argumentacijoje ir kokia jų teisinė galia vieningo atsakymo nėra.

Atkreiptinas dėmesys, kad vykdomoji Lietuvos teismų savivaldos institucija Teisėjų taryba 2016 m. gegužės 27 d. nutarimu Nr. 13P-65-(7.1.2) yra patvirtinusi Rekomenduojamus teismų procesinių sprendimų kokybės standartus (žiūrėta redakcija nuo 2018 m. sausio 1 d.) (toliau – Standartai)⁸⁰. Pačiuose Standartuose nurodyta, kad jie yra „rekomendacinio pobūdžio ir nepakeičia įstatymuose ar nusistovėjusioje teismų praktikoje teismo sprendimams nustatytų reikalavimų“⁸¹. Visgi pažymėtina, kad juose aiškiai numatyta teismų galimybė procesiniuose sprendimuose tiek tiesiogiai taikyti privalomosios teisinės galios neturinčius teisės aktus (angl. *soft law*), tiek remtis jais kaip papildomais teisinio argumentavimo šaltiniais. Standartų 1.9. punkte nurodyta, jog „teismas nurodo teisinį pagrindą, kai *tiesiogiai* taiko privalomosios teisinės galios neturinčius teisės aktus (angl. *soft law*): Europos sutarčių teisės principus, Europos deliktų teisės principus, Bendrųjų principų sistemos projektą, UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principus ar kt. Kai nėra teisinio pagrindo, negriežtosios teisės priemonėmis teismas gali remtis tik kaip papildomais teisinio argumentavimo šaltiniais“⁸². Standartų 1.11. punkte pažymėta, kad „kai teismas remiasi privalomosios teisinės galios neturinčiais teisės aktais arba teisės doktrina, sprendime nurodomos ir teismui žinomos priešingo turinio negriežtosios teisės priemonės ar teisės doktrina, jei tokių yra, bei motyvai, pagrindžiantys atitinkamą teismo pasirinkimą“⁸³.

Toliau šiame darbe aprašomas atliktas tyrimas, kurio metu buvo surinkta ir išanalizuota Lietuvos teismų praktika, kurioje minimi šiame darbe nagrinėjami *soft law* instrumentai – Europos deliktų teisės principai ir Bendros pagrindų sistemos projektas. Pažymėtina, jog šiame darbe nagrinėjami tik Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimai (šiame darbe sąvoka Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimai vartojama plačiąja prasme, kuri apima tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtas nutartis, tiek nutarimus) ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teismų praktikos apžvalgos, kadangi, remiantis Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 23 straipsnio nuostata, šis teismas formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus, į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimuose pateikiamus įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus atsižvelgia valstybės ir kitos institucijos, taip pat kiti asmenys, taikydami

⁸⁰ „Rekomenduojami teismų procesinių sprendimų kokybės standartai“, patvirtinti Teisėjų tarybos 2016 m. gegužės 27 d. nutarimu Nr. 13P-65-(7.1.2), žiūrėta 2019 m. vasario 10 d.,
https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2018/01/20171215-del-sprendimu-kokybes-standartu_aktuali-nuo-2018-01-01.docx

⁸¹ *Ibid.*

⁸² *Ibid.*

⁸³ *Ibid.*

tuos pačius įstatymus ir kitus teisės aktus, taip pat numatyta, kad plėtodamas ir užtikrindamas vienodą teisės aiškinimą ir taikymą bendrosios kompetencijos teismuose, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas analizuoja nacionalinių, Europos Sąjungos ir tarptautinių teismų praktiką bei kitus teisės šaltinius⁸⁴.

Tyrimas apima visą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką iki 2018 m. gruodžio 31 d. Į tyrimo apimtį nepatenka tos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtos bylos, kuriose šiame darbe nagrinėjama *soft law* dokumentais savo procesiniuose dokumentuose rėmėsi tik dalyvaujantys byloje asmenys, tačiau kuriose pats kasacinės instancijos teismas nutarties/nutarimo konstatuojamojoje dalyje šių dokumentų neminėjo ir jais nesirėmė. Tokios bylos šiame darbe nebuvo tiriamos ir nepatenka į atlikto tyrimo imtį. Akivaizdu, kad faktiškai nesusipažinus su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtomis bylomis pilnoje apimtyje, nėra galimybės nustatyti, ar byloje dalyvaujantys asmenys savo procesiniuose dokumentuose rėmėsi, ar nesirėmė tiriamais *soft law* dokumentais. Šio magistro baigiamojo darbo tyrimas buvo atliktas analizuojant ir vertinant tik pačius Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtus dokumentus (nutartis, nutarimus ir apžvalgas). Tai atitinka išsikeltą darbo tyrimo tikslą, t. y. siekta iširti ne ar dalyvaujantys byloje asmenys savo argumentacijoje procesiniuose dokumentuose remiasi negriežtosios teisės instrumentais, o būtent, ar *soft law* instrumentus pripažįsta, remiasi ir / ar taiko Lietuvos Aukščiausiaisiais Teismas.

3.1. Europos deliktų teisės principai (PETL) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje

Europos deliktų teisės principai pirmą kartą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje paminėti 2009 metais vasario mėnesį priimtoje nutartyje⁸⁵. Turint omenyje, kad patys Europos deliktų teisės principai buvo paskelbti 2005 metų gegužės mėnesį, tai gana nemažas laiko tarpas (daugiau, nei trys su puse metų), kai apie šį naują Europos Sąjungos deliktų teisės harmonizavimo šaltinį Lietuvos kasacinės instancijos teismo sprendimuose nebuvo užsiminta.

Iki 2018 metų pabaigos (tiriamas šio magistro baigiamojo darbo laikotarpis) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Europos deliktų teisės principus paminėjo iš viso vienuolikoje savo sprendimų ir vienoje teisės normų taikymo teismų praktikoje apžvalgoje. Įdomu, kad nuo 2005 m. gegužės 20 d., kai viešai buvo pristatyti Europos deliktų teisės principai, iki 2018 m. gruodžio 31 d., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išnaginėjęs 8477 civilines bylas ir priėmęs 29 apžvalgas⁸⁶ (į šį skaičių patenka visos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnaginėtos civilinės bylos ir civilinių bylų

⁸⁴ „1994 m. gegužės 31 d. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo Nr. I-480 2019 m. sausio 1 d. – 2019 m. birželio 3 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. kovo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.522B3E415B52/asr>

⁸⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-69/2009“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/99557>

⁸⁶ „Infolex“ teismų praktikos paieškos informacija, žiūrėta 2019 m. vasario 21 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/Default.aspx?Id=20&item=results&Teismas=1&Tipas=4&DataNuo=2005-05-20&DataIki=2018-12-31&Chng=1&order=1&desc=1&isskleista=1&#middle>

apžvalgos, neišskiriant bylų, kuriose buvo nagrinėjami su deliktų teise susiję klausimai, todėl ši skaičių lyginamuoju aspektu galima vertinti tik santykinai). Ir iš jų, kaip minėta, Europos deliktų teisės principai paminėti tik vienuolikoje bylų ir vienoje apžvalgoje. Iš to galima daryti išvadą, jog ši švelniosios teisės instrumentą kasacinės instancijos teismas savo sprendimuose mini itin retai.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo sprendimuose yra rėmęsis iš viso šešiais atskirais Europos deliktų teisės principų straipsniais: 2:102 straipsniu „Saugomi interesai“ (angl. *Protected interests*), 2:105 straipsniu „Nuostolių įrodinėjimas“ (angl. *Proof of damage*), 6:102 straipsniu „Atsakomybė už pagalbininkus“ (angl. *Liability for auxiliaries*), 7:102 straipsniu „Gynyba nuo griežtosios atsakomybės“ (angl. *Defences against strict liability*), 10:103 straipsniu „Dėl pažeidimo gauta nauda“ (angl. *Benefits gained through the damaging event*) ir 10:202 straipsniu „Asmens sužalojimas ir mirtis“ (angl. *Personal injury and death*). Taip pat vienas Europos deliktų teisės principų straipsnis – 5:102 straipsnis „Kita griežtoji atsakomybė“ (angl. *Other strict liabilities*) – minimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės normų taikymo teismų praktikoje apžvalgoje. Toliau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimai ir teismų praktikos apžvalga bus aptariami ir analizuojami juos grupuojant pagal juose minimą Europos deliktų teisės principų normą ir sprendžiamą probelminį teisinį klausimą.

3.1.1. Dėl grynai ekonominio pobūdžio nuostolių (PETL 2:102 straipsnis)

Europos deliktų teisės principų 2:102 straipsnis minimas 2015 m. sausio 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-8/2015 dėl statybos leidimo panaikinimo, neteisėtos statybos padarinių pašalinimo ir nuostolių atlyginimo (toliau – 2015 m. sausio 27 d. nutartis)⁸⁷.

Šioje byloje kasatorius (ieškovas) iš atsakovės Vilniaus miesto savivaldybės administracijos reikalavo priteisti 544 502 Lt (157 698,68 Eur) nuostolių, atsiradusių dėl, jo nuomone, neteisėtų atsakovų veiksmų tiesiant estakadą. Kasatorius teigė, kad pagal 2012 m. gruodžio 31 d. Vertinimo ataskaitą jam nuosavybės teise priklausęs objektas įvertintas 20 620 000 Lt (5 971 964,78 Eur), o dėl atsakovo atliktos estakados statybos jis 2013 m. sausio 30 d. buvo parduotas už 20 075 498 Lt (5 814 266,10 Eur).

Ši byla Lietuvos teismų praktikai reikšminga tuo, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sekdamas kitų Europos šalių patirtimi, joje pirmą kartą žalą, pasireiškiančią tik nukentėjusio asmens patirtais finansinio pobūdžio praradimais, nesusijusiais su fizine žala asmeniui ar turtui, įvardijo kaip

⁸⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-8/2015“, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/981982>

atskirą ir savitą atlygintinos žalos kategoriją deliktų teisėje – grynai ekonominio pobūdžio nuostoliais (angl. *pure economic loss*).

Paminėtina, kad iki 2015 m. sausio 27 d. nutarties priėmimo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nors ir pavienių, bet jau buvo spęsta bylų, kuriose buvo nagrinėjamas grynai ekonominio pobūdžio žalos priteisimo klausimais, tačiau jose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šios žalos neįvardijo kaip atskiros žalos kategorijos – grynai ekonominio pobūdžio žalos – ir nesuformulavo aiškios teismų praktikos koncepcijos šiuo klausimu bei aiškaus požiūrio į grynai ekonominio pobūdžio vertybių gynimą. Visgi galima teigti, kad nors ir neįvardijama, grynai ekonominio pobūdžio žala ir iki 2015 m. sausio 27 d. nutarties kasacinės instancijos teismo praktikoje jau buvo suvokiama kaip specifinė žalos kategorija⁸⁸.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas⁸⁹ grynai ekonominio pobūdžio žalos, kaip specialios kategorijos, neišskiria ir atskirai nereglementuoja. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 22 skyriaus 3 skirsnyje „Deliktinė atsakomybė“ esančio 6.263 straipsnio „Pareiga atlyginti padarytą žalą“ 1 dalyje nurodyta, kad „*kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos*“⁹⁰. Tai rodo, jog Lietuvos Respublikos deliktų teisė yra paremta generalinio delikto doktrina⁹¹. Simona Selelionytė - Drukteinienė savo publikacijoje „Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje“ pažymi, kad generalinio delikto principas reiškia, jog „padarytoji žala (nesvarbu, kokio ji pobūdžio) privalo būti atlyginta, jeigu nustatomos visos atsakomybės sąlygos“⁹². Jurisdikcijai, kurios deliktų teisė yra pagrįsta generalinio delikto principu, visų pirma priskiriama Prancūzijos teisė, taip pat Belgijos ir Ispanijos⁹³. Simona Selelionytė - Drukteinienė nurodo, jog Prancūzijos civilinio kodekso normos, įtvirtinančios principą „nedaryk žalos“ (lot. *neminem laedere*), yra Prancūzijos deliktų teisės pagrindas⁹⁴. Visgi, nors Prancūzijos deliktų teisės normose nėra vardijamos ginamos vertybės ir jos nėra sugrupuotos į atskiras kategorijas pagal svarbą ar jų gynimo sąlygas, teismų praktikoje taikomi instrumentai, siekiant riboti grynai ekonominio pobūdžio žalos kompensavimo galimybes⁹⁵.

⁸⁸ Žr. pavyzdžiui „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1257/2000“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/18016>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1274/2002“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/9439>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-645/2002“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/10706>.

⁸⁹ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2019 m. sausio 1 d. – 2019 m. balandžio 30 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/EWncVYLVje>

⁹⁰ *Ibid.*

⁹¹ Mikelėnas, V., *supra note* 48.

⁹² Simona Selelionytė-Drukteinienė, „Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje“, *Jurisprudencija*, 4, 118 (2009): 128.

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ *Ibid.*, 130.

2015 m. sausio 27 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje pareišką reikalavimą priteisti pastato – miesto centre įsikūrusio verslo centro – rinkos vertės sumažėjimą (rinkos vertės praradimo nuostolius) dėl to, kad šalia jo, kasatoriaus teigimu, buvo per arti nutiesta gatvės jungianti estakada, kvalifikavo kaip reikalavimą priteisti grynai ekonominio pobūdžio žalą. Pagrįsdamas specialių taisyklių taikymo galimybę Lietuvos pozityviojoje teisėje grynai ekonominio pobūdžio nuostolių atveju Lietuvos Aukščiausiasis Teismas rėmėsi CK 6.247 straipsniu, kuriame reglamentuota, kad „atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmis (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai *pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį* gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu“. Atsižvelgdamas į šią Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normą, kasacinės instancijos teismas 2015 m. sausio 27 d. nutartyje sprendė, jog „Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta pareiga bylą dėl žalos atlyginimo nagrinėjantį teismą vertinti atsiradusios žalos pobūdį“⁹⁶. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „aukščiau nurodyta teisės norma (CK 6.247 str. – *aut. pastaba*) įpareigoja teismą vertinti atsiradusios žalos prigimtį ir, tik ją įvertinus, priimti sprendimą dėl priežastinio ryšio sąlygos konkrečiu atveju tada, kai yra konstatuoti neteisėti veiksmai“⁹⁷.

Pasisakydamas dėl pažeistos vertybės prigimties ir jos vietos hierarchijos skalėje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. sausio 27 d. nutartyje visų pirma pasirėmė teisės doktrina – šiame darbe minėtu Simonos Selelionytės - Drukteinienės straipsniu „Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje“. Jame nurodyta, kad remiantis šiuolaikine Europos deliktų teise pripažįstama, jog „teisė į gyvybę, sveikatą, laisvę yra konkrečios, aiškios absoliutinės teisės, jų apsauga turi būti plačiausia. Todėl šios vertybės yra deliktų teisės vertybių skalės viršuje. Teisė į nuosavybę taip pat yra konkreti, aiški, tik, žinoma, ne tokia svarbi kaip pirmiau išvardytos. Todėl nuosavybės teisei taip pat teikiama plati apsauga, tačiau ši vertybė užima žemesnę vietą deliktų teisės ginamų vertybių skalėje. Grynai ekonominio pobūdžio interesai nėra tokie aiškūs. Pripažįstama, kad, suteikiant jiems plačią gynimo apimtį, būtų stipriai ribojama asmenų veiklos laisvė. Dėl nurodytų priežasčių šie interesai yra deliktų teisės ginamų vertybių skalės apačioje, ir jų gynimas gali būti labiausiai ribojamas“⁹⁸.

Antra, sustiprindamas šią išsakytą poziciją, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, jog „analogiška nuostata įtvirtinta ir Europos deliktų teisės principų (angl. *Principles of European Tort Law* (PETL)) 2:102 straipsnyje“⁹⁹. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad plačiau Europos deliktų teisės principų 2:102 straipsnio kasacinės instancijos teismas nutartyje neanalizavo.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 87.

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ Selelionytė-Drukteinienė, S., *supra note* 92: 131.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *op. cit.*

Pažymėtina, jog Europos deliktų teisės principų 2:102 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog interesų apsaugos apimtis priklauso nuo interesų prigimties – kuo didesnė intereso vertė, jo apibrėžtumas ir akivaizdumas, tuo platesnė jo apsauga (angl. – „*the scope of protection of an interest depends on its nature; the higher its value, the precision of its definition and its obviousness, the more extensive is its protection*”)¹⁰⁰. Europos deliktų teisės principų 2:102 straipsnyje konkrečiai išvardytos vertybės, jų vieta vertybių skalėje bei to įtaka jų gynimo apimčiai. Pirmoje vietoje nurodoma gyvybė, fizinis ir dvasinis neliečiamumas, žmogaus orumas ir laisvė, kurių apsauga yra plačiausia; antroje vietoje nurodoma, kad plati apsauga suteikiama nuosavybės teisėms, įskaitant nematerialų turtą; trečia, pažymima, jog grynai ekonominių interesų arba sutartinių santykių apsauga gali būti labiau apribota bei, kad šiais atvejais turi būti ypač atsižvelgiama į ryšio tarp pažeidėjo ir nukentėjusio asmens artumą arba į tai, ar pažeidėjas galėjo numatyti, kad jis sukels žalą (Europos deliktų teisės principų 2:102 straipsnio 2, 3 ir 4 dalys)¹⁰¹. Toliau Europos deliktų teisės principų 2:102 straipsnyje apibrėžti kriterijai, taikomi visų vertybių pažeidimo atžvilgiu, t. y. nurodyta, kad apsaugos mastas gali priklausyti nuo atsakomybės prigimties ir taikoma platesnė apsauga, kai žala padaryta tyčia, nei kitais atvejais, taip pat, jog nustatant apsaugos apimtį turi būti atsižvelgiama į pažeidėjo interesus, ypač į jo laisvę veikti ir naudotis savo teisėmis, bei į viešąjį interesą (Europos deliktų teisės principų 2:102 straipsnio 5 ir 6 dalys)¹⁰².

Atsižvelgdamas į tai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. sausio 27 d. nutartyje konstatavo, jog „tai, kad pažeista vertybė yra deliktų teisės ginamų vertybių skalės apačioje, savaime neduoda pagrindo išvadai, kad ši vertybė neturi būti ginama”, ir pažymėjo, kad „sprendžiant, ar grynai ekonominio pobūdžio žala yra priteistina, būtina nustatyti nukentėjusiojo ir pažeidėjo interesų balansą. Siekiant tinkamos šalių ir visos visuomenės interesų pusiausvyros, užtikrinančios nesuvaržytą elgesio laisvę ir garantuojančios visuomenės narių pakankamą atidumo laipsnį, siekiant apsisaugoti nuo galimo žalos atsiradimo, grynai ekonominio pobūdžio žala pripažintina savita atlygintinos žalos kategorija”¹⁰³.

Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. sausio 27 d. nutartyje, aiškiai įvardijęs, jog kasatorius (ieškovas) byloje yra pareiškęs reikalavimą priteisti grynai ekonominio pobūdžio žalą, priėjo prie išvados, kad grynai ekonominio pobūdžio žala, lyginant su įprastomis žalos rūšimis, yra savita žala ir neteisėto jos padarymo atveju nustatant atsakingo asmens pareigą šią žalą atlyginti turi būti taikomos specialios taisyklės. Kasacinės instancijos teismas šioje nutartyje išskyrė šiuos grynai ekonominio pobūdžio žalos vertinimo ir atlyginimo kriterijus: (i) tyčinė pažeidėjo kaltės forma; (ii) pažeidėjo turėtas ekonominis interesas; (iii) nukentėjusiojo finansinio praradimo svarba; (iv)

¹⁰⁰ European Group on Tort Law, *supra* note 43.

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra* note 87.

pažeidėjo veikimo laisvė įgyvendinant savo teises (ar, priešingai, pareigos vykdymas, viešojo intereso siekimas); (v) ar pažeidėjas ir nukentėjęs asmuo yra susiję vienas su kitu, ar pažeidėjas galėjo numatyti, kad savo veiksmais sukels ar gali sukelti nukentėjusiam asmeniui žalą; (vi) nukentėjusiojo ir pažeidėjo interesų balansas, šalių ir visos visuomenės interesų pusiausvyra¹⁰⁴.

Atsižvelgdamas į šiuos kriterijus Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje nagrinėtoje byloje konstatavo, kad atsakovės Vilniaus miesto savivaldybės administracijos veiksmai atitiko teisėtą bendro intereso tikslą ir tenkino visuomenės poreikį bei priėjo prie išvados, jog „ieškovas, pardavęs turtą už mažiau nei 3 proc. mažesnę kainą nei ekspertų nustatyta turto rinkos vertė, neįrodė, kad patyrė 544 502 Lt (157 698,68 Eur) nuostolių ir egzistuoja pakankamas teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys tarp atsakovo veiksmų – estakados pastatymo ir pirkimo–pardavimo sandorio vertės sumažėjimo“¹⁰⁵. Papildomai teisėjų kolegija 2015 m. sausio 27 d. nutartyje sprendė, jog „įvertinus konkrečios bylos aplinkybes, konstatuotina, kad net jeigu ir būtų nustatyti neteisėti savivaldybės administracijos veiksmai, neatsirastų teisinis pagrindas ieškovui priteisti prašomo dydžio žalos atlyginimą dėl to, kad ieškovas neįrodė žalos egzistavimo fakto, jos teisinės prigimties, taip pat priežastinio ryšio tarp atsakovo veiksmų ir žalos“¹⁰⁶.

Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2015 m. sausio 27 d. nutartyje išplėtodamas CK 6.247 straipsnio aiškinimą ir taikymą bei apibrėždamas grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo sąlygas ir vertinimo kriterijus, išskyrė tokias grynai ekonominės žalos atlyginimo sąlygas, kurios atitinka numatytas Europos deliktų teisės principų 2:102 straipsnyje. Sustiprindama savo motyvaciją, kaip minėta, teisėjų kolegija tiesiogiai nurodė Europos deliktų teisės principų 2:102 straipsnį, kaip numatantį atitinkamas taisykles ir įtvirtinantį pažeistų vertybių hierarchiją.

3.1.2. Dėl žalos dydžio nustatymo ir jos įrodinėjimo (PETL 2:105 straipsnis)

Kaip nurodyta aukščiau, pirmą kartą Europos deliktų teisės principai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje paminėti 2009 m. vasario 17 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-69/2009¹⁰⁷ (toliau – 2009 m. vasario 17 d. nutartis). Joje cituojamas Europos deliktų teisės principų 2:105 straipsnis. Šiuo Europos deliktų teisės principų straipsniu taip pat remtasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-493/2010¹⁰⁸ (toliau – 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis), 2011 m. balandžio 12 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-177/2011¹⁰⁹

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 87.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 85.

¹⁰⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-493/2010“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/181864>

¹⁰⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177/2011“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/201166>

(toliau – 2011 m. balandžio 12 d. nutartis) ir 2017 m. vasario 22 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-59-219/2017¹¹⁰ (toliau – 2017 m. vasario 22 d. nutartis), t.y. viso keturiose bylose.

Šių bylų fabulos yra skirtingos. 2009 m. vasario 17 d. nutartyje spęsta dėl kompensacijos ir nuostolių, susijusių su kelio servituto nustatymu, priteisimo¹¹¹. 2010 m. lapkričio 30 d. nutartyje nagrinėtas klausimas dėl atsisakymo atlikti veiksmus teisėtumo ir pagrįstumo (ieškovė prašė pripažinti, kad atsakovės naudai į notarų biuro depozitinę sąskaitą įnešta pinigų suma yra tinkamas nurodymo įvykdymas ir įpareigoti kitą atsakovą – Šiaulių apskrities viršininko administraciją – išduoti ieškovei leidimą tęsti jai nuosavybės teise priklausančių patalpų rekonstrukcijos darbus) bei dėl turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo pagal atsakovės priešieškinį dėl ieškovės vykdomų rekonstrukcijos darbų rekonstruojant administracines patalpas į prekybos – administracines atsakovei, pasak jos, nuosavybės teise priklausančiam butui padarytų esminių pažeidimų¹¹². 2011 m. balandžio 12 d. nutartyje spęsta dėl nuostolių, atsiradusių dėl vadovo pareigų pažeidimo, atlyginimo¹¹³. Galiausiai 2017 m. vasario 22 d. nutartyje išnagrinėta byla dėl kompensacijos už naudojimąsi servitutu ir neturtinės žalos atlyginimo¹¹⁴.

Visose šiose keturiose bylose Europos deliktų teisės principų 2:105 straipsniu remtasi sprendžiant ginčą dėl žalos dydžio nustatymo ir jos įrodinėjimo bei Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalies aiškinimo ir taikymo.

Civilinio kodekso 6.249 straipsnio „Žala ir nuostoliai“ 1 dalyje reglamentuota, kad „žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai. Jeigu šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, tai jų dydį nustato teismas“¹¹⁵.

Europos deliktų teisės principų 2:105 straipsnyje „Nuostolių įrodinėjimas“ (angl. „*Proof of damage*“) nurodyta, kad nuostoliai turi būti įrodyti pagal įprastus procedūrinius standartus; teismas gali nustatyti nuostolių dydį, jeigu tikslios nuostolių sumos įrodymas būtų pernelyg sudėtingas arba pernelyg brangus (angl. „*Damage must be proved according to normal procedural standards. The court may estimate the extent of damage where proof of the exact amount would be too difficult or too costly*“)¹¹⁶.

2009 m. vasario 17 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad nagrinėjamoje byloje žemesnės instancijos teismai atmetė reikalavimą dėl konkrečių nuostolių priteisimo

¹¹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-59-219/2017“, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1431661>

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 85.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 108.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 109.

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 110.

¹¹⁵ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2019 m. sausio 1 d. – 2019 m. balandžio 30 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/EWncVYLvje>

¹¹⁶ European Group on Tort Law, *supra note* 43.

tarnaujančiojo daikto savininkui kaip neįrodytą, ir teisėjų kolegija pažymėjo, jog „jeigu konkretūs nuostoliai neįrodyti, tai teismas turi spręsti dėl kompensacijos principu nustatomų nuostolių priteisimo“¹¹⁷. Šiame kontekste kasacinės instancijos teismas pasirinko CK 6.249 straipsnio 1 dalies nuostata, kad „nuostolių dydį nustato teismas, jeigu šalis nuostolių dydžio tiksliai negali įrodyti“¹¹⁸, ir nurodė, jog „tai atitinka Europos deliktų teisės nuostatas“, t. y. Europos deliktų teisės principų 2:105 straipsnį, pagal kurį teismas gali nustatyti nuostolių dydį, jeigu šalis tikslaus dydžio įrodyti negali arba jeigu tai yra neekonomiška¹¹⁹.

Atsižvelgdamas į tai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė, jog kai neįmanoma tiksliai nustatyti konkrečių tarnaujančiojo daikto savininko nuostolių dėl servituto nustatymo arba sunku juos nustatyti (nutartyje pažymima, jog pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 178 straipsnį konkrečius nuostolius turi įrodyti tarnaujančio daikto savininkas), kaip asmens turinių interesų gynimo būdas taikoma padarytų dėl servituto nustatymo nuostolių kompensacija, kurios mokėjimo pagrindas yra su nuosavybės teisės suvaržymu susiję tarnaujančiojo daikto savininko nuostoliai – turiniai ar neturiniai netekimai, tokie kaip galimybės naudotis daikto dalimi netekimas, nepatogumų atsiradimas dėl bendro naudojimosi daiktu ar jo dalimi ir kita, įvertinta pinigais¹²⁰. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė, kad „jeigu šios aplinkybės įrodytos, tai yra pagrindas teismui konstatuoti, kad tarnaujančiojo daikto savininkui turi būti sumokėta nuostolių kompensacija pagal CK 4.129 straipsnį, jos dydį nustatant pagal CK 6.249 straipsnio 1 dalį“¹²¹ ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Atitinkamai 2017 m. vasario 22 d. nutartyje, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl nuostolių atlyginimo ir kompensacijos priteisimo, kai servitutas nustatytas įstatymu, taip pat nurodyta, kad nagrinėjamoje byloje žemesnės instancijos teismai atmetė reikalavimą priteisti konkrečių nuostolių atlyginimą kaip neįrodytą, tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad jeigu konkretūs nuostoliai neįrodyti, tai teismas turi spręsti dėl kompensacijos principu nustatomų nuostolių atlyginimo priteisimo¹²². Šioje byloje kasacinės instancijos teismas rėmėsi minėta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalimi bei taip pat nurodė, kad ši Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostata, numatanti, jog jeigu šalis nuostolių dydžio tiksliai negali įrodyti, nuostolių dydį nustato teismas, atitinka Europos deliktų teisės nuostatas, t. y. Europos deliktų teisės principų 2:105 straipsnį¹²³.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 85.

¹¹⁸ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2008 m. gruodžio 30 d. – 2009 m. rugpjūčio 3 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/TAIS_334624

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *op. cit.*

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ *Ibid.*

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 110.

¹²³ *Ibid.*

Dėl įrodytinų aplinkybių, kaip pagrindo mokėti nuostolių kompensaciją dėl servituto nustatymo, 2017 m. vasario 22 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis teismas pacitavo minėtą 2009 m. vasario 17 d. nutartį ir sprendė, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, nepriteisdami ieškovui atlyginimo už servitutą, nepakankamai įvertino visas servituto nustatymo aplinkybes ir pasekmes, viešpataujančiojo daikto savininkui tenkančius netekimus ir suvaržymus, todėl netinkamai taikė CK 4.129 ir 6.249 straipsnius, ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui¹²⁴.

Taigi šiose dviejose nutartyse Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, remdamasis CK 6.249 straipsnio 1 dalimi bei pažymėjęs, jog atitinkamą nuostatą numato ir Europos deliktų teisės principų 2:105 straipsnis, pripažino tarnaujančio daikto savininkų teisę į kompensaciją, kai konkrečių nuostolių neįmanoma įrodyti, ir grąžino bylas nagrinėti žemesnės instancijos teismui iš naujo šiam nuostolių kompensacijos dydžiui nustatyti.

2010 m. lapkričio 30 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, remdamasis Europos deliktų teisės principų 2:105 straipsniu „Nuostolių įrodinėjimas“, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalies nuostatą, numatančią, kad „jeigu šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, tai jų dydį nustato teismas“¹²⁵, išaiškino procesinių įrodinėjimo taisyklių aspektu.

Remdamasis ankstesne kasacinės instancijos teismo praktika¹²⁶, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje nutartyje pažymėjo, jog ši teisės norma reiškia, kad „kai šalys nesutaria dėl nuostolių dydžio, konkretų jų dydį nustato teismas, įvertinęs abiejų šalių pateiktus įrodymus“, tačiau, pasak teisėjų kolegijos, „ši nuostata negali būti aiškinama kaip įpareigojanti teismą visais atvejais savo iniciatyva rinkti įrodymus priteistinių nuostolių dydžiui nustatyti. Teismas [...] turi paisyti rungimosi civiliniame procese principo (CPK 12 straipsnis). [...] Teismas turi teisę rinkti įrodymus savo iniciatyva tik įstatymų nustatytais atvejais (CPK 179 straipsnio 2 dalis)“¹²⁷. Toliau, remdamasis kita 2009 m. balandžio 14 d. priimta nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-166/2009¹²⁸, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas plėtojo, jog „CK 6.249 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisyklė, kad tais atvejais, kai šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, jų dydį nustato teismas, reiškia, kad tuo atveju, kai žalos padarymo faktas, kaip pagrindas prievolei dėl žalos atlyginimo atsirasti, yra įrodytas, ieškinys dėl žalos atlyginimo negali būti atmestas tik tuo pagrindu, kad suinteresuota šalis tinkamai neįrodė patirtų nuostolių dydžio“¹²⁹. Šioje vietoje sustiprindamas savo argumentaciją Lietuvos

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 110.

¹²⁵ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2010 m. spalio 26 d. – 2011 m. sausio 3 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/TAIS_384488

¹²⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-460/2008“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/90867>

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 108.

¹²⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-166/2009“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/119774>

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 108.

Aukščiausiasis teismas pacitavo minėtą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 17 d. priimtą nutartį, kurioje pirmą kartą buvo pasiremta Europos deliktų teisės principų nuostata, ir nurodė, jog šioje 2009 m. vasario 17 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *išaiškino*, kad CK 6.249 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisyklė atitinka Europos deliktų teisės nuostatas, konkrečiai Europos deliktų teisės principų 2:105 straipsnį¹³⁰. Iš to galima spręsti, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normos atitikimą negriežtosios teisės instrumento – Europos deliktų teisės principų – nuostatai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikė galimybe nacionalinę pozityviosios teisės normą aiškinti remiantis šia Europos deliktų teisę atspindinčia Europos deliktų teisės principų taisykle bei jos aiškinimu.

Atsižvelgdamas į tai, 2010 m. lapkričio 30 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog nors šioje byloje nagrinėjamas šalių ginčas nepriklauso tokioms byloms, kuriose teismas turi teisę rinkti įrodymus savo iniciatyva, ir teismas nuostolių dydį turėjo nustatyti vertindamas šalių pateiktus įrodymus, tačiau „teismas, vadovaudamasis CPK 159 straipsnyje nustatyta pareiga rūpintis kiek galima išsamesniu bylos aplinkybių ištyrimu, manydamas, jog byloje esančių įrodymų neužtenka, kad būtų išaiškintos visos su ja susijusios aplinkybės ir sudarytos sąlygos priimti materialiai teisingą sprendimą, turėtų pasiūlyti šalims pateikti papildomų įrodymų ir nurodyti, dėl kurių bylos aplinkybių reikia papildomos medžiagos“¹³¹, bei konkrečiai nurodė, kad net jei šalys byloje neprašė teismo padarytos turtinės žalos dydžiui įvertinti skirti ekspertizę, jeigu vien šalių pateiktų įrodymų byloje nepakanka, teismas gali spręsti klausimą dėl tokios ekspertizės skyrimo teismo iniciatyva¹³². Remdamasis šiais argumentais kasacinės instancijos teismas panaikino žemesnės instancijos teismo sprendimo dalį, kuria atmetas reikalavimas dėl turtinės žalos ir neturtinės žalos atlyginimo, ir šią bylos dalį perdavė iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui¹³³.

2011 m. balandžio 12 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dar labiau išplėtojo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalies nuostatos, numatančios, kad „jeigu šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, tai jų dydį nustato teismas“¹³⁴, aiškinimą.

2011 m. balandžio 12 d. nutartyje nurodyta, kad šioje byloje kasatorius teigė, jog žemesnės instancijos teismas, taikydamas CK 6.249 straipsnio 1 dalį, nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos ir išdėstytų išaiškinimų, jog negali būti pripažintas pagrįstu teismo sprendimas netenkinti ieškinio dėl žalos atlyginimo tuo motyvu, kad ieškovas tiksliai neįrodė nuostolių dydžio¹³⁵.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 108.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² *Ibid.*

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2011 m. sausio 4 d. – 2011 m. balandžio 27 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/TAIS_390714

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 109.

Lietuvos Aukščiausiasis teismas konstatavo, kad taip teigdamas kasatorius netinkamai interpretuoja kasacinio teismo praktiką ir šį kasatoriaus argumentą pripažino nepagrįstu¹³⁶.

Šioje nutartyje teisėjų kolegija taip pat pacitavo 2009 m. vasario 17 d. nutartį ir pažymėjo, jog minėta CK 6.249 straipsnio 1 dalies norma atitinka Europos deliktų teisės nuostatas, pagal kurių 2:105 straipsnį teismas gali nustatyti nuostolių dydį, jeigu šalis tikslaus dydžio įrodyti negali arba jeigu tai yra neekonomiška¹³⁷. Tačiau 2011 m. balandžio 12 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad, kaip minėta šiame darbe aukščiau, ankstesnėse kasacinio teismo nagrinėtose bylose išaiškinta, jog CK 6.249 straipsnio 1 dalies nuostata, reiškianti, kad kai šalys nesutaria dėl nuostolių dydžio, konkretų jų dydį nustato teismas, įvertinęs abiejų šalių pateiktus įrodymus, negali būti aiškinama kaip įpareigojanti teismą visais atvejais savo iniciatyva rinkti įrodymus priteistinių nuostolių dydžiui nustatyti, kad teismas, taikydamas CK 6.249 straipsnio 1 dalį, turi paisyti rungimosi civiliniame procese principo (CPK 12 straipsnis) ir pateikti nuostolių dydį patvirtinančius ar paneigiančius įrodymus yra ginčo šalių pareiga (CPK 12, 178 straipsniai)¹³⁸.

Apibendrinant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, kurioje aiškinant Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalies nuostatą remtasi Europos deliktų teisės principų 2:105 straipsniu, pastebėtina, jog nors kasacinės instancijos teismas minėtose nutartyse nurodo, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalies nuostata atitinka Europos deliktų teisės principų 2:105 straipsnį ir remiantis tuo plėtoja ir apibrėžia nuostolių įrodinėjimo taisykles, tačiau Europos deliktų teisės principų 2:105 straipsnyje konkrečiai įvardytų negalėjimo įrodyti nuostolių dydžio priežasčių – pernelyg sudėtingas arba pernelyg brangus nuostolių dydžio įrodinėjimas – nė vienoje iš nutarčių neišskyrė kaip galimų pagrįstų motyvų, dėl kurių žalos dydį turėtų nustatyti pats teismas.

3.1.3. Griežtoji deliktinė atsakomybė (PETL 5:102 straipsnis)

Europos deliktų teisės principų 5:102 straipsnis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje paminėtas 2018 m. gegužės 23 d. teismų praktikos apžvalgoje „Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje“, publikuotoje leidinyje „Teismų praktika“ Nr. 48, 2018 m.¹³⁹ (toliau – 2018 m. gegužės 23 d. apžvalga).

Europos deliktų teisės principų 5:102 straipsnis yra penktame skyriuje „Griežtoji atsakomybė“ (angl. *Strict liability*). Šį skyrių sudaro tik du straipsniai: 5:101 straipsnis „Neįprastai

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 109.

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 126.

¹³⁹ „Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje“, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, žiūrėta 2019 m. kovo 9 d., https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/2018_grieztosios_atsakomybes_apzvalga.docx

pavojingos veiklos” (angl. *Abnormally dangerous activities*) ir 5:102 straipsnis „Kita griežtoji atsakomybė” (angl. *Other strict liabilities*)¹⁴⁰. Europos deliktų teisės principų 5:101 straipsnyje nevardijami konkretūs griežtosios deliktinės atsakomybės taikymo atvejai, tačiau pateikti bendri principai, kokiais atvejais veikla laikoma neįprastai pavojinga, ko pasekoje taikoma atsakomybė be kaltės. Europos deliktų teisės principų 5:102 straipsnyje nurodyta, kad nacionaliniuose teisės aktuose gali būti numatytos papildomos griežtosios atsakomybės kategorijos dėl pavojingos veiklos, net jeigu veikla ir nėra neįprastai pavojinga (5:102 straipsnio 1 dalis), taip pat, kad išskyrus kai nacionaliniuose teisės aktuose numatyta kitaip, papildomos griežtosios atsakomybės kategorijos remiantis analogija gali būti nustatytos ir kitiems panašios žalos rizikos šaltiniams (5:102 straipsnio 2 dalis)¹⁴¹.

2018 m. gegužės 23 d. apžvalgoje nurodyta, kad „griežtosios atsakomybės doktrina – tradicinės kalte paremtos atsakomybės išimtis, kurios esminis elementas – atsakomybės atsiradimas asmenims nepriklausomai nuo jų kaltės. Šios doktrinos tikslas – užtikrinti socialinį teisingumą ir sulaukyti potencialius pažeidėjus nuo beatodairiško elgesio bei galimų nuostolių, priverčiant juos būti kur kas apdairesnius negu kalte pagrįstos atsakomybės atveju ir imtis visų įmanomų atsargumo priemonių”¹⁴² bei išvardijamos Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintos griežtosios deliktinės atsakomybės formos: „statinių savininko (valdytojo) atsakomybė (CK 6.266 straipsnis), atsakomybė už gyvūnų padarytą žalą (CK 6.267 straipsnis), atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą (CK 6.270 straipsnis), viešųjų subjektų atsakomybė (CK 6.271 straipsnis ir CK 6.272 straipsnio 1 dalis), taip pat atsakomybė už netinkamos kokybės produktus ir paslaugas (CK 6.292–6.300 straipsniai)”¹⁴³. Nurodoma, kad kiti griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai taip pat yra nustatyti atskiruose teisės aktuose.

2018 m. gegužės 23 d. apžvalgoje pažymėta, kad „Europiniu mastu veiksmingesnį griežtosios deliktinės atsakomybės taikymą užtikrina 2008 m. parengtas Europos privatinės teisės principų, apibrėžimų ir pavyzdinių nuostatų projektas (angl. *Draft Common Frame of Reference, DCFR*), kuriame išvardytas pavyzdinis griežtosios deliktinės atsakomybės atvejų sąrašas”¹⁴⁴, o Europos deliktų teisės principai 2018 m. gegužės 23 d. apžvalgoje paminėti tik tuo aspektu, kad atkreiptas dėmesys į tai, jog „griežtosios deliktinės atsakomybės reglamentavimas [...] „Europos deliktų teisės principuose” (angl. *Principles of European Tort Law*, sutr. PETL) pasižymi tam tikra specifika, nes pagal juos transporto priemonės nepatenka į griežtosios deliktinės atsakomybės taikymo sritį, todėl valstybės narės gali pasinaudoti galimybe nacionaliniuose įstatymuose įtvirtinti kitokias nuostatas (PETL 5:102 straipsnis)”¹⁴⁵.

¹⁴⁰ European Group on Tort Law, *supra* note 43.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra* note 139.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ *Ibid.*

Pabrėžtina, jog tai, kad pagal Europos deliktų teisės principų 5:102 straipsnį transporto priemonės nepatenka į griežtosios deliktinės atsakomybės taikymo sritį išplaukia ne iš paties straipsnio teksto, o iš jo komentaro. Taip pat įdomu, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. gegužės 23 d. apžvalgoje tai nurodo kaip priežastį, dėl ko valstybės narės gali pasinaudoti galimybe nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinti kitokias nuostatas. Europos deliktų teisės principai yra neįpareigojantis *soft law* dokumentas, sukurtas teisės srities akademikų, o ne priimtas institucijos, kurios priimti aktai valstybėms narėms turi įpareigojančią galią.

3.1.4. Dėl atsakomybės už kitus asmenis (PETL 6:102 straipsnis)

Europos deliktų teisės principų šeštasis skyrius skirtas atsakomybės už kitus asmenis klausimams. Jame esantis 6:102 straipsnis reglamentuoja atsakomybę už pagalbininkų padarytą žalą (angl. *Liability for auxiliaries*)¹⁴⁶.

Europos deliktų teisės principų 6:102 straipsnis paminėtas Lietuvos Aukščiausiojo teismo išplėstinės septynių teisėjų kolegijos priimtoje 2015 m. spalio 26 d. nutartyje Nr. 3K-7-328-248/2015 dėl neturtinės žalos atlyginimo (toliau – 2015 m. spalio 26 d. nutartis). Šioje byloje ieškovas prašė priteisti iš buvusio darbdavio – įmonės, likviduotos dėl bankroto, iš kurios jam jau priteistas turtinės ir neturtinės žalos atlyginimas dėl nelaimingo atsitikimo darbe, buvusios vadovės (atsakovės ir kasatorės) neturtinės žalos atlyginimą¹⁴⁷. Šioje 2015 m. spalio 26 d. nutartyje kasacinės instancijos teismas pasisakė dėl darbuotojo tiesioginės civilinės atsakomybės, kai darbdavys (bendrovė) likviduotas dėl bankroto.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. spalio 26 d. nutartyje konstatavo, kad „tais atvejais, kai netiesioginės atsakomybės subjektas likviduojamas dėl bankroto, taisyklė, kad žalą patyręs asmuo gali kreiptis tik į darbdavį, o ne į tiesiogiai žalą padariusį asmenį – darbuotoją, neatitinka principinio įstatymo leidėjų tikslo dėl nukentėjusiųjų apsaugos¹⁴⁸. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje pasisakė dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.264 straipsnio aiškinimo ir taikymo bei nurodė, jog „išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgdama į būtinybę apsaugoti nukentėjusiojo interesus, pažymi, kad tais atvejais, kai įmonė, pagal CK 6.264 straipsnį atsakinga už žalos atlyginimą, tačiau jos neatlyginusi, likviduojama dėl bankroto, darbdavio atsakomybės už darbuotojo veiksmais padarytą žalą taisyklė turi būti aiškinama ne kaip naikinanti savo veiksmais (neveikimu) žalą sukėlusio asmens atsakomybę, bet kaip įtvirtinanti papildomas garantijas

¹⁴⁶ European Group on Tort Law, *supra* note 43.

¹⁴⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-328-248/2015“, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1148633>

¹⁴⁸ *Ibid.*

nukentėjusiajam. Priešingas CK 6.264 straipsnio aiškinimas prieštarautų bendrajai atsakomybės už sukeltą žalą taisyklei ir visiško žalos atlyginimo (*restitutio in integrum*) principui¹⁴⁹.

Tokį CK 6.264 straipsnio išaiškinimą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija motyvavo būtent Europos deliktų teisės principų 6:102 straipsnio „Atsakomybė už pagalbinkus“ nuostatos aiškinimu.

Europos deliktų teisės principų 6:102 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo atsako už jo pagalbinkų, kurie vykdė savo funkcijas, sukeltą žalą, jeigu jie pažeidė reikalaujamus elgesio standartus; 6:102 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad nepriklausomas rangovas (sutarties dalyvis) nėra laikomas pagalbinku šios straipsnio prasme¹⁵⁰. Šio Europos deliktų teisės principų straipsnio prasme pagalbinkais laikomi ir darbuotojai.

Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse esantis reglamentavimas labai panašus. T. y. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.264 straipsnio „Samdančio darbuotojus asmens atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl jo darbuotojų kaltės“ 1 dalis numato, jog „samdantis darbuotojus asmuo privalo atlyginti žalą, atsiradusią dėl jo darbuotojų, einančių savo darbines (tarnybines) pareigas, kaltės“¹⁵¹, o 2 dalyje nustatyta, jog „pagal šį straipsnį darbuotojais laikomi asmenys, atliekantys darbą darbo sutarties arba civilinės sutarties pagrindu, jeigu jie veikia atitinkamo juridinio ar fizinio asmens nurodymu ir jo kontroliuojami“¹⁵².

Tai įgalino Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą aiškinant ir taikant Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.264 straipsnį remtis Europos deliktų teisės principų 6:102 straipsnio komentare pateiktu šios nuostatos išaiškinimu. 2015 m. spalio 26 d. nutartyje išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, jog Europos deliktų teisės principų 6:102 straipsnio komentare nurodyta, kad „pagalbinkas visais atvejais gali būti traukiamas atsakomybėn kaip tiesioginis kaltininkas, tačiau nedidelio ar vidutinio neatsargumo atvejais jis turi regreso teisę į darbdavį“¹⁵³. Kasacinės instancijos teismas pabrėžė, kad toks 2015 m. spalio 26 d. nutartyje išplėstinės teisėjų kolegijos pateiktas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.264 straipsnio išaiškinimas iš esmės atitinka Europos deliktų teisės principų 6:102 straipsnio aiškinimą.

Remiantis tuo, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas motyvavo, jog „CK 6.264 straipsnyje nustatyta atsakomybės už kitą asmenį taisykle siekiama užtikrinti, pirma, nukentėjusiojo interesus (toks mechanizmas jam garantuoja operatyvų ir realų kompensacijos gavimą, nes įmonė paprastai yra finansiškai pajėgesnė už fizinį asmenį, nereikia aiškintis konkretaus kaltininko), ir, antra, ginti ir žalą padariusį darbuotoją, iš dalies apsaugant jį nuo finansinės naštos (darbuotojui nereikia skubiai

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 147.

¹⁵⁰ European Group on Tort Law, *supra note* 43.

¹⁵¹ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2019 m. sausio 1 d. – 2019 m. balandžio 30 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/EWncVYLvje>

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *op. cit.*

atlyginti žalos, darbdavys gali nesinaudoti regreso teise ar naudotis ja ribotai)¹⁵⁴ ir priėjo prie teismų praktikai reikšmingos išvados, kad „šie du siekiai gali būti suderinti tik tada, kai netiesioginės atsakomybės subjektas yra pajėgus patenkinti nukentėjusio asmens reikalavimus. Kai šių interesų suderinti neįmanoma ir jie konkuruoja tarpusavyje (pvz., neišliko netiesioginės civilinės atsakomybės subjekto, privalančio atlyginti žalą), prioritetas teiktinas nukentėjusio asmens interesų gynybai“¹⁵⁵.

3.1.5. Dėl atleidimo nuo civilinės atsakomybės dėl trečiojo asmens veiksmų (PETL 7:102 straipsnis)

Vėliausiai priimta iš šiame darbe nagrinėtų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių, kuriose remtasi Europos deliktų teisės principais, yra 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-473-916/2018 Dėl teisės normų, reglamentuojančių atleidimą nuo civilinės atsakomybės dėl trečiųjų asmenų veiksmų, aiškinimo bei taikymo¹⁵⁶ (toliau – 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis).

Šioje byloje antstolė prašė priteisti iš atsakovo žalos, patirtos skolininkui pervedus pinigus ne į antstolės nurodytą depozitinę sąskaitą, o tiesiogiai išieškotojui ir taip antstolei negavus vykdymo išlaidų bei atlygio už vykdomųjų dokumentų įvykdymą, atlyginimą; atsakovė prašė pripažinti restruktūrizavimo administratoriaus atsakovei pateiktą prašymas pervesti lėšas tiesiogiai skolininkei atsakovės civilinę atsakomybę šalinančia aplinkybe¹⁵⁷. Byloje nagrinėtas klausimas dėl atleidimo nuo civilinės atsakomybės dėl trečiojo asmens veiksmų.

Civilinės atsakomybės netaikymą ar atleidimą nuo civilinės atsakomybės reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.253 straipsnis. Šio straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „civilinė atsakomybė netaikoma, taip pat asmuo gali būti visiškai ar iš dalies atleistas nuo civilinės atsakomybės šiais pagrindais: dėl nenugalimos jėgos, valstybės veiksmų, trečiojo asmens veiksmų, nukentėjusio asmens veiksmų, būtinojo reikalingumo, būtinosios ginties, savigynos“¹⁵⁸. Trečiojo asmens veiklos, kaip pagrindo netaikyti civilinės atsakomybės ar atleisti nuo jos, samprata pateikta CK 6.253 straipsnis 4 dalyje. Joje reglamentuota, kad trečiojo asmens veikla suprantama kaip „asmens, už kurį nei kreditorius, nei skolininkas neatsako, veiksmai (veikimas, neveikimas), dėl kurių atsirado nuostolių“¹⁵⁹.

Ši 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis Lietuvos teismų praktikai svarbi tuo, kadangi joje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog atleidimas nuo deliktinės atsakomybės ar žalos

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 147.

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-473-916/2018“, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1674399>

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2019 m. sausio 1 d. – 2019 m. balandžio 30 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/EWncVYLVje>

¹⁵⁹ *Ibid.*

sumažinimas dėl trečiųjų asmenų veiksmų galimas tik griežtosios atsakomybės atveju¹⁶⁰. Kasacinės instancijos teismas pažymėjo, jog „nors tiek sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei taikomame CK 6.253 straipsnyje tai nėra akcentuojama, tačiau lyginamojoje deliktų teisėje pripažįstama, kad atleidimas nuo deliktinės atsakomybės ar žalos sumažinimas dėl trečiųjų asmenų veiksmų galimas tik griežtosios atsakomybės atveju“¹⁶¹.

Aiškindamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.253 straipsnio nuostatą remdamasis Europos lyginamosios deliktų teisės aspektu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje nutartyje gana plačiai vadovavosi Europos deliktų teisės principų pavyzdžiu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. gruodžio 12 d. nutartyje nurodė, jog „šis atleidimo nuo deliktinės atsakomybės ar žalos sumažinimo pagrindas (atleidimas nuo deliktinės atsakomybės ar žalos sumažinimas dėl trečiųjų asmenų veiksmų – *aut. pastaba*) Europos deliktų teisės principuose įtvirtintas 7:102 straipsnyje, kuris nustato gynybos nuo griežtosios civilinės atsakomybės būdus“. Be to, kasacinės instancijos teismas pažymėjo, kad šis Europos deliktų teisės principų 7:102 straipsnis įtvirtina, jog „atleidimas ar žalos sumažinimas dėl trečiojo asmens veiksmų galimas tik tuo atveju, kai žala buvo: 1) nenumatoma; 2) neišvengiama“¹⁶². Atsižvelgdamas į šias Europos deliktų teisės principų reglamentuotas taisykles, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad ir pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.253 straipsnį, „galimybė gintis trečiojo asmens veiksmais galima tik griežtosios atsakomybės atveju, kai žalos atsiradimas siejamas su ypač rizikinga veikla [...], trečiojo asmens veiksmai yra priežastiniu ryšiu susiję su atsiradusia žala, o pats skolininkas tokioje situacijoje negalėjo numatyti, jog tokio pobūdžio žala kils, todėl taip pat negalės jos išvengti“¹⁶³. Toks aiškinimas visiškai atitinka minėtą Europos deliktų teisės principų 7:102 straipsnio 1 dalį, taip pat ir 7:102 straipsnio 2 dalį, kurioje nurodyta, kad ar pažeidėjas yra atleidžiamas nuo griežtosios atsakomybės, ar ji yra sumažinama, ir jei taip, tai kokioje apimtyje, priklauso nuo išorinės įtakos reikšmingumo iš vienos pusės ir nuo pačios atsakomybės apimties, iš kitos pusės¹⁶⁴. Atsakomybės apimtis (angl. *Scope of Liability*) pagal Europos deliktų teisės principus yra suprantama taip, kaip ji apibrėžta šių principų 3:201 straipsnyje, kuriame nurodoma, jog ar kilusi žala priskiriama pažeidėjui ir jei taip, kokiu mastu, priklauso nuo galimybės numatyti žalą, tai vertinant iš protingo ir atsakingo žmogaus perspektyvos bei atsižvelgiant į įprastines tokios veiklos pasekmes; saugomų interesų pobūdį ir vertę; atsakomybės pagrindą; įprastos gyvenimo rizikos apimtį; pažeistos taisyklės apsaugos paskirtį¹⁶⁵.

Taigi šioje 2018 m. gruodžio 12 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso straipsnį išaiškino remdamasis Europos deliktų teisės principų

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 156.

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ *Ibid.*

¹⁶⁴ European Group on Tort Law, *supra note* 43.

¹⁶⁵ *Ibid.*

nuostatomis, vadovaudamasis jomis apibrėžė, kad atleidimas nuo deliktinės atsakomybės ar žalos sumažinimas dėl trečiųjų asmenų veiksmų pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.253 straipsnį galimas tik griežtosios atsakomybės atveju, nors tai tiesiogiai pačioje Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normoje nereglamentuota, taip pat pasirėmė Europos deliktų teisės principų 7:102 straipsnio nuostata išaiškindamas ir išplėtodamas šios atleidimo nuo deliktinės atsakomybės ar žalos sumažinimo sąlygos taikymo pagrindus.

3.1.6. Dėl nuostolių dydžio mažinimo, į nuostolių dydį įskaitant dėl neteisėtų veiksmų gautą naudą (PETL 10:103 straipsnis)

Europos deliktų teisės principų 10:103 straipsnis minimas trijose tą pačią dieną priimtose kasacinio teismo nutartyse: 2018 m. birželio 29 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-266-611/2018¹⁶⁶, 2018 m. birželio 29 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-268-687/2018¹⁶⁷ ir 2018 m. birželio 29 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-269-916/2018¹⁶⁸ (toliau – 2018 m. birželio 29 d. nutartys). Visos šios bylos pradėtos pagal to paties ieškovo – bankrutavusios kooperatinės bendrovės Nacionalinės kredito unijos, ieškinius skirtingiems atsakovams. Kadangi šių bylų *ratio decidendi* iš esmės analogiškos ir jose spęstas tas pats teisinis klausimas, šios trys bylos aptariamos kartu.

Šiose bylose bankrutavusi kredito unija prašė priteisti iš buvusių valdybos narių ir paskolų komiteto pirmininko neteisėtais veiksmais priimant sprendimus išduoti paskolą padarytos žalos atlyginimą. Minėtose nutartyse pasisakyta dėl teisės normų, reglamentuojančių kredito unijos vadovų – valdybos narių ir paskolų komiteto pirmininko – neteisėtais veiksmais padarytos žalos kredito unijai atlyginimą, aiškinimo ir taikymo. 2018 m. birželio 29 d. nutartys šio darbo tyrimui aktualios dalyje, kurioje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė dėl atlygintinos žalos dydžio.

Kasacinės instancijos teismas šiose 2018 m. birželio 29 d. nutartyse sprendė klausimą, ar į žalos dydį, kurią sudaro skolininko negražinta paskola ir palūkanos, turi būti įskaityta paskolos negražinusio skolininko ieškovui kredito unijai sumokėta įmoka už pajų, kuri liko ieškovei.

Spęsdamas šį klausimą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. birželio 29 d. nutartyse aiškino ir taikė Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.249 straipsnio 6 dalį, kurioje nustatyta, kad „kai dėl to paties veiksmo atsirado ir žala, ir nauda nukentėjusiam asmeniui, tai gauta nauda nepažeidžiant protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijų gali būti įskaitoma į nuostolius“¹⁶⁹.

¹⁶⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-266-611/2018“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1605173>

¹⁶⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-268-687/2018“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1605174>

¹⁶⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-269-916/2018“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1605175>

¹⁶⁹ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2018 m. birželio 1 d. – 2018 m. birželio 30 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/zeNsOtrMNI>

Šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, jog „taisyklė, kad nauda įskaitoma į žalos dydį tik delikto atveju, yra vienas iš sutartinės ir deliktinės atsakomybės reglamentavimo skirtumų regioniniuose teisės derinimo dokumentuose”¹⁷⁰. Kaip pavyzdžiu kasacinės instancijos teismas pasirinko Europos deliktų teisės 10:103 straipsniu, kuriame įtvirtinta iš esmės analogiška taisyklė, jog nustatant atlygintinų nuostolių dydį, nauda, kurią nukentėjęs asmuo gavo dėl žalą sukėlusio įvykio, turi būti įskaityta, nebent tai negali būti suderinama su naudos tikslu¹⁷¹ ir pažymėjo, jog „aptariamasis straipsnis nustato, kad nuostolių dydis gali būti mažinamas, įskaitant į nuostolių dydį dėl neteisėtų veiksmų gautą naudą (lot. *compensatio lucri cum damno*)”¹⁷².

Atsižvelgdamas į tai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėjo prie išvados, jog „teisingumo, sąžiningumo ir protingumo kriterijai, paminėti CK 6.249 straipsnio 6 dalyje, nustatančioje nukentėjusiam asmeniui naudos įskaitymą į jo patirtą žalą (nuostolius, kaip piniginę žalos išraišką), pagrindžia būtinybę įskaityti gautą kredito unijos naudą [...], nes priešingu atveju, netaikant kredito unijos gautos naudos įskaitymo į patirtą žalą, kredito unija nepagrįstai praturtėtų”¹⁷³.

Taigi šiose 2018 m. birželio 29 d. nutartyse Lietuvos Aukščiausiasis Teismas regioniniu negriežtosios teisės dokumentu – Europos deliktų teisės principais, pasirinko tik kaip pavyzdžiu, patvirtinančių tų pačių principų taikymą žalos dydžiui nustatyti tiek pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, tiek pagal Europos deliktų teisės principų nuostatas.

3.1.7. Dėl sužaloto nepilnamečio asmens teisės į negautų pajamų atlyginimą (PETL 10:202 straipsnis)

Europos deliktų teisės principų 10:202 straipsnis aptartas Lietuvoje plačiai nuskambėjusioje byloje dėl sveikatos sužalojimu padarytos žalos atlyginimo, kurioje nepilnametė ieškovė prašė priteisti iš Lietuvos valstybės turtinės žalos, padarytos dėl jos sveikatos sužalojimo Kauno I forte sprogus buteliukui, dėl ko teko amputuoti dalį ieškovės kojos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-604-219/2015¹⁷⁴ (toliau – 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis)).

Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė dėl sužaloto nepilnamečio asmens teisės į negautų pajamų atlyginimą ir šios teisės apimties.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 166; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 167; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 168.

¹⁷¹ European Group on Tort Law, *supra note* 43.

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 166; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 167; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 168.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 166; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 167.

¹⁷⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-604-219/2015”, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1157305>

Visų pirma, kasacinis teismas 2015 m. lapkričio 20 d. nutartyje aiškino ir plėtojo negautų pajamų sąvoką asmens sveikatos sužalojimo atveju. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalį negautomis pajamomis pripažįstamos pajamos, kurių asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų¹⁷⁵. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.283 straipsnio 1 dalyje reglamentuota, jog „jeigu fizinis asmuo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, tai už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą“¹⁷⁶, o 2 dalyje nurodyta, jog „nuostolius šio straipsnio 1 dalyje nurodytais atvejais sudaro negautos pajamos, kurias nukentėjęs asmuo būtų gavęs, jeigu jo sveikata nebūtų sužalota, ir su sveikatos grąžinimu susijusios išlaidos [...]“¹⁷⁷. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. lapkričio 20 d. nutartyje pažymėjo, kad „nors teismų praktikoje pirmiausia orientuojamasi į realiai dėl sveikatos sužalojimo prarastas ar sumažėjusias pajamas, tačiau lygiai taip pat vertinama ir dėl sveikatos sužalojimo asmens prarasta ar sumažėjusi galimybė gauti atitinkamas pajamas ateityje“, ir išaiškino, jog teisę į negautas pajamas dėl prarastos ar sumažėjusios galimybės gauti pajamas ateityje turi ir tas nukentėjusysis „net jei iki sveikatos sužalojimo nukentėjusysis nedirbo ir negavo jokių pajamų (pavyzdžiui, nepilnametis (-ė), studentas (-ė), namų šeimininkas (-ė), pensininkas (-ė) ir pan.)“.

Pastarasis kasacinio teismo išaiškinimas yra paremtas Europos šalių praktika. 2015 m. lapkričio 20 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konkrečiai nurodė, kad „toks šios normos aiškinimas iš esmės atitinka ir Europos deliktų teisės principų (angl. *Principles of European Tort Law*, sutrumpintai PETL) 10:202 straipsnį „Asmens sveikatos sužalojimas ir mirtis“ (angl. *Personal Injury and Death*), pagal kurį žala sveikatai apima ne tik prarastas realias pajamas (angl. *loss of income*), bet taip pat ir pakenkimą asmens galimybei užsidirbti (angl. *impairment of earning capacity*), nepriklausomai nuo to, ar šiuo metu, ar ateityje asmuo realiai pasinaudos šia galimybe“¹⁷⁸. Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pateikdamas nuorodą į Europos deliktų teisės principų straipsnį, atitinkamai reglamentuojantį nagrinėjamą teisinį klausimą, sustiprino bei papildomai pagrindė savo poziciją dėl pateikiamo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normos aiškinimo ir taikymo.

Antra, 2015 m. lapkričio 20 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė dėl laikotarpio, iki kada gali būti priteista žala negautų pajamų pavidalu dėl sveikatos sužalojimo, kai į teismą kreipiasi nepilnametis. Šiuo klausimu kasacinės instancijos teismas rėmėsi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.285 straipsnio 2 dalimi ir pažymėjo, kad „nukentėjusysis patiria žalą ne dėl to, kad sumažėja jo darbingumas ar jis jo visiškai netenka, o dėl to, kad dėl nedarbingumo sumažėja jo reali galimybė ar jis jos visiškai netenka gauti pajamas ateityje“¹⁷⁹, ir išaiškino, jog

¹⁷⁵ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2015 m. lapkričio 1 d. – 2015 m. gruodžio 2 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/PRxDcxRkhO>

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ *Ibid.*

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 174.

¹⁷⁹ *Ibid.*

kadangi „kasatorei G. P. neįgalumo lygis nustatytas iki 18 metų, todėl realus pagrindas įvertinti, kiek sumažėjo kasatorės galimybės dirbti ir užsidirbti, esant šiam neįgalumo lygiui, yra tik iki jos pilnametystės. [...] pagal dabartinį teisinį reglamentavimą nepilnamečiui dėl sveikatos sužalojimo atsiradusi žala negautų pajamų forma gali būti atlyginama tik iki pilnametystės”¹⁸⁰. Neįgalumo lygis asmeniui sulaukus pilnametystės yra pervertinamas nustatant nedarbingumo lygį, todėl kasacinės instancijos teismas 2015 m. lapkričio 20 d. nutartyje konstatavo, jog „šiuo metu (kol kasatorė yra nepilnametė – *aut. pastaba*) nėra nei faktinio, nei teisinio pagrindo įvertinti, kokia galima kasatorės žala negautų pajamų forma bus jai sulaukus pilnametystės”¹⁸¹.

3.2. Bendros pagrindų sistemos projektas (DCFR) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje

Bendros pagrindų sistemos projekto nuostatomis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje iki 2018 m. gruodžio 31 d. pasiremta iš viso dvylikoje nutarčių ir trijose teismų praktikos apžvalgose. Pirmą kartą Bendros pagrindų sistemos projektą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paminėjo 2012 m. kovo 7 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2012 dėl pranešimo apie sutarties nutraukimą pripažinimo neteisėtu ir įpareigojimo vykdyti sutartį¹⁸². Panašiai kaip ir Europos deliktų principų atveju, tai yra po trijų metų nuo Bendros pagrindų sistemos projekto paskelbimo ir bylų, kuriose minimas Bendras pagrindų sistemos projektas, iki šiol nėra daug.

Išnagrinėjus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimus ir teismų praktikos apžvalgas, kuriuose remtasi Bendros pagrindų sistemos projekto nuostatomis, galima išskirti aštuonis atskirus teisinius klausimus, kuriems aiškinti ir spręsti buvo pasitelktas ir Bendros pagrindų sistemos projektas, t. y. (1) dėl imperatyvių įstatymo normų pažeidimo padarinių; (2) dėl sandorių aiškinimo; (3) dėl neterminuotos sutarties nutraukimo; (4) dėl sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms; (5) dėl teisių perleidimo instituto taikymo; (6) dėl iš anksto aptartų nuostolių instituto; (7) dėl subrogacijos dėl dalies įvykdytos pagrindinės prievolės; (8) dėl tyčios ir neatsargumo apibrėžimo bei griežtosios deliktinės atsakomybės.

Toliau šie Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimai ir teismų praktikos apžvalgos bus aptariami skirstant juos pagal šias temas.

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 174.

¹⁸¹ *Ibid.*

¹⁸² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2012”, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/369422>

3.2.1. Dėl imperatyvių įstatymo normų pažeidimo padarinių (DCFR II.–7:302 straipsnis)

Lietuvos teismų praktikai itin reikšmingomis ir inovatyviomis laikomos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo dvi 2015 m. balandžio 8 d. nutartys, kuriose sprendžiant teisinį ginčą dėl imperatyvių teisės normų pažeidimo ir sandorių galiojimo vadovautasi Bendros pagrindų sistemos projekto II.–7:302 straipsniu „Sutartys, pažeidžiančios privalomas taisykles” (angl. *Contracts infringing mandatory rules*)¹⁸³.

Tai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191-916/2015 dėl finansinių priemonių atpirkimo sandorių pripažinimo negaliojančiais ir nuostolių atlyginimo¹⁸⁴ ir 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-192-695/2015 dėl finansinių priemonių atpirkimo sandorių pripažinimo negaliojančiais ir restitucijos taikymo¹⁸⁵ (toliau abi kartu – 2015 m. balandžio 8 d. nutartys).

Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 dalyje reglamentuota, kad „imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja”¹⁸⁶. Remiantis Civilinio kodekso 1.78 straipsnio 1 dalimi, toks sandoris laikomas nesukuriančiu teisinių padarinių įstatymo pagrindu¹⁸⁷.

2015 m. balandžio 8 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-191-916/2015 nurodyta, kad „nagrinėjamoje byloje kasatorius remiasi FPRĮ (Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas, sutr. – FPRĮ – *aut. pastaba*) 4 straipsnio 1 dalies nuostata, kaip imperatyviu reikalavimu, suteikiančiu teisę nuolat ir profesionaliai teikti investicines paslaugas tik finansų maklerio įmonėms, turinčioms licenciją”¹⁸⁸. Šioje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog „FPRĮ 4 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas reikalavimas, nustatantis nuolat ir profesionaliai investicines paslaugas siekiantiems teikti juridiniams asmenims gauti ir turėti licenciją, yra imperatyvusis”¹⁸⁹, tačiau nurodė, kad „sprendžiant dėl šio reikalavimo nesilaikymo padarinių REPO sutarčių galiojimui, atsižvelgtina į šio reikalavimo paskirtį”¹⁹⁰, bei pažymėjo, jog „FPRĮ 4 straipsnyje nenustatyta šio imperatyvo nesilaikymo teisinių padarinių, šiuo atveju sudarytų sutarčių galiojimui”¹⁹¹.

Antroje 2015 m. balandžio 8 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-192-695/2015 atitinkamai taip pat konstatuota, kad „FPRĮ 4 straipsnio 1 dalyje [...] įtvirtintas reikalavimas, jog

¹⁸³ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra* note 44.

¹⁸⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191-916/2015”, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1025131>

¹⁸⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-192-695/2015”, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1025130>

¹⁸⁶ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2015 m. sausio 1 d. – 2015 m. balandžio 8 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/JsmmkGjvVL>

¹⁸⁷ *Ibid.*

¹⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra* note 184.

¹⁸⁹ *Ibid.*

¹⁹⁰ *Ibid.*

¹⁹¹ *Ibid.*

investicinės veiklos vykdymui reikia turėti finansų maklerio įmonės licenciją, yra neabejotinai imperatyvaus pobūdžio, tačiau, sprendžiant dėl šio reikalavimo nesilaikymo padarinių šalių vykdomiems atpirkimo sandoriams, t. y. trijų sutarčių „Dėl vertybinių popierių atpirkimo“ galiojimui, atsižvelgtina į šio reikalavimo paskirtį¹⁹². Apibrėždamas reikalavimo turėti licenciją paskirtį kasacinės instancijos teismas šioje nutartyje pažymėjo, kad „licencija yra formalus leidimas atlikti tam tikrus veiksmus – leidimas užsiimti investicine veikla, jos turėjimas skirtas patvirtinti, kad įmonė teikia profesionalias ir kvalifikuotas investicines paslaugas ir (ar) plėtoja profesionalią investicinę veiklą, licencijavimo taisyklių nustatymas užtikrina sąžiningą konkurenciją tarp finansines paslaugas teikiančių subjektų bei suteikia vartotojams didesnę paslaugų pasirinkimo spektrą“¹⁹³.

Sprenddamas dėl imperatyvaus reikalavimo sutarties šaliai turėti licenciją pažeidimo pasekmių sudarytų finansinių priemonių atpirkimo sandorių galiojimui abejose 2015 m. balandžio 8 d. nutartyse Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasirinko Bendros pagrindų sistemos projekto II tomo 7:302 straipsniu, kuriame, kaip pažymėjo teisėjų kolegija, detalizuoti teismo veiksmai, jei imperatyvioji norma įsakmiai nenumato sandorio negaliojimo pasekmės ją pažeidus¹⁹⁴.

Bendros pagrindų sistemos projekto II.–7:302 straipsnio 1 dalis nurodo, jog tais atvejais, kai sutartis pažeidžia privalomą teisės normą, šis pažeidimas sukelia tokias teises pasekmes sandoriui, kurios yra tiesiogiai nustatytos šioje privalomoje teisės normoje¹⁹⁵. Bendros pagrindų sistemos projekto II.–7:302 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad jeigu privaloma teisės norma aiškiai nenurodo pažeidimo padarinių sandorio galiojimui, teismas gali: (a) pripažinti sandorį galiojančiu; (b) panaikinti sandorį retrospektyviai, visą arba iš dalies; arba (c) pakeisti sandorį arba jo pasekmes¹⁹⁶. Papildomai Bendros pagrindų sistemos projekto II.–7:302 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad sprendimas, priimtas pagal šio straipsnio 2 dalį turi būti tinkamas ir proporcingas pažeidimui, atsižvelgiant į visas svarbias aplinkybes, įskaitant: (a) teisės normos, kuri buvo pažeista, tikslą, (b) asmenų, kurių interesų apsaugai skirta ši teisės norma, kategoriją, (c) bet kokią sankciją, kuri numatyta už teisės normos pažeidimą, (d) pažeidimo rimtumą, (e) ar pažeidimas buvo tyčinis ir (f) santykio tarp pažeidimo ir sandorio artumą¹⁹⁷.

Remiantis tuo, 2015 m. balandžio 8 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-191-916/2015 konstatuota, jog „kasacinio teismo teisėjų kolegija nurodo, kad, viena vertus, nagrinėjamu atveju konstatuotas faktas, jog atsakovas veiklą vykdė neturėdamas licencijos, ir sprendžia, kad tai yra pažeidimas, už kurį jam buvo taikyta administracinė atsakomybė, t. y. skirta administracinė atsakomybė – bauda. Kita vertus, ši faktinė aplinkybė nėra susijusi su šalių sudarytomis sutartimis

¹⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra* note 185.

¹⁹³ *Ibid.*

¹⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra* note 184.

¹⁹⁵ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra* note 44.

¹⁹⁶ *Ibid.*

¹⁹⁷ *Ibid.*

„Dėl vertybinių popierių atpirkimo“ – byloje nėra duomenų, ar sudarydamas šias sutartis ieškovas patyrė nuostolių vien dėl to, kad atsakovas [...] neatitiko šio investicinėms paslaugoms teikimo reikalavimo, t. y. neturėjo įmonės veiklos licencijos. [...] Reikalavimo turėti licenciją įmonės veiklai pažeidimas šiuo konkrečiu atveju tiesiogiai nesusijęs su sudarytomis sutartimis – nėra santykio tarp pažeidimo ir sutarties artumo. Ginčo sutarčių nuostatos nepažeidžia imperatyviųjų teisės normų. Dėl to šioje byloje imperatyviųjų įmonės veiklą reglamentuojančių nuostatų pažeidimai nepripažįstami pagrindu sudarytus įmonės sandorius laikyti niekiniais”¹⁹⁸.

Atitinkamai analogiška išvada padaryta ir 2015 m. balandžio 8 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-192-695/2015, kurioje konstatuota, jog „reikalavimo turėti licenciją įmonės veiklai pažeidimas tiesiogiai nesusijęs su sutartimi, jei sutarties nuostatos nepažeidžia imperatyviųjų teisės normų. Įmonės veiklos licencijos neturėjimas kvalifikuojamas kaip imperatyviųjų įmonės veiklą reglamentuojančių nuostatų pažeidimas, bet jis nepripažįstamas pagrindu sudarytus įmonės sandorius laikyti niekiniais ir dėl to negaliojančiais. Kadangi tai yra įstatyme nustatytas įmonės veiklos pažeidimas, tai gali būti pagrindas kitokiai atsakomybei taikyti, kaip šiuo atveju administracinei atsakomybei baudos forma”¹⁹⁹.

Po šių 2015 m. balandžio 8 d. nutarčių priėmimo tarp teisininkų pareikšta nuomonių, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiose bylose tiesiogiai pritaikė Bendros pagrindų sistemos projektą ir šio privatinės teisės unifikavimo rinkinio taisyklėms buvo suteiktas prioritetas prieš civilinį kodeksą²⁰⁰. Komentuota, jog Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 dalies reguliavimas yra be kompromisinis – pažeistas imperatyvas, reiškia reikia griauti sandorį, todėl žiūrint į įstatymo raidę, reikėtų pripažinti sandorius negaliojančiais, nes pažeista imperatyvi norma, visgi minėtose 2015 m. balandžio 8 d. nutartyse teismas pasirinko *soft law* instrumentų moderniomis taisyklėmis, kurių reguliavimas yra daug lankstesnis ir kuris neleidžia griauti sutarties vien todėl, kad pažeistas imperatyvas, o iš pradžių reikia įvertinti kokius padarinius sukuria imperatyvo pažeidimas ir visas kitas svarbias aplinkybes²⁰¹. Vertinant 2015 m. balandžio 8 d. nutarčių reikšmę gana drąsiai buvo pasisakyta, kad šiuo išaiškinimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iš esmės pakeičia imperatyviųjų teisės normų pažeidimo padarinių apimtį, t. y., kad vien formalus imperatyvios teisės normos pažeidimas nebereiškia sandorio sugriovimo ir restitucijos taikymo²⁰².

Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuostata, jog imperatyvios normos pažeidimo padarinys nebūtinai yra sandorio negaliojimas, ir atitinkamas

¹⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 184.

¹⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 185.

²⁰⁰ Tomas Chochrin, „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas remdamasis soft law pakeitė imperatyviųjų teisės normų pažeidimo padarinių sampratą“, Infollex, 2015 m. balandžio 10 d., <https://www.infollex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=54&str=56657>

²⁰¹ *Ibid.*

²⁰² *Ibid.*

Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 dalies aiškinimas kasacinės instancijos teismo jau buvo išsakytas ir anksčiau, dar 2008 metais, nesiremiant *soft law* instrumentų taisyklėmis ir privatinės teisės unifikavimo rinkiniais. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-432/2008 (toliau – 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis) buvo konstatuota, jog „dėl kasacinio skundo argumentų, kad apeliacinės instancijos teismas neteisingai aiškino ir taikė CK 1.80 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą sandorių negaliojimo pagrindą, teisėjų kolegija pažymi, kad šiam sandorių negaliojimo pagrindui taikyti reikia nustatyti tokias sąlygas: pirma, kad teisės norma, kuriai, ieškovo teigimu, prieštarauja sandoris, yra imperatyvi; antra, kad ginčo sandoris pažeidžia nurodytoje normoje įtvirtintą imperatyvą ir kad šio pažeidimo padarinys tikrai yra sandorio negaliojimas. [...] Nustatius, kad tam tikra teisės norma yra imperatyvi, reikia išsiaiškinti, ar konkretus sandoris sudarytas pažeidžiant šioje normoje įtvirtintą įsakmų reikalavimą arba draudimą ir ar šis pažeidimas lemia būtent sandorio negaliojimą”²⁰³. Atitinkamu Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.80 straipsnio 1 dalies išaiškinimu pasiremta ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 27 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-6-915/2015²⁰⁴ (toliau – 2015 m. sausio 27 d. nutartis). Visgi jose sandorio prieštaravimo imperatyvioms teisės normoms padarinių klausimo aiškinimas kasacinės instancijos teismo nebuvo išplėtotas, nes 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartyje nebuvo nustatytas imperatyvios normos pažeidimas, o 2015 m. sausio 27 d. nutartyje nebuvo nustatyta, kad taikytina teisės norma įtvirtintų imperatyvų reikalavimą.

Atsižvelgiant į tai, autorės nuomone, 2015 metų balandžio 8 d. nutartyse pateikto Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.80 str. 1 dalies, reglamentuojančios imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujančio sandorio negaliojimą, išaiškinimo neturėtume laikyti visiškai nauju kasacinės instancijos teismo požiūriu. Šiose bylose nauja buvo tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, motyvuodamas šias savo nutartis, papildomai plačiai pasirėmė *soft law* privatinės teisės unifikavimo dokumentais, tame tarpe Bendros pagrindų sistemos projekto nuostata, ir jų pagrindu išplėtojo savo poziciją imperatyvių teisės normų pažeidimo sukeltamų pasekmių atžvilgiu. Remiantis jais išaiškinta, kad imperatyvių teisės normų pažeidimas *per se* nelemia sandorio negaliojimo ir jei negaliojimo pasekmės nėra nustatytos pačioje imperatyviojoje normoje, gali būti naudojami kiti teisių gynybos būdai, kurie toje situacijoje yra protingi. Taip pat šiose aptartose 2015 m. balandžio 8 d. nutartyse Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pagrįstai išskyrė atskiras pažeidimo kategorijas, kurias įvertinus taikomos skirtingos pasekmės t. y. (1) imperatyvių įmonės (asmens) veiklą reglamentuojančių nuostatų pažeidimas ir (2) pačių sutarties nuostatų prieštaravimas imperatyvioms įstatymo normoms.

²⁰³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-432/2008”, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/89626>

²⁰⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6-915/2015”, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/981984>

Trečia aktuali byla, kurioje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo motyvus taip pat grindė Bendros pagrindų sistemos projekto II.–7:302 straipsnio nuostatomis, yra 2015 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486-687/2015 dėl bankrutuojančios akcinės bendrovės akcijų pardavimo sandorių pripažinimo negaliojančiais²⁰⁵ (toliau – 2015 m. rugsėjo 30 d. nutartis).

Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas, tris akcijų įgijimo sandorius pripažinęs vienu sandoriu, sprendė, kad ginčo sandoriais AB „Kauno grūdai“ siekė įsigyti daugiau kaip 50 procentų AB Vievio paukštyno akcijų paketą ir, pasitelkdama statytinius, siekė išvengti Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme (toliau – Konkurencijos įstatymas) įtvirtintos privalomos koncentracijų kontrolės, todėl juos laikė niekiniais ir negaliojančiais kaip prieštaraujančius imperatyvioms įstatymo normoms, t. y. ginčo sandorių sudarymo metu galiojusiai Konkurencijos įstatymo 12 straipsnio 2 daliai (Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 1.80 straipsnis), bei taikė restituciją²⁰⁶.

Sprenddamas ginčą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškino Konkurencijos įstatymo nuostatas, kuriomis sandoris pripažįstamas besąlygiškai negaliojančiu, taikymą. Nagrinėjant šią bylą buvo iškelta teisinė problema, kadangi ginčo sandorių sudarymo metu galiojusios Konkurencijos įstatymo redakcijos 12 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta, kad „laikomi negaliojančiais ir nesukuriančiais teisinių pasekmių visi ūkio subjektų ir kontroliuojančių asmenų sandoriai ir veiksmai, kurie prieštarauja šio straipsnio 1 daliai, išskyrus šio straipsnio 3 dalyje numatytus atvejus“²⁰⁷, o teismo sprendimo priėmimo galiojančios Konkurencijos įstatymo redakcijos 10 straipsnio 2 dalis tokio pobūdžio sandorių galiojimą apibrėžė kitaip, t. y., kad „visi ūkio subjektų ir kontroliuojančių asmenų sandoriai ir veiksmai, susiję su koncentracijos, dėl kurios yra priimtas šio įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytas nutarimas, įgyvendinimu, laikomi negaliojančiais ir nesukuriančiais teisinių pasekmių“²⁰⁸. Byloje iškeltas klausimas, „ar sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu dėl prieštaravimo imperatyviosioms įstatymo normoms, jei teismo sprendimo priėmimo momentu jau nebegaliojo Konkurencijos įstatymo norma, nustatanti besąlygišką sandorio negaliojimą kaip padarinį (t. y. reguliavimas buvo liberalizuotas ir besąlygiškas sandorio negaliojimas tokiems sandoriams buvo panaikintas)“²⁰⁹.

Pažymėtina, jog kasacinio teismo praktika dėl teisės aktų galiojimo atgal civiliniuose teisiniuose santykiuose yra nuosekli – tam, jog būtų pateisinamas civilinės teisės normos galiojimas iki jos priėmimo susiklosčiusiems santykiams reguliuoti, būtinas šiuo klausimu įstatymo leidėjo

²⁰⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486-687/2015“, <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1142335>

²⁰⁶ *Ibid.*

²⁰⁷ „1999 m. kovo 23 d. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo Nr. VIII-1099 2010 m. sausio 1 d. – 2011 m. gegužės 3 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. kovo 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B8B6AFC2BFF1/brXukiWRjv>

²⁰⁸ *Ibid.*

²⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *op. cit.*

aiškus ir nedviprasmiškas pozicijos pareiškimas; tai galima padaryti tik įstatymo forma²¹⁰. Visgi 2015 m. rugsėjo 30 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis teismas nurodė, kad minėta taisyklė dėl teisės akto galiojimo atgal turėtų būti modifikuota, ir pažymėjo, jog minėtos praktikos²¹¹ *ratio decidendi* yra ta, kad, pripažįstant teisės akto galiojimo atgal taisyklę, bus pažeistas šalių lygiateisiškumo principas, nes vėlesnis teisės aktas, palengvinantis vienos teisinio santykio šalies padėtį, dažniausiai atitinkamai pablogina kitos šalies padėtį, tačiau šioje byloje *ratio decidendi* yra skirtingas – Konkurencijos įstatymas nėra skirtas civiliniams santykiams reguliuoti, Konkurencijos įstatymo normos nėra skirtos tiesiogiai ginti sandorio šalių interesus, bet tik rinkos sąlygas bendrai, todėl sandorio negaliojimo tokių normų pagrindu atveju labiau pagrįsta ne bendra civilinės teisės taisyklė dėl normų negaliojimo atgal, bet ir administracinės teisės taisyklė dėl lengvinančių teisės pažeidėjo padėtį normų galiojimo atgal²¹².

Atsižvelgiant į tai kasacinės instancijos teismas sprendė, kad nagrinėjant klausimą dėl ginčo sandorių negaliojimo taikytina sprendimo priėmimu metu galiojusi Konkurencijos įstatymo 10 straipsnio 2 dalies redakcija, kuri besąlygiško sandorio negaliojimo nebeįtvirtina, ir įvertinęs, kad byloje nėra nustatytos aplinkybės, jog Konkurencijos taryba šį leidimą duoti atsisakė (kas sudarytų savarankišką pagrindą sandorį laikyti niekiniu pagal sprendimo priėmimo metu galiojančias Konkurencijos įstatymo nuostatas), ginčo sutarčių negaliojančiomis nepripažino²¹³. Pažymėtina, kad tokią išvadą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sustiprino pasirėmęs aukščiau aptartos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 8 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-191-916/2015 motyvais, kurioje, kaip minėta, išaiškinta, jog teismo sprendimas dėl sandorio pasekmių turi būti proporcingas pažeidimui atsižvelgiant į visas reikšmingas aplinkybes²¹⁴ (o ši išvada kasacinės instancijos teismo taip pat padaryta remiantis Bendros pagrindų sistemos projekto nuostatomis), taip pat pasirėmė Bendros pagrindų sistemos projekto II.–7:302 straipsniu, nurodydamas, kad jame taip pat įtvirtinta, jog jei negaliojimo pasekmės nėra nustatytos pačioje imperatyviojoje normoje, šalys gali naudoti kitus sutartinius gynybos būdus, kurie šioje situacijoje yra protingi²¹⁵.

Taigi 2015 m. rugsėjo 30 d. nutartyje Bendros pagrindų sistemos projekto II.–7:302 straipsnio nuostata pasiremta kiek kitu aspektu, nei 2015 m. balandžio 8 d. nutartyse. 2015 m. rugsėjo 30 d. nutartyje kasacinės instancijos teismui pritaikius sprendimo priėmimo metu galiojusią Konkurencijos įstatymo redakciją, kurioje, kaip minėta, nustatytomis aplinkybėmis besąlygiškas sandorio negaliojimas nebeįtvirtintas, nebuvo nustatytas ginčo sandorių prieštaravimas imperatyviai

²¹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-109-611/2015“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1008107>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392-421/2015“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1068162>

²¹¹ *Ibid.*

²¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 205.

²¹³ *Ibid.*

²¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 184.

²¹⁵ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note* 44.

įstatymo normai, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Europos privatinės teisės unifikavimo akto nuostatomis pasirinko motyvuodamas patį savo pasirinkimą taikyti būtent ne ginčo sandorių sudarymo dieną, o spendimo priėmimo metu galiojusią įstatymo redakciją, kaip lemiančią sandorio pasekmes, kurios, pagal Bendros pagrindų sistemos projekto II.–7:302 straipsnį, turi būti proporcingos pažeidimui atsižvelgiant į visas reikšmingas aplinkybes.

3.2.2. Dėl sandorių aiškinimo (DCFR II. – 8:105 straipsnis)

Bendros pagrindų sistemos projekto II.–8:105 straipsnis minimas išplėstinės septynių teisėjų kolegijos priimtoje 2013 m. birželio 28 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-7-181/2013²¹⁶ (toliau – 2013 m. birželio 28 d. nutartis).

Šioje byloje pareiškėjas prašė pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvoje Tarptautinio arbitražo teismo prie Baltarusijos pramonės ir prekybos rūmų sprendimą, kuriuo jam priteistas žalos atlyginimas. Byloje buvo sprendžiamas teisinis ginčas dėl arbitražinio susitarimo galiojimo ar negaliojimo, kai šalys buvo sutarusios ginčą perduoti nagrinėti arba į arbitražą, arba į nacionalinį teismą, taip pat kai arbitražinis susitarimas neatitinka Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencijos (CMR) (sutr. – CMR konvencija) 33 straipsnio reikalavimų.

CMR konvencijos 33 straipsnyje reglamentuota, kad „vežimo sutartyje gali būti tokia nuostata, kuria pripažįstama arbitražo kompetencija, bet su sąlyga, jeigu ši nuostata numato, kad arbitražas vadovausis šia Konvencija“²¹⁷.

2013 m. birželio 28 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šio CMR konvencijos reikalavimo netaikė formaliai. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad „sprendžiant dėl arbitražinio susitarimo (ne)galiojimo, būtina nustatyti, kokį susitarimą šalys siekė sudaryti, taigi yra svarbus sutarčių aiškinimo taisyklių taikymas“²¹⁸.

Sprenddamas dėl sutarties aiškinimo taisyklių kasacinės instancijos teismas pasirinko tarptautiniais privatinės teisės unifikavimo dokumentais, tame tarpe ir Bendros pagrindų sistemos projektu, kurio II.–8:105 straipsnis numato, jog sutarties sąlygos ir išsireiškimai turi būti aiškinami atsižvelgiant į visą sutartį, kurioje jie yra²¹⁹. 2013 m. birželio 28 d. nutartyje pažymėta, kad Bendros pagrindų sistemos projekto II.–8:105 straipsnyje nustatyta sąlyga, jog sutartį būtina aiškinti kaip vientisą dokumentą, o ne vertinti atskiras jos sąlygas, savo esme atitinka Civilinio kodekso 6.193

²¹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-181/2013“, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/701034>

²¹⁷ „1956 m. gegužės 19 d. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. kovo 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4DE2607E5B8D>

²¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *op. cit.*

²¹⁹ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note 44*.

straipsnio 2 dalies reglamentavimą, kad visos sutarties sąlygos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į jų tarpusavio ryšį, sutarties esmę ir tikslą bei jos sudarymo aplinkybes²²⁰.

Atsižvelgdamas į tai ir remdamasis Bendros pagrindų sistemos projekto II.–8:105 straipsniu bei Civilinio kodekso 6.193 straipsnio 2 dalimi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2013 m. birželio 28 d. nutartyje konstatavo, jog „sistemiškai aiškinant 2009 m. lapkričio 9 d. Transporto – ekspedijavimo sutarties dėl krovinių pervežimo tarptautiniais maršrutais nuostatas, būtina atsižvelgti ne tik į ginčų sprendimo tvarkos įtvirtinimą šalių sudarytos sutarties 9.1 punkte, bet ir į kitas sutarties nuostatas, visų pirma – bendrąsias, dėl sąlygų, skirtų tarptautinio krovinių keliais vežimui aptarti. Konkrečiai – sutarties 2 skyriaus 2.2 punkte nurodoma, kad pervežimai atliekami vadovaujantis Tarptautinių krovinių vežimo keliais sutarties konvencijos nuostatomis. Taigi remiantis sisteminiu sutarties aiškinimo principu spręstina, kad nurodyta 2.2 punkto nuostata yra ir dėl šalių ginčų sprendimo tvarkos [...]. Taigi nepaisant to, kad konkrečiai arbitražiniame šalių susitarime, įtvirtintame sutarties 9.1 punkte, nėra nuostatos, jog arbitražo teismas vadovausis CMR konvencija, tačiau faktiškai ginčo sprendimas arbitražo teisme remiantis CMR konvencijos nuostatomis yra nulemtas šalių sutarties 2.2 punkto“²²¹.

Nesant esminio skirtumo turiniu, reguliavimo apimtimi ar detalumu tarp *soft law* instrumento (konkrečiai Bendros pagrindų sistemos projekto) ir Civilinio kodekso nuostatų, kasacinio teismo pasiremimas neįpareigojančiu *soft law* dokumentu nelemia kitokio Civilinio kodekso normos aiškinimo ar taikymo, tačiau, nepaisant to, kasacinės instancijos teismas tuo sustiprina savo motyvaciją. Taip pat šioje byloje buvo spęsta ne taikant nacionalinius teisės aktus kilusi problema, o klausimas dėl Tarptautinio arbitražo teismo prie Baltarusijos pramonės ir prekybos rūmų sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje bei CMR konvencijos nuostatos aiškinimo ir taikymo, todėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties priėmimo motyvų pagrindimas tarptautinės privatinės teisės unifikavimo šaltinių nuostatomis yra svarbus ir reikšmingas.

3.2.3. Dėl neterminuotos sutarties nutraukimo (DCFR III.–1:109 straipsnis)

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 7 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2012 (toliau – 2012 m. kovo 7 d. nutartis) nagrinėtas teisinis ginčas dėl to, ar šalių sudaryta sutartis vertintina kaip terminuota ar kaip neterminuota ir klausimas dėl Civilinio kodekso 6.199 straipsnio dėl sutarties neapibrėžtam terminui nutraukimo aiškinimo ir taikymo²²².

²²⁰ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2013 m. birželio 28 d. – 2013 m. liepos 8 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/TAIS_452482

²²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 216.

²²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 182.

Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, jog „sutartis, kuria nustatytų šalių teisių ir pareigų pabaiga siejama su tam tikru ateityje įvyksiančiu įvykiu, laikoma sudaryta nustatant naikinamąjį terminą (CK 1.117 straipsnio 6 dalis). Tačiau, atsižvelgiant į naikinamojo termino pobūdį, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad toks terminas turi būti nustatomas aiškiai ir nedviprasmiškai apibrėžiant jo pabaigą”²²³. Visgi kasacinės instancijos teismas išaiškino, jog „toks šalių susitarimas, kai prievolių pagal sutartį pabaigą lemiantis įvykis susietas su vienos iš šalių veiksmis, o kita sutarties šalis neturi priemonių veikti šį procesą ir priklauso nuo pirmosios šalies valios, iš esmės pažeidžia šalių lygiateisiškumą, jų teisių ir pareigų pusiausvyrą, paneigia pareigą bendradarbiauti; dėl tokios termino priklausomybės išimtinai nuo vienos iš šalių valios sutartis iš esmės tampa neterminuota. Dėl to tokios sutarties pripažinimas terminuota, nustatančia naikinamąjį terminą, būtų nesąžiningas prievolę vykdančios sutarties šalies atžvilgiu (CK 1.5 straipsnis)”²²⁴.

Pripažinęs ginčo sutartį neterminuota sutartimi, t. y. sudaryta neapibrėžtam terminui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad tokią sutartį galima nutraukti remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.199 straipsniu, kuriame reglamentuota, jog „neapibrėžtam terminui sudarytą sutartį bet kuri šalis gali nutraukti apie tai per protingą terminą iš anksto įspėjusi kitą šalį, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita”²²⁵. 2012 m. kovo 7 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog „ši teisės norma (CK 6.199 straipsnis – *aut. pastaba*) įtvirtinta užtikrinant teisę šalims nutraukti tokias sutartis, kurių trukmės neįmanoma ar sunku nustatyti, nes sutartis negali įpareigoti šalių amžinai, nesuteikiant priemonių ją nutraukti. Atsižvelgiant į sutarčių laisvės principą, teisė nutraukti sutartį pripažįstama visoms sutarties šalims ir nesiejama su vienos iš jų kaltės įrodinėjimu. Dėl to CK 6.199 straipsnio taikymas nesiejamas su specialių sąlygų buvimu, išskyrus tai, kad sutarties trukmė turi būti neapibrėžta ir sutartimi ar įstatymu neturi būti draudžiama ar ribojama galimybė tokią sutartį vienašališkai nutraukti”²²⁶.

Šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad tokios Lietuvos sutarčių teisės nustatytos terminais neapibrėžtų sutarčių nutraukimo nuostatos yra analogiškos Bendros pagrindų sistemos projekto nuostatoms, konkrečiai III.–1:109 straipsniui²²⁷. Bendros pagrindų sistemos projekto III.–1:109 straipsnyje reglamentuotos taisyklės dėl sutarties pakeitimo arba nutraukimo vienašaliu įspėjimu, kurio antroje dalyje nustatyta, jog kai sutarties, kuri yra susijusi su tęstiniu arba periodiniu sutartinių įsipareigojimų vykdymu, sąlygos nenustato, kada sutartiniai

²²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 182.

²²⁴ *Ibid.*

²²⁵ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2012 m. sausio 10 d. – 2012 m. balandžio 13 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/TAIS_417616

²²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 182.

²²⁷ *Ibid.*

santykiai baigiasi, arba nustato, kad sutartis niekada nesibaigia (yra neterminuota), ji gali būti nutraukta bet kurios šalies iniciatyva, pateikiant pranešimą prieš protingą terminą²²⁸.

Taigi šioje nutartyje kasacinis teismas Bendros pagrindų sistemos projekto nuostata pateikė tik kaip analogiško Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui reglamentavimo pavyzdį.

3.2.4. Dėl sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms (DCFR III.–1:110 straipsnis)

Lietuvos Aukščiausiajame Teisme nagrinėta civilinė byla (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-514/2014²²⁹ (toliau – 2014 m. lapkričio 28 d. nutartis)) dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių sutartinių įsipareigojimų vykdymą, sutarties sąlygų pakeitimą pasikeitus aplinkybėms (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.204 straipsnis), aiškinimo ir taikymo, kurioje aiškinant ir taikant nacionalines teisės normas buvo pasiremta ir Europos privatinės teisės unifikavimo aktais, tarp kurių ir Bendros pagrindų sistemos projekto III.–1:110 straipsniu, reglamentuojančiu teismo teisę pakeisti arba nutraukti sutartį pasikeitus aplinkybėms.

Byloje buvo prašoma pakeisti rangos sutartyje nustatytą atsiskaitymo tvarką sustabdžius ieškovo veiklą dėl bankroto, nes, kaip teigė ieškovas, dėl bankroto bylos iškėlimo ir veiklos vykdymo sustabdymo sutartyje numatytas atsiskaitymo būdas iš esmės pakeičia sutartinių prievolių pusiausvyrą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2014 m. lapkričio 28 d. nutartyje konstatavo, kad „vien aplinkybė, kad ieškovas patirs daugiau išlaidų realizuodamas reikalavimo teisę, savaime nereiškia, kad jis turi teisę į sutarties pakeitimą, tokia teisė jam gali būti suteikiama, tik kai sutarties vykdymas būtų *akivaizdžiai neteisingas*“²³⁰.

Motyvuodamas šią išvadą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas akcentavo, jog pasikeitusių aplinkybių svarba pabrėžiama tiek nacionalinėje teisėje, tiek tarptautinėse kodifikacijose, ir pateikė nuorodą į Bendros pagrindų sistemos projekto III.–1:110 straipsnį, kuris įtvirtina analogišką nuostatą kaip ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.204 straipsnyje²³¹.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.204 straipsnyje įtvirtinta pasikeitusių aplinkybių (lot. *rebus sic stantibus*) taisyklė, kuri taikoma, jeigu įvykdyti sutartį vienai šaliai tampa sudėtingiau negu kitai šaliai, esant šioje normoje nurodytoms aplinkybėms, dėl kurių laikoma, kad sutartinių prievolių pusiausvyrą yra iš esmės pažeista ir vienai šaliai sutarties vykdymas yra suvaržytas.

²²⁸ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note 44*.

²²⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-514/2014“, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/938355>

²³⁰ *Ibid.*

²³¹ *Ibid.*

Bendros pagrindų sistemos projekto III.–1:110 straipsnio 1 dalyje taip pat nurodyta, kad įsipareigojimas turi būti vykdomas net ir tada, kai jo įvykdymas tapo sunkesnis, padidėjo įvykdymo sąnaudos arba sumažėjo gautinos naudos vertė²³². Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad įsipareigojimas gali būti pakeistas, kad naujomis aplinkybėmis jis būtų pagrįstas ir teisingas, arba panaikintas teismo nustatytomis sąlygomis, tik jeigu sutartinių įsipareigojimų arba įsipareigojimų, kylančių iš vienašalio juridinio veiksmo, dėl nenumatyto aplinkybių pasikeitimo vykdymas tapo toks sunkus, kad tai būtų akivaizdžiai neteisinga, jog skolininkas laikytųsi esamų įsipareigojimų²³³. Šio straipsnio 3 dalis numato papildomas tokių aplinkybių ir jų kilimo pasekmių taikymo sąlygas.

Taigi 2014 m. lapkričio 28 d. nutartyje Bendros pagrindų sistemos projekto nuostata Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasirėmė siekdamas pagrįsti ir plačiau atskleisti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.204 straipsnio 2 dalyje numatytą sutartinių įsipareigojimų vykdymo pakeitimo ar panaikinimo sąlygą – termino „iš esmės pakeičia sutartinių prievolių pusiausvyrą“²³⁴ reikšmę, aiškinimą ir taikymą. Remdamasis Bendros pagrindų sistemos projekto ir kitų tarptautinių *soft law* kodifikacijų nuostatomis Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.204 straipsnio aiškinimo ir taikymo neišplėtė, o priešingai, akcentavo, kad kaip numatyta ir tarptautinėse kodifikacijose, įprasti sunkumai vykdant sutartį negali šalies atleisti nuo sutartinių įsipareigojimų vykdymo, priešingu atveju būtų pažeistas principas *pacta sunt servanda*²³⁵.

3.2.5. Dėl teisių perleidimo instituto taikymo (DCFR III knygos 5 skyrius 1 skirsnis)

Bendros pagrindų sistemos projekto III knygos 5 skyriaus „Šalių pasikeitimas“ (angl. „*Change of parties*“) 1 skirsnio „Teisių perleidimas“ (angl. „*Assignment of rights*“) nuostatomis pasiremta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 27 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-381-915/2016²³⁶ (toliau – 2016 m. spalio 27 d. nutartis), sprendžiant teisinį klausimą dėl asmenų, turinčių teisę kreiptis dėl užsienio arbitražo teismo sprendimo pripažinimo.

Šioje byloje prašymą dėl Tarptautinio arbitražo teismo sprendimo pripažinimo pareiškė pareiškėja, kuri reikalavimo teises į sumas, priteistas pagal tarptautinio arbitražo teismo procesinius sprendimus, perėmė pagal cesijos sutartį. Kasatorė (suinteresuotas asmuo), remdamasi CPK 811 straipsnio 3 dalies nuostata, kad „dėl užsienio arbitražo teismo sprendimo pripažinimo į Lietuvos

²³² Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note 44*.

²³³ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note 44*.

²³⁴ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2014 m. lapkričio 14 d. – 2019 m. gruodžio 31 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. vasario 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/JBzCucPRNu>

²³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note 229*.

²³⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-381-915/2016“, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1367119>

apeliacinį teismą turi teisę kreiptis arbitražo bylos šalis²³⁷, ginčijo, jog pareiškėja, nebuvo arbitražo bylos šalimi, neturi procesinio subjektiškumo kreiptis dėl arbitražo teismo sprendimo pripažinimo²³⁸.

Spręsdamas kaip aiškinti šią minėtą civilinio proceso teisės normą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2016 m. spalio 27 d. nutartyje pažymėjo, jog pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 810 straipsnio 6 dalį „užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo sąlygas nustato 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ir Komercinio arbitražo įstatymas“²³⁹. Kasacinės instancijos teismas nurodė, jog „Niujorko konvencijos IV straipsnyje vartojamas terminas „prašančioji pusė“ (angl. *the party applying for recognition and enforcement*), o KAĮ (Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas – *aut. pastaba*) 51 straipsnio 2 dalyje vartojama analogiška formuluotė „šalis, prašanti pripažinti ar pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą“. Nei Niujorko konvencija, nei KAĮ nuostatos nepateikia minėtos sąvokos apibrėžimo“²⁴⁰. Tačiau teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad šie teisės aktai taip pat nenurodo, kad minėta sąvoka būti aiškinama siaurai ir turėtų apimti tik pačias arbitražo bylos šalis²⁴¹. Teisės aktuose nesant tiesioginio draudimo arba aiškaus sąvokos išaiškinimo, 2016 m. spalio 27 d. nutartyje teismas nurodė, kad „todėl kasacinis teismas sistemiškai analizuoja tarptautinėje arbitražo praktikoje įprastus standartus ir teisės normas, reglamentuojančias prievolės asmenų pasikeitimą“²⁴².

2016 m. spalio 27 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad „materialiųjų teisių perėmimas galimas pagal bendruosius sutarčių ir prievolių teisės principus. Pradinis kreditorius gali trečiajam asmeniui perleisti reikalavimo teisę, kurią jis turi ir kuri yra galiojanti, *inter alia* (be kita ko), arbitražo teismo sprendimu priteisus kreditoriaus reikalavimus ar jų dalį, jei yra įvykdomi tokiam perleidimui pagal taikytiną teisę keliami reikalavimai ir nepažeidžiami įstatymuose nustatyti imperatyvūs tokio perleidimo ribojimai“²⁴³. Toliau aiškindamas teisių perleidimo instituto taikymą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad panašus cesijos instituto teisinis reglamentavimas įtvirtintas ir Bendros pagrindų sistemos projekto III knygos 5 skyriaus 1 skirsnyje²⁴⁴.

Bendros pagrindų sistemos projekto III.–5:102 straipsnyje pateikiamas teisių perleidimo apibrėžimas: teisės perleidimas yra teisės perdavimas iš vieno asmens (perdavėjo) kitam asmeniui (perėmėjui) (1 dalis); teisės perleidimo veiksmas yra sutartis arba juridinis aktas, kuriuo siekiama

²³⁷ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 2016 m. liepos 15 d. – 2016 m. lapkričio 16 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. kovo 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454/CHhmseaNOP>

²³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 236.

²³⁹ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 2016 m. liepos 15 d. – 2016 m. lapkričio 16 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. kovo 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454/CHhmseaNOP>

²⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 236.

²⁴¹ *Ibid.*

²⁴² *Ibid.*

²⁴³ *Ibid.*

²⁴⁴ *Ibid.*

perduoti teisę (2 dalis)²⁴⁵. Šio akto III.–5:105 straipsnyje reglamentuota pagrindinė taisyklė, kad visos teisės į įvykdymą yra perleidžiamos, išskyrus jeigu kitaip numatyta įstatyme (1 dalis); taip pat, kad teisė į įvykdymą, kuri pagal įstatymą yra išvestinė iš kitos teisės, negali būti perleidžiama atskirai nuo šios teisės (2 dalis)²⁴⁶. Pagal Bendros pagrindų sistemos projekto III.–5:106 straipsnio 1 dalį, skolininkas nuo teisių perėmėjo reikalavimo, grindžiamo perleista teise, gali gintis visomis materialinėmis ir procesinėmis gynybos priemonėmis, kuriomis skolininkas galėtų remtis prieš teisių perleidėją²⁴⁷.

Remdamasis šiuo cesijos teisinių santykių reglamentavimu kasacinis teismas 2016 m. spalio 27 d. nutartyje konstatavo, jog „nei KAI, nei CPK nėra nustatytas procesinio teisių perėmimo ribojimas vykstant teismo procesui dėl arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje. Todėl nėra pagrįsta ir racionalu sieti procesinę teisę kreiptis dėl arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti su materialiuųjų teisių perėmimo momentu“²⁴⁸. 2016 m. spalio 27 d. nutartyje prieita prie išvados, jog „atsižvelgiant į arbitražo privatų pobūdį, procesinių teisių perėmimo Lietuvos Respublikoje esmę, darytina išvada, kad tikrasis įstatymų leidėjo ketinimas, CPK 811 straipsnio 3 dalyje nustatant, kad dėl užsienio arbitražo teismo sprendimo pripažinimo į Lietuvos apeliacinį teismą turi teisę kreiptis arbitražo bylos šalis, buvo apriboti su arbitražo procesu nesusijusių asmenų galimybę daryti intervenciją į arbitražo sprendimu nustatytą arbitražo šalių teisių ir pareigų balansą, tačiau šie teisės kreiptis dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ribojimai negali būti taikomi tinkamam materialiuųjų teisių perėmėjui“²⁴⁹ ir teismas pateikė reikšmingą Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 811 straipsnio 3 dalies nuostatos išaiškinimą, jog „CPK 811 straipsnio 3 dalis aiškintina taip, kad kreiptis į teismą dėl užsienio arbitražo teismo sprendimo pripažinimo gali ne tik arbitražo bylos šalys, bet ir tinkami šalių teisių perėmėjai“²⁵⁰.

Taigi šioje byloje, prieidamas prie reikšmingų teisinių išvadų, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Bendros pagrindų sistemos projekto nuostatas paminėjo iliustruodamas, kad ir Europos privatinės teisės unifikavimo dokumentuose numatytos plačios teisės asmenims naudotis teisių perleidimo teise ir šios teisės apribojimas galimas tik konkrečiai teisės aktuose numatytais atvejais.

3.2.6. Dėl iš anksto aptartų nuostolių instituto (DCFR III.–3:712 straipsnis)

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje byloje, kurioje Jungtinių Amerikos Valsijų bendrovė prašė pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvoje Šveicarijos Konfederacijos arbitražo teismo

²⁴⁵ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra* note 44.

²⁴⁶ *Ibid.*

²⁴⁷ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra* note 44.

²⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra* note 236.

²⁴⁹ *Ibid.*

²⁵⁰ *Ibid.*

sprendimą, kuriuo jai iš suinteresuoto asmens priteistos netesybos ir palūkanos (2015 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-483-421/2015²⁵¹ (toliau – 2015 m. rugsėjo 25 d. nutartis)), buvo remtasi dar viena Bendros pagrindų sistemos projekto nuostata – III.–3:712 straipsniu „Iš anksto aptarti nuostoliai” (angl. „*Stipulated payment for non-performance*”)²⁵².

Šioje 2015 m. rugsėjo 25 d. nutartyje kasacinės instancijos teismui pasisakant dėl galimo pagrindo atsisakymo pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo teismo sprendimą kaip prieštaraujantį viešajai tvarkai (Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punktas²⁵³) nurodyta, kad arbitražo sprendimu, kurį prašoma pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvoje, iš krepšinio žaidėjo yra priteisti iš anksto šalių aptarti nuostoliai dėl Sutarties nutraukimo nesilaikant Sutartyje nustatytų taisyklių²⁵⁴. Kasacinės instancijos teismas pažymėjo, kad „nors Lietuvos teisinėje sistemoje nėra žinomas iš anksto aptartų nuostolių institutas (angl. *liquidated damages*), tačiau toks susitarimas nėra draudžiamas ir *per se* negali būti laikomas prieštaraujančiu viešajai tvarkai Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto prasme”²⁵⁵ ir nurodė, jog „iš bendrosios teisės tradicijos šalių kilęs iš anksto aptartų nuostolių institutas civilinės teisės tradicijos šalyse iš esmės atitinka netesybų institutą, todėl jis nėra atsietas nuo šalių dėl sutarties nevykdymo patiriamų nuostolių”²⁵⁶.

Aiškindamas, ar Lietuvoje gali būti pripažintas ir vykdomas toks arbitražo sprendimas, kuriuo priteisti iš anksto aptarti nuostoliai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. rugsėjo 25 d. nutartyje pasirinko Bendros pagrindų sistemos projekto III.–3:712 straipsniu, pažymėdamas, kad iš anksto aptartų nuostolių institutas minimas ir *soft law* šaltiniuose, kur, be kita ko, nurodoma, kad iš anksto aptartų nuostolių suma gali būti sumažinta iki protingos sumos, kai ji yra aiškiai per didelė atsižvelgiant į patiriamus dėl neįvykdymo nuostolius ir kitas aplinkybes²⁵⁷.

Pažymėtina, jog Bendros pagrindų sistemos projekto III.–3:712 straipsnio komentare nurodyta, kad „sutartų nuostolių” nuostatų traktavimas skirtingose teisinėse sistemose skiriasi. Kai kurios teisinės sistemos jas pripažįsta su sąlyga, kad sutarti nuostoliai nėra iš esmės didesni, nei praradimai, kuriuos įsipareigojimų neįvykdymas gali sukelti, ir panaikina susitarimus, kuriuose jie gerokai viršija šią sumą kaip „nevykdytiną baudą”. Kitos teisinės sistemos pripažįsta, kad šalys gali susitarti dėl baudinės sumos, bet suteikia teisę teismui tam tikroms aplinkybėms ją sumažinti. Komentare nurodoma, jog kadangi iš esmės sutariama, jog nėra nieko neteisingo, jei šalys susitaria dėl baudos (sankcijos) už įsipareigojimų neįvykdymą, su sąlyga, kad jos pilnai supranta savo

²⁵¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-483-421/2015”, <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1141422>

²⁵² Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note* 44.

²⁵³ „1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo”, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. kovo 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.883784C7E407>

²⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 251.

²⁵⁵ *Ibid.*

²⁵⁶ *Ibid.*

²⁵⁷ *Ibid.*

veiksmus ir neveikia nesąžiningai, teisės normose laikomasi požiūriu, kad bauda gali būti sutarta, bet teismui suteikiama teisė ją sumažinti, kai tai reikalinga²⁵⁸.

Pripažinęs, kad remiantis Lietuvos Respublikos teisės aktais ir principais susitarimas dėl iš anksto aptartų nuostolių sumos neprieštarauja viešajai tvarkai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. rugsėjo 25 d. nutartyje toliau pasisakė dėl jų dydžio ir nurodė, jog „konstatavimas, kad šalių suldytos netesybos galbūt yra baudinio pobūdžio ar prilygintinos baudiniams nuostoliams (angl. *punitive damages*), būtų galimas tik iš naujo įvertinus tarp šalių susiklosčiusius teisinius santykius. [...] Teisėjų kolegijos vertinimu, tai prilygtų arbitražo teismo sprendimo peržiūrėjimui iš esmės, o tokia peržiūra [...] pagal Niujorko konvencijos nuostatas nėra galima“²⁵⁹.

Paminėtina, kad Bendros pagrindų sistemos projekto III tomo 3:701 – 3:713 straipsniai, (t. y. straipsniai, esantys šio tomo 3 skyriaus 7 skirsnyje „Nuostoliai ir palūkanos“) taip pat nurodyti ir 2012 m. spalio 25 d. kasacinio teismo Netesybas ir palūkanas reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalgoje, publikuotojo leidinyje „Teismų praktika“ Nr. 37, 2012 m.²⁶⁰ (toliau – 2012 m. spalio 25 d. apžvalga). Joje, siekiant atskleisti vyraujančias kasacinio teismo praktikos aiškinant teisės normas, reglamentuojančias netesybų ir palūkanų institutus, tendencijas ir aptarti teigiamus jurisprudencijos pavyzdžius, taip pat nurodyta, kad „palūkanų ir netesybų taikymą reglamentuoja nacionalinė teisė, tačiau, atsižvelgiant į tarptautinės teisės harmonizavimo ir unifikavimo procesus bei Lietuvos Respublikos narystę tarptautinėse organizacijose, netesybų ir palūkanų institutų taikymui kartu su privalomais nacionalinės ir regioninės teisės aktais aktualūs tampa ir vadinamosios negriežtosios regioninės ir tarptautinės teisės šaltiniai (angl. *soft law*)“²⁶¹. Tarp tokių apžvalgoje paminėti Europos sutarčių teisės principai, kurių 9.509 straipsnyje įtvirtinta kreditoriaus teisė reikalauti netesybų, o taip pat ir šiame skyriuje aptariamas Bendros pagrindų sistemos projektas, kurio atžvilgiu nurodyta, jog jame įtvirtintos nuostatos, reglamentuojančios ne tik palūkanas, mokamas už prievolės įvykdymo termino praleidimą (III tomo 3:701–3:711 straipsniai), bet ir nuostatos, reglamentuojančios netesybas (III tomo 3:712, 3:713 straipsniai)²⁶².

Visgi toliau apžvelgdamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką dėl netesybas ir palūkanas reglamentuojančių teisės normų taikymo kasacinės instancijos teismas 2012 m. spalio 25 d. apžvalgoje Europos privatinės teisės unifikavimo rinkiniuose esančių nuostatų įtakos šių

²⁵⁸ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note* 44: 77.

²⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 251.

²⁶⁰ „Netesybas ir palūkanas reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga“, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, žiūrėta 2009 m. kovo 9 d., https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/01/d1_4.docx

²⁶¹ *Ibid.*

²⁶² Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note* 44; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 260.

nacionalinių teisės normų aiškinimu ir taikymui nenurodė, aiškindamas konkrečias Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normas jomis nesirėmė.

3.2.7. Subrogacija dėl dalies įvykdytos pagrindinės prievolės (DCFR IV.G–2:113 straipsnis)

Lietuvos teismų praktikai reikšminga išplėstinės septynių teisėjų kolegijos priimta nutartis, kurioje aiškinant Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatas lyginamuoju aspektu pasiremta Bendros pagrindų sistemos projekto straipsniais dėl prievolių įvykdymo užtikrinimo taisyklių taikymo – tai 2015 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-276-469/2015²⁶³ (toliau – 2015 m. birželio 23 d. nutartis).

Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo du esminius klausimus: (1) dėl trečiojo asmens, įvykdžiusio dalį skolininko prievolės, teisės perimti atitinkamą dalį kreditoriaus teisių ir (2) dėl pradinio kreditoriaus ir trečiojo asmens, kuris įvykdė dalį prievolės už skolininką, reikalavimų tarpusavio santykio.

Teisėjų kolegija 2015 m. birželio 23 d. nutartyje konstatavo, jog „neabejotina, [...] kad skolos dalį sumokėjęs trečiasis asmuo turi regreso teisę išsieškoti sumokėtą sumą iš skolininko, t. y. kreditoriaus teisių, susijusių su pagrindine prievole dalinis perėjimas trečiajam asmeniui nekvestionuojamas“²⁶⁴. Papildomų kreditoriaus teisių perėjimo trečiajam asmeniui, įvykdžiusiam dalį skolininko prievolės, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas tiesiogiai nereglamentuoja. Aiškindamas šį teisinį santykį kasacinės instancijos teismas pasitelkė lyginamąjį metodą.

Visų pirma, teisėjų kolegija nurodė, jog Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.114 straipsnyje įtvirtintos subrogacijos pagrindai yra identiški Kvebeko civilinio kodekso nuostatoms, todėl kasacinės instancijos teismas apžvelgė Kvebeko civilinio kodekso reglamentavimą dėl teisinių santykių, kai yra įvykdoma dalis prievolės. Teismas 2015 m. birželio 23 d. nutartyje pažymėjo, jog „Kvebeko CK 1658 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tuo atveju, kai kreditoriui yra sumokėta tik dalis, jis likusią savo reikalavimo dalį gali įgyvendinti pirmumo teise prieš reikalavimą perėmusį asmenį, iš kurio kreditorius gavo dalinį savo reikalavimą“²⁶⁵. Teigiama, jog Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normos, skirtos cesijai, novacijai, subrogacijai ir kitiems su reikalavimų perleidimu, perėjimu ir skolos perkėlimu susijusiems institutams, yra su tam tikromis modifikacijomis perkeltos iš Kanados Kvebeko provincijos civilinio kodekso, todėl aiškinant šias Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normas yra pagrindo atsižvelgti į Kvebeko civilinio kodekso nuostatas²⁶⁶.

²⁶³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-276-469/2015“, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1068157>

²⁶⁴ *Ibid.*

²⁶⁵ *Ibid.*

²⁶⁶ Tomas Chochrin, „Kreditoriaus ir trečiojo asmens, kuris įvykdė dalį prievolės už skolininką, tarpusavio santykis“, *Infolex*, 2015 m. rugsėjo 14 d., <https://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=54&str=57501>

Toliau, spręsdamas dėl subrogacijos tik dėl dalies įvykdytos pagrindinės prievolės, 2015 m. birželio 23 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasirinko Europos sutarčių teisę kodifikuojančio Bendros pagrindų sistemos projekto nuostatomis – IV.G.–2:113 straipsniu, IX.–6:101 straipsniu bei IX.–7:109 straipsniu²⁶⁷. Bendros pagrindų sistemos projekto IV.G. tomas skirtas asmeninėms užtikrinimo priemonėms. Kasacinės instancijos teismas pažymėjo, jog šios nuostatos taikytinos ir daiktinių teisių užtikrinimo atveju²⁶⁸ (tai pažymėta ir pateiktame Bendros pagrindų sistemos projekto IV.G.–2:113 straipsnio komentare²⁶⁹) bei pasirinko Bendros pagrindų sistemos projekto IX.–6:101 straipsnio 2 dalimi, kurioje nustatyta, kad daiktinė užtikrinimo priemonė pasibaigia, kai kreditoriui visiškai sumokama, išskyrus atvejus, kai užtikrinimo priemonė kartu su užtikrinta teise pereina kitam asmeniui, kuris už skolininką atliko mokėjimus kreditoriui²⁷⁰, ir IX.–7:109 straipsniu, kuriame reglamentuota trečiojo asmens (svetimo turto įkeitimo davėjo) regresio teisė²⁷¹.

Bendros pagrindų sistemos projekto IV.G.–2:113 straipsnis reglamentuoja asmeninių užtikrinimo prievolių davėjų (taip pat ir laiduotojų) teises po prievolės įvykdymo. 2015 m. birželio 23 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, jog šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prievolės užtikrinimo davėjas turi teisę į skolininko turtą tiek, kiek įvykdyta užtikrintos prievolės, o 2 dalyje nustatyta, kad dalinio įvykdymo atveju kreditoriaus likusios teisės į skolininko turtą turi pirmenybę prieš teises, kurias prievolės užtikrinimo davėjas perėmė²⁷². Kasacinės instancijos teismas akcentavo, jog Bendros pagrindų sistemos projekto IV.G.–2:113 straipsnio komentare nurodyta, kad šis straipsnis reglamentuoja užtikrinimo priemonių davėjo teises po visiško ar dalinio prievolės įvykdymo, o jo 2 dalyje įtvirtinta norma dėl dalinio vykdymo aiškinama kaip nustatanti, kad prievolės užtikrinimo davėjas, kuris įvykdo tik dalį prievolės, neabejotinai turi teisę į atitinkamą 1 straipsnyje nustatytos teisės dalį²⁷³. 2015 m. birželio 23 d. nutartyje teisėjų kolegija pasiremia nagrinėjamai bylai esminiu Bendros pagrindų sistemos projekto IV.G.–2:113 straipsnio komentare pateiktu aiškinimu, jog „tam, kad būtų galima apsaugoti kreditorių, kreditoriaus dalinė reikalavimo teisė, kurios užtikrinimo priemonės davėjas neperėmė subrogacijos būdu, turi pirmenybę skolininko nemokumo arba trečiųjų asmenų išieškojimo atveju prieš užtikrinimo priemonės davėją; tai yra bendras principas tam, kad būtų apsaugota pirmenybė ankstesnės teisės turėtojo prieš turėtoją, kurio teisė kyla iš

²⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note 263*.

²⁶⁸ *Ibid.*.

²⁶⁹ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note 44*: 2659-2662.

²⁷⁰ *Ibid.*.

²⁷¹ *Ibid.*.

²⁷² Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note 44*; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note 263*.

²⁷³ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note 44*: 2659; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note 263*.

ankstesniojo (angl. – *This is a general principle in order to protect the priority of an earlier holder of a right as against a holder who derives rights from the former*)”²⁷⁴.

Pasiremdamas lyginamuoju metodu ir atsižvelgdamas į minėtą Kvebeko civilinio kodekso ir Bendros pagrindų sistemos projekto ginčo teisinio santykio reglamentavimą ir aiškinimą bei atsižvelgiant į tai atitinkamai aiškindamas bendrąsias Lietuvos Respublikos civilinio kodekso prievolių vykdymą, reikalavimų perėmimą ir prievolių dalumą reglamentuojančias normas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. birželio 23 d. nutartyje priėjo prie išvados, kad „nors CK normos *expressis verbis* nenumato nei subrogacijos, nei prievolių užtikrinimo priemonių (tiek asmeninių, tiek daiktinių) perėmimo dalinio prievolės įvykdymo atveju, tokia galimybė nustatyta iš aptartų bendrųjų prievolių vykdymą, reikalavimų perėmimą ir prievolių dalumą nustatančių normų turinio”²⁷⁵. Remdamasis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.189 straipsnio 1 dalimi, kurioje nustatyta, jog kreditorius hipoteka užtikrintą reikalavimą ar jo dalį gali perleisti kitam asmeniui, o perleidžiant hipoteka užtikrintą reikalavimą, perleidžiama ir hipotekos teisė²⁷⁶, kasacinės instancijos teismas konstatavo, kad „dali gali būti ne tik pagrindinė prievolė, bet ir su ja susijusi akcesorinė daiktinė teisė”²⁷⁷.

Šiame kontekste Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasirinko Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.193 straipsnio 2 dalimi, kurioje įtvirtinta, jog „jeigu daiktas įkeistas kelis kartus, hipotekos kreditorių reikalavimai patenkinami pagal hipotekos įregistravimo Hipotekos registre laiką eilės tvarka”²⁷⁸, ir nurodė, jog „ši principinė nuostata užtikrina pradinio kreditoriaus reikalavimo tenkinimo pirmumą ir tuo atveju, kai pagrindinę prievolės dalį įvykdžiusiam trečiajam asmeniui pereina atitinkama hipotekos kreditoriaus teisių dalis”²⁷⁹.

Atsižvelgiant į tai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, jog modifikuoja ankstesnėje nutartyje – 2015 m. balandžio 30 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-279-687/2015, pradėtą formuoti teismų praktiką, ir išaiškina, kad „trečiajam asmeniui įvykdžius dalį pagrindinės prievolės ir kreditoriui priėmus tokį prievolės įvykdymą, trečiajam asmeniui pereina regresio teisė į skolininko turtą dėl sumokėtos skolos išieškojimo bei atitinkama pagrindinę prievolę užtikrinančių hipotekos ir įkeitimo teisių dalis; tokiu atveju kreditoriaus likusios reikalavimo teisės į įkeistą turtą turi būti tenkinamos pirmumo tvarka”²⁸⁰.

²⁷⁴ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note* 44: 2660; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 263.

²⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 263.

²⁷⁶ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2015 m. birželio 23 d. – 2015 m. liepos 7 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. kovo 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/JeGmSGBKkR>

²⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *op. cit.*

²⁷⁸ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2015 m. birželio 23 d. – 2015 m. liepos 7 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. kovo 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/JeGmSGBKkR>

²⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *op. cit.*

²⁸⁰ *Ibid.*

Taigi ši kasacinės instancijos teismo nagrinėta byla yra viena iš nedaugelio, kurioje, nesant konkretaus reglamentavimo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normose, teisėjų kolegija gana plačiai pasiremia švelniosios teisės kategorijai priskiriamu Europos privatinės teisės unifikavimo dokumentu (t. y. Bendros pagrindų sistemos projektu) ir jo nuostatomis bei šių nuostatų išaiškinimu motyvuoja bendrųjų Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normų aiškinimą ir taikymą.

3.2.8. Tyčia ir neatsargumas bei griežtoji civilinė atsakomybė (DCFR VI tomo 3:101 – 3:102 ir VI tomo 3:202 – 3:206 straipsniai)

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normose, reglamentuojančiose civilinę atsakomybę, nėra pateiktos tyčios ir neatsargumo sampratos. Pirmą kartą remiantis Bendros pagrindų sistemos projekto nuostatomis tyčios, didelio neatsargumo ir paprasto neatsargumo sąvokos apibrėžtos kasacinio teismo parengtoje 2016 m. lapkričio 23 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalgoje, publikuotojo leidinyje „Teismų praktika“ Nr. 45, 2016 m.²⁸¹ (toliau 2016 m. lapkričio 23 d. apžvalga). Atkreipdamas dėmesį į negriežtosios teisės šaltinių reikšmę, šioje 2016 m. lapkričio 23 d. apžvalgoje kasacinis teismas pažymėjo, jog „atsižvelgiant į įmonių vadovų priimamų sprendimų įtaką pasaulinei verslo aplinkai, pastarąjį dešimtmetį pastebimos regioninių ir tarptautinių organizacijų pastangos vadinamosios negriežtosios teisės šaltiniais (angl. *soft law*) paskatinti veiksmingiau reglamentuoti bendrovių vadovų pareigas ir jų atsakomybę“²⁸² bei išvardijo svarbiausias Europos Komisijos iniciatyvas priimant neprivalomus *soft law* dokumentus ir tarptautiniu mastu veikiančios Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos pasiūlymus šia tema. Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga Lietuvos teismų praktikai svarbi tuo, kad, kaip pažymėta ir pačioje apžvalgoje, išimtinai bendrovės valdymo organų civilinei atsakomybei aptarti skirtų Lietuvos teismų praktikos apžvalgų iki šiol nebuvo atlikta, atskirai buvo analizuoti tik kai kurie vadovo atsakomybės aspektai²⁸³.

2016 m. lapkričio 23 d. apžvalgos 3.4. dalyje aptariama viena iš būtinų civilinės atsakomybės sąlygų – kaltė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad „kaltė yra būtinoji civilinės atsakomybės sąlyga visose valdymo organų civilinės atsakomybės bylose, tiek kai reikalaujama žalos, padarytos nepasiteisinusiais verslo sprendimais, atlyginimo, tiek pažeidus imperatyvias ir (ar) fiduciarines pareigas. Tačiau priklausomai nuo to, kokius neteisėtus veiksmus atliko valdymo organo narys, gali skirtis jo kaltės forma“²⁸⁴. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, jog kasacinio

²⁸¹ „Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga“ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, žiūrėta 2019 m. kovo 8 d., https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/01/valdymo_organu_atsakomybe_apzvalga.docx

²⁸² *Ibid.*

²⁸³ *Ibid.*

²⁸⁴ *Ibid.*

teismo praktikoje įtvirtinta, kad „vadovas atsako ne dėl bet kokių jam priskirtų pareigų pažeidimo, tačiau tik dėl jo didelės kaltės, t. y. tyčios siekiant pažeisti kreditorių interesus ar didelio neatsargumo, pasireiškiančio aiškiu ir nepateisinamu aplaidumu vykdant savo pareigas, todėl paprastas atsakovo neatsargumas, susijęs su įmonės ūkinės komercinės veiklos rizika, neturėtų būti pagrindas įmonės vadovo civilinei atsakomybei CK 6.263 straipsnio pagrindu atsirasti“²⁸⁵.

2016 m. lapkričio 23 d. apžvalgoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išskyrė valdymo organų narių atsakomybę (1) už fiduciarinių pareigų pažeidimą, (2) dėl žalingų verslo sprendimų ir (3) už įstatyme nustatytos pareigos laiku inicijuoti bankroto bylą pažeidimą (Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (sutr. ĮBĮ) 8 straipsnio 1 dalies nuostatų nevykdymą), ir nurodė, kad pirmu ir antru atveju, nustatant kaltę kaip būtinąją civilinės atsakomybės sąlygą, turi būti nustatytas didelis vadovo neatsargumas arba tyčia, o trečiu atveju, t. y. už įstatyme nustatytos pareigos laiku inicijuoti bankroto bylą pažeidimą, kitaip nei žalingo verslo sprendimo ar fiduciarinių pareigų pažeidimo atveju, vadovui civilinė atsakomybė atsiranda esant paprastam neatsargumui²⁸⁶.

Aktualu, jog 2016 m. lapkričio 23 d. apžvalgoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikia tyčios, didelio neatsargumo ir paprasto neatsargumo sąvokų apibrėžimus, remdamasis Bendros pagrindų sistemos projektu. Nurodoma, kad „asmuo padaro žalą tyčia, kai siekia padaryti to tipo žalą arba atitinkamai elgiasi žinodamas, kad konkreti žala atsiras arba labai tikėtina, kad atsiras“²⁸⁷. Šis apibrėžimas yra Bendros pagrindų sistemos projekto VI tomo 3:101 straipsnio vertimas²⁸⁸. Toliau pažymima, kad „didelis neatsargumas kaip kaltės forma pasireiškia neprotingu arba išskirtiniu rūpestingumo nebuvimu, kai asmuo nėra tiek rūpestingas, kiek akivaizdžiai būtina duotomis aplinkybėmis“²⁸⁹. Šis apibrėžimas yra paimtas iš Bendros pagrindų sistemos projekto VI tomo 3:101 straipsnio komentaro²⁹⁰. Galiausiai konstatuojama, kad „žala padaroma paprasto neatsargumo forma, kai atsakovo veiksmai neatitinka tam tikro rūpestingumo standarto, reglamentuoto įstatyme, kurio tikslas apsaugoti kitus asmenis nuo tos konkrečios žalos, arba neatitinka rūpestingo žmogaus elgesio standarto, kuris protingai tikėtinas įvertinus aplinkybes“²⁹¹. Būtent toks paprasto neatsargumo sąvokos apibrėžimas pateikiamas Bendros pagrindų sistemos projekto VI tomo 3:102 straipsnyje²⁹².

²⁸⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012“, <http://www.infollex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/338541>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-420/2013“, <http://www.infollex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/706260>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-581/2013“, <http://www.infollex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/767586>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-699/2013“, <http://www.infollex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/778680>

²⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 281.

²⁸⁷ *Ibid.*

²⁸⁸ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note* 44: 3263.

²⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 281.

²⁹⁰ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *op. cit.*, 4785.

²⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 281.

²⁹² Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *op. cit.*, 3274.

Visgi atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2016 m. lapkričio 23 d. apžvalgos įvade yra pažymėta, jog „šiuo apibendrinime pateikiami išaiškinimai, suformuluoti ne cituojamose kasacinio teismo nutartyse, vertintini kaip metodinio pobūdžio medžiaga, neturinti oficialiai paskelbtos teismų praktikos reikšmės“²⁹³. Todėl atitinkamai turėtų būti vertinami ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateikti tyčios, didelio neatsargumo ir paprasto neatsargumo sąvokų apibrėžimai, kurie, kaip minėta, pateikti cituojant Bendros pagrindų sistemos projekto nuostatas ir jų komentarą.

Visgi po 2016 m. lapkričio 23 d. apžvalgos sprendamas dėl žalos atlyginimo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas jau trijose savo nutartyse, kuriomis pagal bendrą taisyklę formuojama kasacinio teismo praktika, pasirėmė Bendros pagrindų sistemos projekte pateiktais tyčios ir didelio neatsargumo apibrėžimais ir remiantis jais sprendė dėl kaltės formos.

2017 m. kovo 9 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e3K-3-114-378/2017 (toliau – 2017 m. kovo 9 d. nutartis) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išnagrinėjo bylą, kurioje ieškovė pareiškė tiesioginį ieškinį bendrovės vadovui, reikalavimą atlyginti žalą kildindama iš preliminarinių sutarčių dėl butų pirkimo-pardavimo, kurios nebuvo įvykdytos, bendrovei iškelta bankroto byla, o ieškovei nebuvo gražintas sumokėtas avansas²⁹⁴. Teisėjų kolegija nurodė, jog „kasacinio teismo praktikoje įtvirtinta, kad vadovas atsako ne dėl bet kokių jam priskirtų pareigų pažeidimo, tačiau tik dėl jo didelės kaltės, t. y. tyčios siekiant pažeisti kreditorių interesus ar didelio neatsargumo, pasireiškiančio aiškiu ir nepateisinamu aplaidumu vykdant savo pareigas, todėl paprastas atsakovo neatsargumas, susijęs su įmonės ūkinės komercinės veiklos rizika, neturėtų būti pagrindas įmonės vadovo civilinei atsakomybei pagal CK 6.263 straipsnį atsirasti“²⁹⁵.

Kaip minėta aukščiau, tyčios sąvoka pateikiama Bendros pagrindų sistemos projekto VI tomo 3:101 straipsnyje – nurodyta, jog teisiniu požiūriu asmuo padarė žalą tyčia, jeigu (a) tas asmuo siekė padaryti šio tipo žalą arba (b) atitinkamai elgėsi žinodamas, kad ši žala arba šio tipo žala atsiras arba labai tikėtina, kad atsiras (angl. „*a person causes legally relevant damage intentionally when that person causes such damage either: (a) meaning to cause damage of the type caused; or (b) by conduct which that person means to do, knowing that such damage, or damage of that type, will or will almost certainly be caused*“)²⁹⁶. Bendros pagrindų sistemos projekto VI tomo 3:101 straipsnio komentare nurodoma, jog 3:101 straipsnyje (b) paragrafas išskiria sąmoningą nerūpestingumą nuo aiškaus ketinimo, taip pat nurodoma, kad nelaikoma, jog asmuo veikė tyčia, jeigu asmuo žalą sukėlė dėl didelio neatsargumo, nepriklausomai nuo to, ar jis žinojo apie šį neatsargumą²⁹⁷. Bendros

²⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 281.

²⁹⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-114-378/2017“, <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1440771>

²⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 294; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-699/2013“, <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/778680>

²⁹⁶ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note* 44: 3263.

²⁹⁷ *Ibid.*, 3266.

pagrindų sistemos projekto VI tomo 3:101 straipsnio komentare pažymėta, jog didelis neatsargumas pasireiškia neprotingu arba išskirtiniu rūpestingumo nebuvimu, todėl nėra lygus tyčiai²⁹⁸. Nurodoma, kad didelio nerūpestingumo sąvoka pateikiama priede, kuriame yra atskirai apibrėžta, jog esama didelio neatsargumo, jeigu asmuo nėra tiek rūpestingas, kiek akivaizdžiai būtina esamomis aplinkybėmis (angl. „*there is „gross negligence” if a person is guilty of a profound failure to take such care as is self-evidently required in the circumstances*”)²⁹⁹.

Remiantis šiomis Bendros pagrindų sistemos projekte pateiktomis tyčios ir didelio neatsargumo sąvokomis, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2017 m. kovo 9 d. nutartyje nustatė bendrovės vadovo (atsakovo – kasatoriaus) tyčią³⁰⁰. Ši nutartis svarbi tuo, kad vėlesnėje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje ja ne kartą remtasi sprendžiant dėl didelio neatsargumo apibrėžimo ir vertinimo. Taigi išaiškinus šią sąvoką remiantis Bendros pagrindų sistemos projekto nuostatomis, kitose nutartyse dažnu atveju pateikiamos nuorodos jau konkrečiai į šią 2017 m. kovo 9 d. nutartį, o ne tiesiogiai į švelniosios teisės dokumentą ir jame pateiktą taikytiną išaiškinimą.

Kitoje 2017 m. gruodžio 18 d. priimtoje nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-461-378/2017 (toliau – 2017 m. gruodžio 18 d. nutartis) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tyčios ir neatsargumo sąvokas aiškino sprenddamas dėl teisės normų, reglamentuojančių draudėjo didelį neatsargumą, kaip pagrindą atsisakyti mokėti civilinės atsakomybės draudimo išmoką, taikymo ir aiškinimo³⁰¹.

2017 m. gruodžio 18 d. nutartyje teisėjų kolegija pažymėjo, jog „draudimo sutarties sąlygose pateikiamos didelį neatsargumą ar kitas kaltės formas nusakančios sąvokos turi atitikti galiojančiuose teisės aktuose, teismų praktikoje ir teisės doktrinoje vartojamas atitinkamas sąvokas bei jų turinį”³⁰². Byloje kasacinės instancijos teismas pasirinko šiame darbe aukščiau aptarta 2017 m. kovo 9 d. nutartimi, kurioje didelio neatsargumo sąvoka išaiškinta remiantis Bendros pagrindų sistemos projekto VI.–3:101 straipsniu ir jo komentaru, ir nurodė, kad „CK normose, reglamentuojančiose civilinę atsakomybę, nėra pateiktos tyčios ir neatsargumo sampratos, tačiau didelio neatsargumo sąvoka teismų praktikoje nuolat plėtojama ir aiškinama kaip kaltės forma, kuri pasireiškia neprotingu arba išskirtiniu rūpestingumo nebuvimu, kai asmuo nėra tiek rūpestingas, kiek akivaizdžiai būtina esamomis aplinkybėmis”³⁰³ bei pačioje 2017 m. gruodžio 18 d. nutartyje paminėjo, kad didelis neatsargumas aiškinamas ir Bendros pagrindų sistemos projekte, VI.–3:101 straipsnyje³⁰⁴.

²⁹⁸ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note* 44: 3266.

²⁹⁹ *Ibid.*, 4785.

³⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 294.

³⁰¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-461-378/2017”, <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1558246>

³⁰² *Ibid.*

³⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 294; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 301.

³⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 301.

Taigi šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuėjo jam priimtinesniu keliu ir pasinaudojo ankstesnėje savo byloje pateiktu išaiškinimu dėl didelio neatsargumo sąvokos bei tik paminėjo Europos privatinės teisės harmonizavimo instrumentą – Bendros pagrindų sistemos projektą, tačiau, kaip nurodyta aukščiau, 2017 m. gruodžio 18 d. nutartyje teisėjų kolegija pasirėmė nutartimi, kurioje ši sąvoka išaiškinta būtent remiantis Bendros pagrindų sistemos projekto nuostata ir jos aiškinimu pateiktame komentare.

Trečioje byloje dėl žalos, padarytos asmens sveikatai darbo metu, atlyginimo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė dėl nukentėjusiojo didelio neatsargumo sveikatos sužalojimo atveju. 2018 m. balandžio 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-159-313/2018³⁰⁵ (toliau – 2018 m. balandžio 13 d. nutartis) pažymėta, jog Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.270 straipsnio 1 dalyje reglamentuota, kad „asmuo, kurio veikla susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams (transporto priemonių, mechanizmų, elektros ir atominės energijos, sprogstamųjų ir nuodingų medžiagų naudojimas, statybos ir t. t.), privalo atlyginti didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą, jeigu neįrodo, kad žala atsirado dėl nenugalimos jėgos arba nukentėjusio asmens tyčios ar didelio neatsargumo”³⁰⁶ bei atkreiptas dėmesys į tai, kad pačiame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nėra pateiktos tyčios ir neatsargumo sampratos³⁰⁷. Šioje byloje kasacinės instancijos teismas pasirėmė anksčiau priimta ir šiame darbe aptarta 2017 m. kovo 9 d. nutartimi bei tiesiogiai Bendros pagrindų sistemos projekto VI.–3:101 straipsniu ir nurodė, kad remiantis jame pateiktais išaiškinimais „asmuo padaro žalą tyčia, kai siekia padaryti to tipo žalą arba atitinkamai elgiasi žinodamas, kad konkreti žala atsiras arba labai tikėtina, kad atsiras. Didelis neatsargumas kaip kaltės forma pasireiškia neprotingu arba išskirtiniu rūpestingumo nebuvimu, kai asmuo nėra tiek rūpestingas, kiek akivaizdžiai būtina esamomis aplinkybėmis”³⁰⁸. Toliau byloje nustatytos faktinės aplinkybės sprendžiant, ar yra nustatytinas nukentėjusio asmens didelis neatsargumas, buvo vertinamos remiantis šiuo didelio neatsargumo apibrėžimu.

Griežtoji civilinė atsakomybė reglamentuota Bendros pagrindų sistemos projekto VI tomo trečio skyriaus „Atsakomybė” antrame poskyryje „Atsakomybė be kaltės ir neatsargumo” (angl. „*Accountability without intention or negligence*”)³⁰⁹. Šiame poskyryje esantys Bendros pagrindų sistemos projekto 3:202 – 3:206 straipsniai yra minimi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. teismų praktikos apžvalgoje „Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai

³⁰⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-159-313/2018”, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1596733>

³⁰⁶ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2018 m. kovo 1 d. – 2018 m. gegužės 31 d. suvestinė redakcija“, Teisės aktų registras, žiūrėta 2019 m. kovo 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/xFiLMnLdrM>

³⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *op. cit.*

³⁰⁸ *Ibid.*

³⁰⁹ Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note* 44: 3318.

Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje”, publikuotoje leidinyje „Teismų praktika” Nr. 48, 2018 m.³¹⁰ (2018 m. gegužės 23 d. apžvalga). Ši apžvalga griežtosios deliktinės atsakomybės klausimu šiame darbe jau analizuota skyrelyje 3.2.3., aptariant Europos deliktų teisės principų 5:102 straipsnį ir rėmimąsi juo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje.

Bendros pagrindų sistemos projektas 2018 m. gegužės 23 d. apžvalgoje minimas tik tuo aspektu, jog nurodoma, kad tarptautiniu mastu veiksmingesnį griežtosios deliktinės atsakomybės taikymą padeda užtikrinti tarptautinės konvencijos, kurių dauguma skirtos aplinkosaugai, o Europos mastu – Bendros pagrindų sistemos projektas ir aukščiau šiame darbe aptarti Europos deliktų teisės principai³¹¹. 2018 m. gegužės 23 d. apžvalgoje išvardijamos Bendros pagrindų sistemos projekto nuostatos, kuriose pateiktas pavyzdinis griežtosios deliktinės atsakomybės atvejų sąrašas, t. y.: nesaugaus nekilnojamojo turto valdytojų atsakomybė (DCFR VI.–3:202 straipsnis), gyvūnų savininkų atsakomybė (DCFR VI.–3:203 straipsnis), atsakomybė už netinkamos kokybės produktus (gaminius) (DCFR VI.–3:204 straipsnis), transporto priemonių savininkų atsakomybė (DCFR VI.–3:205 straipsnis), aplinkai pavojingų medžiagų ir objektų savininkų atsakomybė (DCFR VI.–3:206 straipsnis)³¹². 2018 m. gegužės 23 d. apžvalgoje neminimas, tačiau Bendros pagrindų sistemos projekto VI.–3:201 straipsnyje taip pat numatytas atsakomybės be kaltės atvejis – atsakomybė už darbuotojų ir atstovų padarytą žalą³¹³, o Bendros pagrindų sistemos projekto VI.–3:207 straipsnyje reglamentuota ir kita atsakomybė už teisiškai susijusios žalos sukėlimą (angl. „*Other accountability for the causation of legally relevant damage*”)³¹⁴.

Plačiau 2018 m. gegužės 23 d. apžvalgoje aptariant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtas griežtosios civilinės atsakomybės bylas minėtomis Bendros pagrindų sistemos projekto nuostatomis ir pateiktu jų aiškinimo komentaru nesivadovauta ir jos atskirai neminėtos.

³¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, *supra note* 139.

³¹¹ *Ibid.*

³¹² Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *supra note* 44: 3339-3396.

³¹³ *Ibid.*, 3318.

³¹⁴ *Ibid.*, 3412.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Terminas *soft law* vartojamas dokumentams, nesukuriantiems privalomų teisinių įpareigojimų, kurie pagal bendrą taisyklę negali būti ginami bendros kompetencijos ar specializuotame teisme. Tai įvairių institucijų priimami nenorminiai, programiniai teisės aktai, tarptautinių organizacijų rezoliucijos, tarpvyriausybiniai dvišaliai ir daugiašaliai susitarimai, taip pat valstybių įgaliotų atstovų žodiniai įsipareigojimai – „džentelmeniški susitarimai“, Europos Sąjungos institucijų priimamos rekomendacijos ir nuomonės, taip pat kiti neoficialūs dokumentai, tokie kaip metinės ataskaitos, teisėkūros darbotvarkės, gairės, pranešimai, komunikatai ir t. t., tiek vyriausybinių, tiek nevyriausybinių organizacijų parengti tarptautinės ar regionų (kaip pavyzdžiui Europos) privatinės teisės harmonizavimui skirti aktai.

2. 2005 m. konferencijoje Vienoje buvo pristatytas svarbus teisės srities profesorių, sudariusių Europos deliktų teisės grupę, parengtas *soft law* šaltinis, nustatantis bendras deliktinę atsakomybę Europoje reglamentuojančias normas – Europos deliktų teisės principai. Rengėjų nurodoma pagrindinė šio akto paskirtis – nacionalinės Europos šalių teisės plėtojimas ir tobulinimas bei Europos teisės aktų vienodinimas ateityje.

3. 2009 m. išleistas Europos *soft law* dokumentas Bendros pagrindų sistemos projektas (pilnas dokumento pavadinimas – Europos privatinės teisės principai, apibrėžimai ir pavyzdinės nuostatos) – tai Europos Komisijos inicijuotas teisininkų iš visos Europos Sąjungos bendradarbiavimo rezultatas. Šio akto paskirtis visu pirma akademinė – tai medžiaga mokslui ir teisės tyrimams, antra, jis skirtas Europos Sąjungos šalių nacionalinės teisės plėtojimui, tolesniam Europos Sąjungos privatinės teisės harmonizavimui, nuoseklios Europos teisės terminologijos kūrimui ir plėtojimui.

4. Europos deliktų teisės principų nuostatas ir jų komentare pateiktus išaiškinimus Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje taikė šiais būdais:

- plėtodamas Lietuvos Respublikos teisės normų aiškinimą šio *soft law* instrumento kontekste, praktikoje įvesdamas ir apibrėždamas iki tol nevertotas teises kategorijas (pavyzdžiui, tokias kaip „grynai ekonominio pobūdžio nuostoliai“), nustatydamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normų taikymo sąlygas, kurios nėra tiesiogiai reglamentuotos nacionaliniame įstatyme, tačiau yra numatytos šio *soft law* dokumento nuostatose (pavyzdžiui, remdamasis Europos deliktų teisės principų nuostatomis kasacinės instancijos teismas įtvirtino grynai ekonominio pobūdžio žalos atlyginimo sąlygas, taip pat išaiškino, jog galimybė gintis trečiojo asmens veiksmais galima tik griežtosios atsakomybės atveju, nors tai tiesiogiai Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normose nereglamentuota);

- motyvuodamas ir sustiprindamas savo poziciją pateikiamų Lietuvos Respublikos teisės normų aiškinimo atžvilgiu, kai Lietuvos Respublikos teisės normos ir nagrinėjamo *soft law* šaltinio nuostatos iš esmės sutampa ir *soft law* dokumento nuostatos yra atitinkamai išaiškintos pateikiamuose jų komentaruose;

- pasiremdamas kaip papildomu pavyzdžiu, patvirtinančiu tokių pačių nacionalinėje teisėje įtvirtintų principų taikymą (pavyzdžiui, dėl iš esmės analogiškų Europos deliktų teisės principų ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso įtvirtintų nuostatų žalos dydžiui nustatyti).

5. Bendros pagrindų sistemos projekto nuostatomis su jų komentaruose pateiktais išaiškinimais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje rėmėsi tokiais atvejais:

- išaiškindamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normas modernesnio, lankstesnio nagrinėjamo *soft law* dokumento nuostatų kontekste (kaip pavyzdžiui, remdamasis nagrinėjamu Bendros pagrindų sistemos projektu kasacinės instancijos teismas išplėtojo savo poziciją imperatyvių teisės normų pažeidimo sukeltų pasekmių atžvilgiu, išaiškino, kad iš pradžių reikia įvertinti kokius padarinius sukuria imperatyvo pažeidimas ir visas kitas svarbias aplinkybes, o tik tada spręsti, ar šis pažeidimas lemia būtent sandorio negaliojimą);

- pagrįsdamas savo sprendimo motyvus nagrinėdamas už Lietuvos nacionalinės teisės ribų išeinančius teisinius klausimus, nustatydamas šių teisės normų turinį (kaip pavyzdžiui, dėl Tarptautinio arbitražo teismo priimto sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje ir CMR konvencijos nuostatos aiškinimo ir taikymo; dėl galimybės pripažinti iš anksto aptartų nuostolių institutą Lietuvos teisinėje sistemoje, sprendžiant dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje);

- pateikdamas kaip analogiško Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui reglamentavimo pavyzdį, atitinkamai tokiu atveju pasiremdamas pateiktu nagrinėjamo *soft law* dokumento nuostatų aiškinimu ir taip plačiau atskleidždamas nacionalinė teisės normos taikymo sąlygas;

- užpildydamas nacionalinės teisės spragas, pasiremdamas nagrinėjamu *soft law* šaltiniu, kasacinės instancijos teismas pasirėmė taisykle, kad privatinėje teisėje leidžiama tai, kas tiesiogiai neuždrausta, taip pat kitu atveju taikė lyginamąjį metodą ir nacionalinės teisės normas išaiškino vadovaudamasis Bendros pagrindų sistemos projekto reglamentavimo pavyzdžiu (kaip pavyzdžiui, dėl cesijos teisinių santykių aiškinimo ir taikymo arbitražo sprendimo pripažinimo procese; dėl papildomų kreditoriaus teisių perėjimo trečiajam asmeniui, įvykdžiusiam dalį skolininko prievolės);

- pateikdamas Lietuvos teisės normose nepateiktų teisinių sąvokų apibrėžimus (konkrečiai, tyčios, didelio neatsargumo, paprasto neatsargumo sąvokas)

6. Suformuluoti šio darbo ginamieji teiginiai atlikus tyrimą pasitvirtino – santykinai su priimamų sprendimų skaičiumi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje *soft law*

instrumentais – Europos deliktų teisės principais ir Bendros pagrindų sistemos projektu, remiasi itin retai ir kol kas nepakankamai išnaudoja jų galimą naudą plėtojant nacionalinės teisės aiškinimą ir taikymą. Visgi pripažintina, jog šiame darbe tirtuose *soft law* instrumentuose įtvirtintos nuostatos įtakoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo poziciją ir lemia nacionalinės teisės normų aiškinimo „kryptį“, jomis pagrindžiama kasacinės instancijos teismo pozicija užpildant nacionalinės teisės spragas, taip pat išaiškinant konkrečiai nacionaliniuose teisės aktuose nereglamentuotas tam tikrų teisės normų taikymo sąlygas bei apibrėžiant teisinės sąvokas.

7. Autorės nuomone, pačioje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje galėtų būti suformuotas aiškus ir konkretus požiūris į *soft law* instrumentų nuostatas ir galimybes jomis remtis kaip specifiniu teisės šaltiniu aiškinant ir taikant Lietuvos Respublikos teisės normas. Nesant konkrečios Lietuvos kasacinio teismo pozicijos *soft law* šaltinių atžvilgiu, jų statusas Lietuvos teismų praktikoje lieka neapibrėžtas, todėl teisinių santykių dalyviai negali iš anksto numatyti, ar sprendžiant jų ginčą bus remiamasi *soft law* šaltiniais, ir jei taip, tai kokių mastu ir kokia forma.

8. Įvertinus šiame darbe išnagrinėtą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką siūlytina, kad remdamasis *soft law* instrumentais savo sprendimų argumentacijoje kasacinės instancijos teismas neapsiribotų tik jų įvardijimu arba pacitavimu, o kiekvienu atveju detaliau konkretizuotų, kokią reikšmę priimant sprendimą arba pateikiant nacionalinės teisės normos aiškinimą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suteikia šiems teisiškai neprivalomiems Europos privatinės teisės harmonizavimo šaltiniams ar kitiems *soft law* instrumentams.

9. Autorės nuomone, vadovavimasis naujausiais Europos privatinės teisės harmonizavimo instrumentais teismų praktikoje kaip autoritetingu teisės doktrinos šaltiniu vertintinas kaip modernus ir sveikintinas požiūris į *soft law* instrumentus, o, kaip parodė užsienio praktika, dažnesnį ir vienesnį jų taikymą Lietuvos teismų jurisprudencijoje paskatintų šių aktų išvertimas ir išleidimas lietuvių kalba.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTAI:

1. „2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. VIII-1864“. Teisės aktų registras. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB>.
2. „1994 m. gegužės 31 d. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo Nr. I-480 2019 m. sausio 1 d. – 2019 m. birželio 3 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. kovo 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.522B3E415B52/asr>
3. „1999 m. kovo 23 d. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo Nr. VIII-1099 2010 m. sausio 1 d. – 2011 m. gegužės 3 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. kovo 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B8B6AFC2BFF1/brXukiWRjv>
4. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2008 m. gruodžio 30 d. – 2009 m. rugpjūčio 3 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. vasario 22 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/TAIS_334624
5. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2010 m. spalio 26 d. – 2011 m. sausio 3 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. vasario 22 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/TAIS_384488
6. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2011 m. sausio 4 d. – 2011 m. balandžio 27 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. vasario 22 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/TAIS_390714
7. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2012 m. sausio 10 d. – 2012 m. balandžio 13 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. vasario 22 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/TAIS_417616
8. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2013 m. birželio 28 d. – 2013 m. liepos 8 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. vasario 22 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/TAIS_452482
9. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2014 m. lapkričio 14 d. – 2019 m. gruodžio 31 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. vasario 22 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/JBzCucPRNu>
10. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2015 m. sausio 1 d. – 2015 m. balandžio 8 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. vasario 22 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/JsmmkGjvVL>

11. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2015 m. birželio 23 d. – 2015 m. liepos 7 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. kovo 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/JeGmSGBKkR>
12. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2015 m. lapkričio 1 d. – 2015 m. gruodžio 2 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. vasario 22 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/PRxDcxRkhO>
13. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2018 m. kovo 1 d. – 2018 m. gegužės 31 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. kovo 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/xFiLMnLdrM>
14. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2018 m. birželio 1 d. – 2018 m. birželio 30 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. vasario 22 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/zeNsOtrMNi>
15. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2019 m. sausio 1 d. – 2019 m. balandžio 30 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. vasario 22 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/EWncVYLVje>
16. „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 2016 m. liepos 15 d. – 2016 m. lapkričio 16 d. suvestinė redakcija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. kovo 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454/CHhmseaNOP>
17. „Rekomenduojami teismų procesinių sprendimų kokybės standartai“, patvirtinti Teisėjų tarybos 2016 m. gegužės 27 d. nutarimu Nr. 13P-65-(7.1.2). Žiūrėta 2019 m. vasario 10 d. https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2018/01/20171215-del-sprendimu-kokybes-standartu_aktuali-nuo-2018-01-01.docx

EUROPOS SĄJUNGOS IR TARPTAUTINIAI TEISĖS AKTAI:

1. „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija“. Europos Sąjungos oficialus leidinys. Žiūrėta 2019 m. kovo 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>
2. „UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration“. United Nations Commission on International Trade Law. Žiūrėta 2019 m. kovo 11 d. http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf
3. „UNIDROIT Principals of International Commercial Law“. International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT). Žiūrėta 2019 m. kovo 11 d. <https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>

4. „The Principles of European Contract Law 2002. (Parts I, II and III)“. Commission on European Contract Law. Žiūrėta 2019 m. vasario 13 d.
<https://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/landscape.pdf>
5. „Principles of European Tort Law“. European Group on Tort Law. Žiūrėta 2019 m. vasario 23 d. <http://civil.udg.edu/php/biblioteca/items/283/PETL.doc>
6. „Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law“. Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Žiūrėta 2019 m. vasario 13 d. https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/european-private-law_en.pdf
7. „1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. kovo 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.883784C7E407>
8. „1956 m. gegužės 19 d. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija“. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2019 m. kovo 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4DE2607E5B8D>

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKA:

1. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-69/2009“. LAT. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/99557>
2. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-8/2015“. LAT. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/981982>
3. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1257/2000“. LAT. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/18016>
4. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1274/2002“. LAT. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/9439>
5. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-645/2002“. LAT. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/10706>.
6. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-493/2010“. LAT. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/181864>
7. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177/2011“. LAT. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/201166>
8. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-59-219/2017“. LAT. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1431661>
9. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-460/2008“. LAT. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/90867>
10. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-166/2009“. LAT. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/119774>

11. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-328-248/2015”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1148633>
12. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-473-916/2018”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1674399>
13. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-266-611/2018”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1605173>
14. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-268-687/2018”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1605174>
15. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-269-916/2018”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1605175>
16. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-604-219/2015”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1157305>
17. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2012”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/369422>
18. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191-916/2015”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1025131>
19. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-192-695/2015”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1025130>
20. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-432/2008”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/89626>
21. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6-915/2015”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/981984>
22. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486-687/2015”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1142335>
23. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-109-611/2015”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1008107>
24. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392-421/2015”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1068162>
25. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-181/2013”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/701034>
26. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-514/2014”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/938355>
27. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-381-915/2016”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1367119>

28. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-483-421/2015”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1141422>
29. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-276-469/2015”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1068157>
30. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/338541>
31. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-420/2013”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/706260>
32. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-581/2013”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/767586>
33. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-699/2013”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/778680>
34. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-114-378/2017”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1440771>
35. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-699/2013”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/778680>
36. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-461-378/2017”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1558246>
37. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-159-313/2018”. LAT. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1596733>
38. „Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje”. LAT. Žiūrėta 2019 m. kovo 9 d.
https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/06/2018_grieztosios_atsakomybes_apzvalga.docx
39. „Netesybas ir palūkanas reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga”. LAT. Žiūrėta 2009 m. kovo 9 d.
https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/01/d1_4.docx
40. „Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga”. LAT. Žiūrėta 2019 m. kovo 8 d.
https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/01/valdymo_organu_atsakomybe_apzvalga.docx

SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Vaičaitis, Vaidotas A. „Teisės normatyvumas ir konstitucinio teismo kompetencija”, *Teisė* 85 (2012): 61-76.
2. Gumbis, Jaunius. „Minkštas” įstatymas kaip pirminis teisės dokumentas”, *Teisė* 46 (2003): 52-61.

3. Limantė, Agnė. „Tarptautinių sutarčių ir kitų tarptautinių susitarimų sudarymas Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje: gerosios praktikos beiėškant“, *Teisės problemos* 3 (2015): 33-58.
4. Miliuvienė, Jolita. „*Quis custodiet ipsos custodiet?* Konstitucinės Jurisprudencijos plėtojimą lemiantys veiksniai“, *Jurisprudencija* 25, 1 (2018): 69-90.
5. Simona Selelionytė-Drukteinienė, „Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje“, *Jurisprudencija*, 4, 118 (2009): 123-146.
6. Vansevičius, Stasys. *Valstybės ir teisės teorija: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 2000.
7. Vadapalas, Vilenas. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006.
8. Mikelėnas, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003.
9. Akehurst, Michael Barton, ir Peter Malanczuk. *Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000.
10. Čiūtas, Rimantas (red.), Jonė Čižinauskienė (vert.) ir Raimundas Martinkus (vert.). *Incoterms, 1990: tarptautinės prekybos terminų aiėkinimo taisyklės: galioja nuo 1990 metų liepos 1 d.* Kaunas: Socialinių paslaugų tarnyba, 1992.
11. Čiočys, Robertas. „Bendrovių valdymo reglamentavimo Lietuvoje problemos“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013. http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2078571/datastreams/MAIN/content_
12. Reisman, W. Michail. „Soft Law and Law Jobs“. *Journal of International Dispute Settlement* 2, 1 (2011): 25-30. <https://doi.org/10.1093/jnlids/idq014>.
13. Meyer, Lars. „Soft Law for Solid Contracts – A Comparative Analysis of the Value of the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and the Principles of European Contract Law to the Process of Contract Law Harmonization“. *Denver Journal of International Law and Policy*, 34 (2006): 119-144. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/denilp34&div=11&start_page=119&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
14. Kovacs, Andras, Tihamer Toth ir Anna Forgacs. „Effects of European Soft Law at National Administrative Courts“. *Loyola University Chicago International Law Review* 14, 1 (2016-2017): 1-30. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/intnlwrv14&div=4&start_page=1&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
15. Druzin, Bryan H. „Why does Soft Law have any Power anyway“. *Asian Journal of International Law* 7 (2017): 361-378. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/ajoinl7&div=28&start_page=361&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults

16. Bierzanek, Remigiusz. „Some Remarks on „Soft” International Law”. *Polish Yearbook of International Law* 17 (1988): 21-40. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.intyb/polyeai0017&div=5&start_page=21&collection=intyb&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
17. Gabriel, Henry Deeb. „Advantages of Soft Law in International Commercial Law: The Role of UNIDROIT, UNCITRAL, and the Hague Conference”. *Brooklyn Journal of International Law* 34, 3 (2009): 655-672. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/bjil34&div=26&start_page=655&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
18. Doise, Dominique. „The 2007 Revision of the Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP 600)”. *International Business Law Journal* 1 (2007): 106-124. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/ibuslj2007&div=12&start_page=106&collection=journals&set_as_cursor=6&men_tab=srchresults
19. Lando, Ole. „Principles of European Contract Law – A First Step towards a European Civil Code?”. *International Business Law Journal*, 2 (1997): 189-202. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/ibuslj13&div=18&start_page=189&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
20. Koch, Bernard A. „Principles of European Tort Law”. *King's Law Journal*, 20 (2009), 203-214. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/kingsclj20&div=16&start_page=203&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
21. Koch, Bernard A. „The European Group of Tort Law and Its Principles of European Tort Law”. *American Journal of Comparative Law*, 53 (2005), 189-206. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/amcomp53&div=13&start_page=189&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
22. Opriteiu, Anemari-Iuliana. „Introduction in DCFR – Draft Common Frame of Reference”. *Journal of Law and Administrative Sciences*, 3, 98 (2015): 98-104. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/jladsc3&div=12&start_page=98&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
23. European Group on Tort Law. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. Viena: Springer-Verlag, 2005.

KITI ŠALTINIAI:

1. Europos deliktų teisės grupės oficialios internetinės svetainės informacija. Žiūrėta 2019 m. vasario 17 d. <http://civil.udg.edu/php//index.php?id=300>

2. „Infolex” teismų praktikos paieškos informacija. Žiūrėta 2019 m. vasario 21 d. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/Default.aspx?Id=20&item=results&Teismas=1&Tipas=4&DataNuo=2005-05-20&DataIki=2018-12-31&Chng=1&order=1&desc=1&isskleista=1&#middle>
3. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos internetinės svetainės informacija. Žiūrėta 2019 m. vasario 18 d. <http://www.vlkk.lt/konsultacijos/10-acquis-communautaire>
4. Neoficialus ekonominių terminų žodynas. Žiūrėta 2019 m. vasario 18 d. <http://zodynas.vz.lt/acquis-communautaire>
5. Chochrin, Tomas. „Kreditoriaus ir trečiojo asmens, kuris įvykdė dalį prievolės už skolininką, tarpusavio santykis”. Infolex. 2015 m. rugsėjo 14 d. <https://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=54&str=57501>
6. Chochrin, Tomas. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas remdamasis soft law pakeitė imperatyviųjų teisės normų pažeidimo padarinių sampratą”. Infolex. 2015 m. balandžio 10 d. <https://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=54&str=56657>

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Šio magistro baigiamojo darbo tyrimo tikslas – nustatyti, ar Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje pripažįsta Europos privatinės teisės harmonizavimo *soft law* instrumentus kaip specifinį teisės šaltinį, ištirti konkrečių *soft law* instrumentų – Europos deliktų teisės principų ir Bendros pagrindų sistemos projekto – taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apimtį ir būdus bei pagrįsti, ar šie *soft law* instrumentai daro įtaką Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių ir nutarimų argumentacijai ir „griežtosios“ teisės normų aiškinimui ir taikymui.

Atlikus tyrimą prieita prie išvados, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje Europos privatinės teisės harmonizavimo *soft law* instrumentais vadovaujasi itin retai. Visgi pripažintina, jog šiame magistro baigiamajame darbe tirtų *soft law* instrumentų nuostatos įtakoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką: lemia nacionalinės teisės normų aiškinimo „kryptį“, jomis vadovautasi užpildant nacionalinės teisės spragas, apibrėžiant teises sąvokas.

Reikšminiai žodžiai – *soft law*, Europos privatinės teisės harmonizavimo instrumentai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija.

The aim of this Master Thesis research is to determine whether the Supreme Court of Lithuania recognises soft law instruments for the harmonisation of European private law as a specific source of law; to examine the scope and methods of applying specific soft law instruments (Principles on European Tort Law and Draft Common Frame of Reference) in the practice of the Supreme Court of Lithuania and to justify whether these soft law instruments influence the reasoning of the rulings of the Supreme Court of Lithuania and the interpretation and application of „hard” law.

The research concluded that the Supreme Court of Lithuania in its jurisprudence has referred the soft law instruments for the harmonisation of European private law very rarely. However, it has to be acknowledged that the provisions of soft law instruments studied in this Master Thesis influence the jurisprudence of the Supreme Court of Lithuania: determine the “direction” of the interpretation of national legal norms which were followed to fill the gaps of national law and to define legal terms.

Keywords: soft law, instruments for the harmonisation of European private law, jurisprudence of Supreme Court of Lithuania.

SANTRAUKA

Šio magistro baigiamojo darbo „*Soft law* instrumentų įtaka Lietuvos teismų praktikai” tyrimo tikslas – nustatyti, ar Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje pripažįsta Europos privatinės teisės harmonizavimo *soft law* instrumentus kaip specifinį teisės šaltinį, atskleisti konkrečių *soft law* instrumentų – Europos deliktų teisės principų ir Bendros pagrindų sistemos projekto – įtaką Lietuvos teismų praktikai. Tyrimo tikslui pasiekti iškelti uždaviniai: 1) pateikti trumpą informaciją, kas tai yra *soft law* šaltiniai, ir pristatyti du iš jų – Europos deliktų teisės principus ir Bendros pagrindų sistemos projektą; 2) pateikti išsamią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, kurioje kasacinės instancijos teismas mini šiuos konkrečius *soft law* instrumentus, analizę; 3) įvertinti šių dviejų *soft law* instrumentų poveikį Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijai, kuri įtakoja visą Lietuvos teismų praktiką.

Ši magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis ir išvados. Dėstomąją darbo dalį sudaro bendroji ir specialioji dalys. Bendroji dalis apima pirmą ir antrą darbo skyrius. Pirmas skyrius skirtas trumpai paaiškinti, kas tai yra *soft law*. Antrame skyriuje nurodyta, kokie yra konkretūs *soft law* šaltiniai, kaip jie skirstomi. Dviejuose antro darbo skyriaus poskyriuose plačiau pristatomi du *soft law* instrumentai – Europos privatinės teisės harmonizavimo darbai: Europos deliktų teisės principai ir Bendros pagrindų sistemos projektas. Dėstomosios dalies specialiojoje dalyje (trečiame darbo skyriuje) aprašomas atliktas tyrimas ir tyrimo analizė. Jame iškeliamas teisinis klausimas – ar *soft law* šaltiniai yra taikomi nacionalinių teismų sprendimų argumentacijoje ir kokia jų teisinė galia, pristatomas atliktas tyrimas, tyrimo ribos. Dviejuose trečiojo skyriaus poskyriuose išsamiai išnagrinėta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, kurioje kasacinės instancijos teismas mini šiame darbe pasirinktus nagrinėti *soft law* šaltinius. Skyriai padalinti į skyrelius pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtą teisinį klausimą, kurį sprendžiant paminėti šiame darbe nagrinėjami *soft law* instrumentai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

Atlikus tyrimą prieita prie išvados, kad šiame darbe tirti *soft law* instrumentai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taikyti plėtojant teisės normų aiškinimą, pasiremiant jais kaip papildomais pavyzdžiais taikant ir aiškinant nacionalinėje teisėje įtvirtintus teisės principus, pagrindžiant teismo motyvus kai nagrinėti už Lietuvos nacionalinės teisės ribų išeinantys teisiniai klausimai nustatant užsienio teisės normų turinį, užpildant nacionalinės teisės spragas, pateikiant teisinių sąvokų apibrėžimus. Visgi tirtais *soft law* instrumentais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje remiamasi itin retai. Autorės nuomone, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje siūlytina suformuoti aiškų ir konkretų požiūrį į galimybę remtis *soft law* instrumentų nuostatomis kaip specifiniu teisės šaltiniu, kas lemtų didesnę teisinių santykių dalyvių teisinių santykių apibrėžtumą.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

The purpose of the research of this Master's Thesis „Soft Law Instruments Impact on the Lithuanian Case Law” is to determine whether the Supreme Court of Lithuania in its jurisprudence recognizes soft law instruments of European private law harmonization as a specific source of law, to reveal specific soft law instruments – Principles of European Tort Law and Draft Common Frame of Reference – influence on Lithuanian case law. In order to achieve the purpose of the research the following problems were raised: 1) to provide brief information on what soft law sources are and introduce two of them – Principles of European Tort Law and Draft Common Frame of Reference; 2) to provide a detailed analysis of the case law of the Supreme Court of Lithuania, in which the court of cassation instance mentions these specific soft law instruments; 3) to evaluate the impact of these two soft law instruments on the jurisprudence of the Supreme Court of Lithuania, which influences the entire Lithuanian case law.

This Master's Thesis consists of an introduction, an enunciating part and conclusions. The enunciating part of the thesis consists of the general and special parts. The general part covers the first and second chapters of thesis. The first chapter is dedicated to explain briefly what soft law is. The second chapter describes the specific sources of soft law and how they are categorized. Two sub-chapters of the second chapter introduce more comprehensively two soft law instruments – European private law harmonization work: Principles of European Tort Law and Draft Common Frame of Reference. The special part of the enunciating part (the third chapter of the thesis) describes the research performed and the analysis of the research. It raises a legal question whether soft law sources are used in the reasoning of national court decisions and what their legal force is, the research conducted, the limits of the research are presented. The two chapters of the third chapter examine in detail the case law of the Supreme Court of Lithuania, in which the court of cassation instance mentions the sources of soft law chosen to research in this thesis. Chapters are divided into divisions according to the legal issue discussed by the Supreme Court of Lithuania, in order for judging which soft law instruments analysed in this thesis are mentioned. Conclusions are presented at the end of the thesis.

The research concluded that soft law instruments analysed in this thesis were applied in the case law of the Supreme Court of Lithuania in the development of explanation of legal norms, relying on them as additional examples in applying and interpreting the legal principles entrenched in national law, justifying the motives of the court when legal issues outside Lithuanian national law were examined by defining the content of foreign law by filling gaps in national law, by defining legal concepts. However, the analysed soft law instruments are rarely appealed to in the case law of the Supreme Court of Lithuania. In the opinion of the author, it is suggested in the case law of the

Supreme Court of Lithuania to form a clear and concrete approach to the possibility of appealing to the provisions of soft law instruments as a specific source of law, which would result in greater legal certainty of legal relations participants.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2019-04-18

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Mykolo Romerio teisės mokyklos, privatinės teisės instituto, civilinės teisės studijų programos studentė Milda Šmitaitė, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Soft law instrumentų įtaka Lietuvos teismų praktikai“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)